

OUD HOORN

nummer 3

23e jaargang,
15 september 2001

In dit nummer o.a:

- Hoe Hoorn groeide dankzij 100 jaar woningwet
- Pieter Botman voorspelde het al in 1904
- Verslag ledenvergadering april 2001
- 'Luxe sterke speelgoederen' vervaardigd door de firma Wester

Kwartaalblad van de Vereniging Oud Hoorn.

Losse nummers, voorzover voorradig verkrijgbaar tegen betaling van f 10,- per stuk voor leden en f 12,50 voor niet-leden.

Vereniging Oud Hoorn:

Onder de Boompjes 22

1621 GG Hoorn

Tel. 0229-273570

Tevens voor opgave nieuwe leden

Openingstijden

verenigingsgebouw:

dinsdag, donderdag en

zaterdag 10.00-16.00 uur

Bestuur:

A.G.F. van Weel, voorzitter

Mevr. P.M. Huisman, secretaris

F.L. van Iersel, penningmeester

L.P.M. Hoogeveen, archivaris

A. Boezaard

Mevr. M. Faber-Zwart

J. Rietvink

P.R. Kleintjes

Mevr. M.A. Veerman-Boon

M.J. Moeskops

Contributie Oud Hoorn:

minimaal f 45,- per jaar, inclusief toezending van het kwartaalblad.

Lidmaatschap voor het leven door:

- a. een éénmalige bijdrage van minimaal f 1.260,-, indien het lid 45 jaar of ouder is, of door:
- b. een éénmalige bijdrage van minimaal f 900,-, indien het lid 55 jaar of ouder is.

Giro 72 29 54 t.n.v.

Vereniging Oud Hoorn,

Onder de Boompjes 22, 1621 GG Hoorn

Redactiecommissie:

L.P.M. Hoogeveen,

H.A. Lansdaal, H.V. Saaltink,

Femke Uiterwijk, F.L. Zack

Redactie-adres:

F. Uiterwijk, Grote Oost 98-100

1621 BZ Hoorn, tel. 0229-210220

Ereleden:

Mr. Dr. B.R. Canneman,

oud-burgemeester †

H. Krijgsman, oud-bestuurslid †

C. Koppers, oud-administrateur †

D. Breebaart, oud-voorzitter Stichting

Stadsherstel Hoorn

Drs. H.M. van den Berg, kunsthistorica

J.L.N. Dijkstra, oud-redactielid †

J.M. Baltus, oud-voorzitter †

J.P.H. v.d. Knaap

J.E.J. Lamers

A. de Graaf

Copyright:

Gehele of gedeeltelijke overname van teksten en/of illustraties uit dit blad is alleen toegestaan na toestemming van de auteur of de redactie van Oud Hoorn.

Productie kwartaalblad:

Vormgeving en pre-press:

Nyvonco, Heerhugowaard

Druk: Drukkerij Klaassen B.V., Hoorn

INHOUD

Hoe Hoorn groeide dankzij 100 jaar woningwet.....	91
Van de bestuurstafel.....	103
Pieter Botman voorspelde het al in 1904.....	107
Verslag voorjaarsledenvergadering Oud Hoorn.....	110
Luxe, sterke, ambachtelijke speelgoederen.....	112
Het Statenlogement in Hoorn.....	118
'Plaquette-sneeuwbal' niet te stuiten.....	120
Lezers schrijven.....	121
Stadsbeeld, restauraties, wijzigingen, verval.....	124
Men vraagt ons.....	129
Kent u Hoorn ook zo?.....	134
Hoe Hoorn veranderde.....	136

Bij de voorplaat:

Italiaanse Zeedijk omstreeks 1902. Een buurt met veel kleine zelfstandigen en ongeschoolde arbeiders. De woonomstandigheden van deze gezinnen zijn, ook in Hoorn, slecht. Bij de landelijke woningtelling van 1899 heeft Hoorn 222 eenkamerwoningen, bewoond door meer dan twee personen. In 25 daarvan wonen meer dan 6 personen. In 3 tweekamerwoningen wonen in elk meer dan twaalf volwassenen en kinderen.

Op de foto van rechts naar links de nummers 38, 40 en 42. Later vernummerd naar 54, 56 en 58.

Foto's en illustraties:

Archiefdienst Westfriese Gemeenten, Henk Overbeek, Hillebrand Peerdeman, Jan Plukkel, Femke Uiterwijk, Ton van Weel, Frans Zack.

Volgend nummer en inleverdatum kopij:

Het volgende nummer (23e jaargang nr. 4) zal omstreeks 15 december 2001 verschijnen. U wordt verzocht eventuele kopij voor dit nummer uiterlijk 1 november a.s. in te leveren bij het redactie-adres: F. Uiterwijk, Grote Oost 98-100 1621 BZ Hoorn.

Westfries Museum:

Rode Steen 1, Hoorn (tel. 0229-280022). Geopend: het gehele jaar; maandag t/m vrijdag van 11.00 -17.00 uur; zaterdag en zondag van 14.00-17.00 uur.

Bureau: Achterom 2-4, 1621 KV Hoorn.

Archiefdienst Westfriese Gemeenten:

Het streekarchief is gevestigd in het Stadhuis van Hoorn, Nieuwe Steen 1

tel. 0229 - 252200. Postadres: Archiefdienst Westfriese Gemeenten,

Postbus 603, 1620 AR HOORN

De studiezaal is geopend van maandag t/m vrijdag van 9.00-17.00 uur:

Tussen 12.30 en 13.30 en ná 16.45 uur kunnen geen stukken meer worden aangevraagd.

Avondopenstelling elke tweede en vierde donderdag van de maand van 19.00-21.45 uur. Na 20.00 uur zal de toegang naar de studiezaal worden afgesloten. Uiteraard is het voor bezoekers wel mogelijk op het gewenste tijdstip te vertrekken.

Museum van de Twintigste eeuw / Maquette Hoorn anno 1650.

(Eigendom van Ver. Oud Hoorn):

Bierkade 4 en 4a, Hoorn. Geopend: dinsdag t/m zondag van 10.00-17.00 uur.

Hoe Hoorn groeide dankzij 100 jaar Woningwet

Na moeilijke tijd stap voor stap naar betere toekomst

Ton van Weel

Mensen vergeten snel. Soms lijkt het dat de herdenking van Honderd Jaar Woningwet uitsluitend in het teken staat van de creatieve scheppingen van grote architecten als Hendrik Petrus Berlage of Michel de Klerk. Zonder twijfel fraaie eigentijdse ontwerpen. Maar er is meer. Wonen is pas in de twintigste eeuw als een sociaal grondrecht in de Grondwet vastgelegd. Voor 1901 bemoeit de overheid zich ook wel met het wonen, maar daarbij gaat het alleen om de verantwoordelijkheid van gemeenten die bijvoorbeeld in de Middeleeuwen al bouwkeuren kennen. Het allerbelangrijkste van de Woningwet is echter dat in deze wet voor het eerst de rijksverantwoordelijkheid voor het wonen wordt vastgelegd. "Er zullen weinig wetten zijn die op het levensbeeld van ons volk en het uiterlijk aanzien van stad en land zo grote invloed hebben uitgeoefend, als de Woningwet". Deze woorden van minister In 't Veld bij de vijftigjarige verjaardag van de Woningwet zijn ook nu, bij het eeuwfeest van de Woningwet, nog actueel. Dat geldt zeker ook voor het Hoornse stadsbeeld. Er is geen wet die het huidige gezicht van Hoorn, op delen van de binnenstad na, zo sterk heeft bepaald.

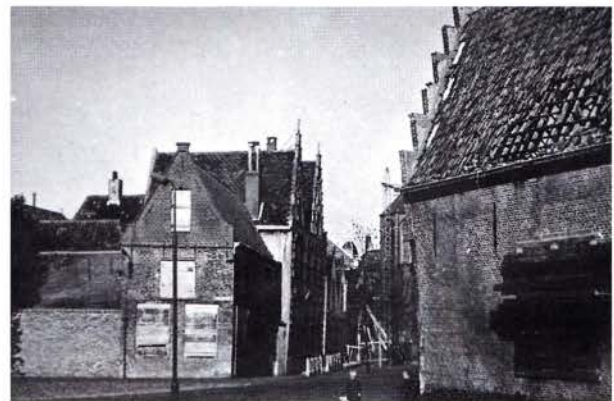
Een korte inleiding over de totstandkoming en de invloed van de Woningwet in Hoorn.

Aandacht voor wantoestanden

Tengevolge van de landbouwcrisis en de industrialisatie trekken in de negentiende eeuw steeds meer arbeiders naar de grote steden en de industriële centra. Ze komen vaak terecht in een- en tweekamerwoningen en in kelderwoningen waar zelfs de meest elementaire voorzieningen ontbreken. Het duurt een aantal decennia voordat het besef doorbreekt dat er processen aan het werk zijn die de macht van de gemeente te boven gaan. Ook de markt kan de problemen niet oplossen. Integendeel, de laatste is er zelfs gedeeltelijk de oorzaak van.

De industrialisatie leidt tot een verhoogde productiviteit op het platteland. De werkgelegenheid in de agrarische sector loopt daardoor terug terwijl de industrialisatie in de steden om steeds meer arbeidskrachten vraagt. Gevolg is een sterke trek naar de stad; woon-werkverkeer over lange afstanden is onbekend. De steden moeten in hoog tempo worden uitgebreid in een tijd zonder formele stedenbouwkundige richtlijnen. Dat veroorzaakt een toenemende stijging van de gemiddelde woningbezetting en het

Begin 1900: erbarmelijke woonomstandigheden

Huizen Kuil/Achterom/Proostensteeg, ca. 1950

bewonen van kelders en onbewoonbare ruimten. Sanitaire voorzieningen laten veel te wensen over. Af en toe breken besmettelijke ziekten uit die ook de gegoede burgerij treffen: zo eist de cholera-epidemie van 1848/49 veel slachtoffers. De stedelijke woningvoorraad is lange tijd beklemd binnen de contouren van de Vestingwet. (Deze wordt in 1870 opgeheven). Zij blijft gevangen binnen de oude vestingwerken waardoor uitbreiding niet mogelijk is. Er treedt een grote verdichting van de stedelijke bebouwing op. Kortom: rond 1900 zijn de woonomstandigheden van de arbeiders erbarmelijk. Hoorn is dan wel geen echte industriestad, maar de woon- en leefomstandigheden wijken niet sterk af van elders. Zonder geld en zonder hulp lijkt de situatie hopeloos.

De discussie over de slechte woon- en leefomstandigheden van de arbeiders komt in de tweede helft van de negentiende eeuw op gang. In die tijd trekken de wantoestanden slechts de aandacht van particulieren. Met name uit kerkelijke kringen, van schoolinspecteurs, artsen en, in een enkel geval, van fabrikanten klinkt protest. Zij zien een

WONING-ONDERZOEK (1903)

1	Datum der opname.	23 September		16	Welke zijn de afmetingen der vensters in de voortrekken?	I. Lengte M. 1.50 Breedte M. 1.25 Oppervlakt M ² . 1.945		II.		III.	
2	Waar ligt het gebouw waarin de woning zich bevindt? Straat en huisnummer.	Gerritsland N ^o : 66		17	Zijn zij vast of beweegbaar? Van waar ontvangen zij hun licht?	Stroomhuis L. 168		II.		III.	
3	Hoeveral woningen bevat het gebouw?	Een		18	Hoeveel personen vinden hun slaapplaats in elk der voortrekken?	Hoven 10 jaar. Bemeden 10 jaar. Totaal.		M. V. M. V. M. V.		4 1 2 2 6 3	
4	Wie is eigenaar? Naam en voorletter. Woonplaats. Beroep.	C. Polman Bakste Kloost N ^o : 4 Chappen en bijten		19	Zijn er in één vertrek meerder slaapplaatsen? Zoo ja, zijn deze afgescheiden? Op welke wijze?	Bedstede met onderboord en een slaapstude op de vloer. Zo er onderboord, en onderboord.		II.		III.	
5	Hoe is de woning gelegen? A. aan straat, graacht, plein. B. slop, poort, hofje, nauwe steeg, binnenplaats. Welke is in het laatste geval de hoogte van het tegenoverliggend huiswerk?	Steeg.		20	Werd door een of meer personen geslagen in andere ruimten dan die, welke als vertrek zijn aangegeven? Zoo ja, waar? Door hoeveel personen?	Neen.		II.		III.	
6	Hoe is de ligging der woning in het gebouw?	Vertrek a. b. I. steeg Begane grond II. b. III.		21	Waaruit bestaat de dakbedekking? Is de zolder beschoten?	Teel panneel Neen.		II.		III.	
7	Hoogte ligging benedenvloer ten opzichte van straat of weg langs het gebouw.	0 c ell + de straat.		22	Zijn een of meer buitensmuren der woning van hout, zoo ja, welke? Hoe gewaar zijn de streven buitensmuren?	Neen. op. Gifel. Klankstem.		II.		III.	
8	Is de toegang naar de woning gemeenschappelijk? Zoo ja, hoeveral woningen maken daarvan gebruik?	Neen.		23	Welke is de wijze van watervoorziening? Eigen of gemeenschappelijk? Hoeveel woningen maken er gebruik van? Ligging en afstand van de woning?	Bogenbak / gemeenschappelijk Gemeen. 2 personen 1.20 ell op het onf.		II.		III.	
9	Behoort bij de woning een erf of of sohier? Zoo ja, welke is de oppervlakte? Hoogte ligging ten opzichte van straat of weg langs het gebouw.	Hoven. 1/3 grs van 60 ell ² 10 c de gelijk de straat.		24	Hoeft de woning eigen of gemeenschappelijk verhuurd te zijn? Waar en op welken afstand van de woning en de walstopen gelegen? Indien gemeenschappelijk, voor hoeveel woningen?	Eigen Op het onf vrasch aan de woning		II.		III.	
10	Is de woning bewoond? Zoo ja, wie is hoofdbewoner? naam en voornaam. beroep. al of niet bedeed.	B. van Binken Jouwersman Bedeeld		25	Hoe is de inrichting van het privaat? Al of niet afmuisbaar? Is het in gemeenschap met de buitenruimte, en zoo ja, op welke wijze?	Binnen e. J. Inrichting. Boven de deur.		II.		III.	
11	Hoe groot is het aantal bewoners, behorende tot het gezin van den hoofdbewoner?	Mannen. Vrouwen. Totaal. 4 1 2 2 6 3		26	Waar is de boerderij gelegen? Is er gelegenheid tot heizing van huislootwater, zoo ja, welke?	Neen. W. veld in de goot / sloeg gebaat		II.		III.	
12	Zijn er bewoners niet tot het gezin behorende? Zoo ja, welke? Naam en beroep.	Neen.		27	Werd ten gevelde der woning of bijgehorende erf gekegeld tot het houden van dieren? Zoo ja, welke dieren en waar?	Neen. Kippen op het onf vrasch.		II.		III.	
13	Hoe groot is het aantal voortrekken? Hoedanig werden zij gebruikt?	I. II. III.		28	Zijn in de onmiddellijke omgeving toestanden op te merken, waarvan medevliche invloed op de woning te verwachten?	Neen.		II.		III.	
14	Welke zijn de afmetingen der voortrekken? Lengte M. 4.80 Breedte M. 1.96 Oppervlakt M ² . 9.53 Hoogte M. 2.23 Voorloopige inhoud M ³ . 22.70 Aftrek voor inspringende hoeken M ³ . Blijft Bijten voor bedsteden en alkoven M ³ . Inhoud M ³ . 5.246 1.622.0	I. II. III.		29	Welke der hieronder genoemde gevechten heeft de woning? Overschakende heersheid van een of ander onbedeel. Vocht, lekkage, rook, stank. Ongebediente, andere gevechten.	Slecht vloer. Rijfdege Buitende, slecht. Drukt water.		II.		III.	
15	Zijn er behalve de reeds vermelde voortrekken nog andere ruimten in de woning? Zoo ja, op te geven den aard, het gebruik en de ligging.	Een bergzolder.		30	Voor hoeveral tijd wordt de huur aangegeven? Welke is de huurprijs der woning? Werden door den huurder nog andere kosten (buiten de opgegeven huur betaald (onderhoord, enz.) of houd voor afzonderlijke bijgebouwtjes?	van week tot week f. 0.40 per week		II.		III.	
16	Welke zijn de afmetingen der woning ten berekening der invendige oppervlakte? De oppervlakte van bijgebouwtjes?	3.20 ell x 4.80 ell. 3.06 ell ²		31	Opmerkingen.	Onderzoek van d. Ouderkerker. C. S. Schepers		II.		III.	

Eén van de formulieren van het woningonderzoek van 1903, het is het formulier van de woning Gerritsland 66 (feitelijk de Konijnensteeg), die is gesloopt. In deze woning woonde een gezin met zeven kinderen. De begane grond van 9,2 m² groot, waar nog een bedstede bijkwam. De bergzolder was onbeschoten en had last van lekkage en 'punaises' (luizen). De huur bedroeg zeventig cent per week.

nauwe relatie tussen volkshuisvesting en volksgezondheid maar in de publieke discussie over deze 'sociale kwesties' durft men aanvankelijk niet te tornen aan de gemeentelijke autonomie. Eerst komt het niet verder dan de oprichting van verenigingen die als voorlopers van de latere woningbouwverenigingen kunnen worden beschouwd. In

de tweede helft van de negentiende eeuw wordt in Hoorn de "Vereniging tot het Stichten van woningen voor Arbeiders en Mingevoeden" opgericht. Naar ontwerp van architect W. van der Horst bouwt deze organisatie in 1864 en 1884 een aantal arbeiderswoningen aan de Baanstraat, het Kleine Oost, het West en de Noorderstraat.

Woningwetwoningen aan de Baanstraat. behalve het hoekpand

De verenigingen gaan de strijd aan tegen de hoge sterftecijfers, het alcoholisme, de sociale misstanden en het morele verval. Anderen, zoals hieronder blijkt, oordelen wat nuchterder:

'Men begint in te zien dat de arbeider evenals de machine een goed onderkomen behoeft, wil hij veel produceren' (dissertatie 1870, D.O. van Engelen).

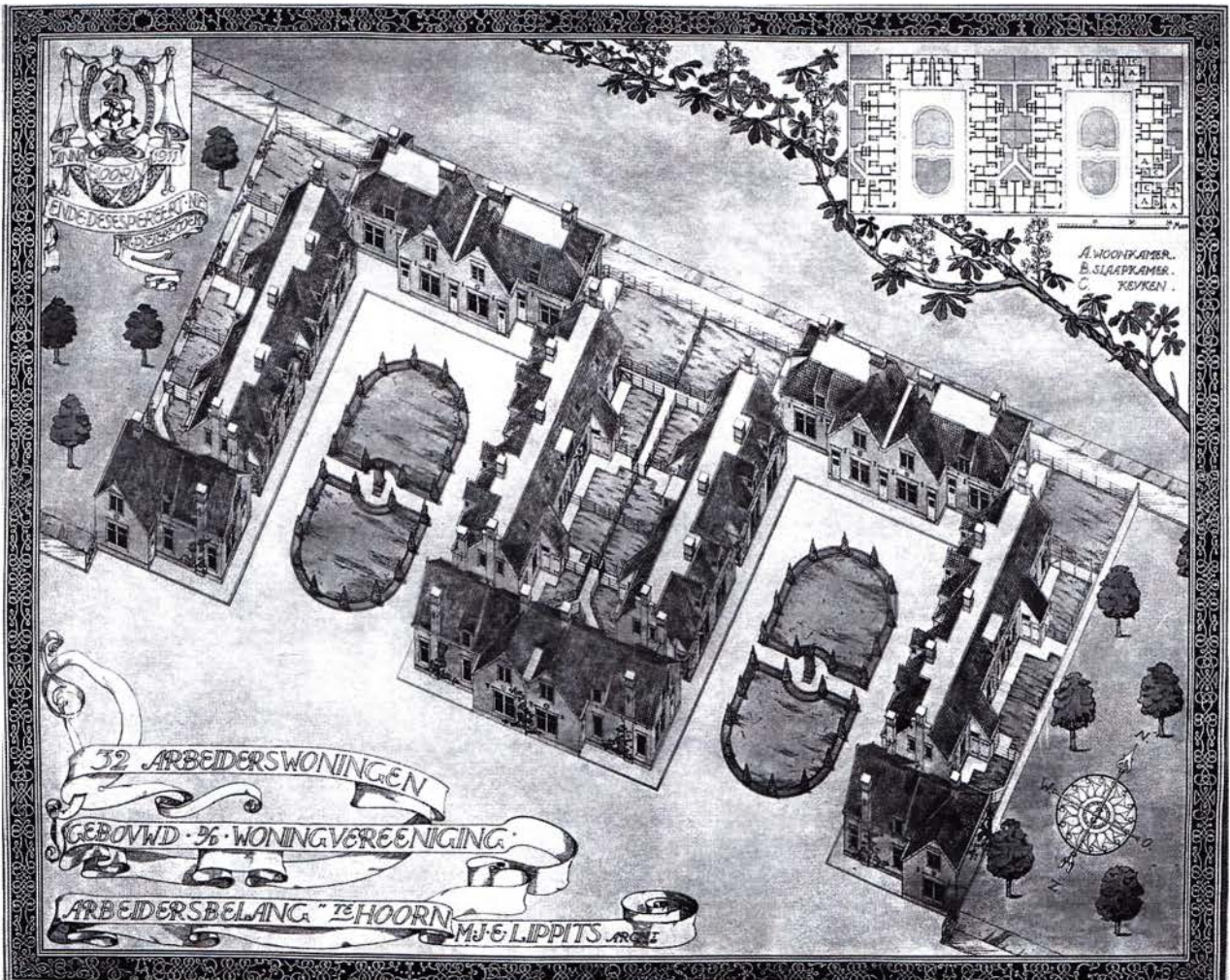
Met 'men' bedoelt Van Engelen de progressieve stromingen binnen de liberale en confessionele partijen alsmede de SDAP en de vakbeweging. Het is in het belang van de natie dat de verantwoordelijkheid voor het wonen een rijksverantwoordelijkheid wordt. Zo ontstaat een draagvlak voor de Woningwet van 1901 waarmee de volkshuisvesting een rijkszaak is geworden. De gemeenten krijgen daarbij een zeer belangrijke uitvoerende taak.

Wetsvoorstel

Huiseigenaren zijn aan het eind van de negentiende eeuw meestal geen grote beleggers, maar kleine particulieren die in slecht onderhouden huizen hun spaarcenten hebben belegd om daar zoveel mogelijk opbrengsten uit te halen. De gemeenten willen graag wettelijke bevoegdheden krijgen om huiseigenaren te dwingen hun woningen te verbeteren en om de kwaliteit van die woningen, evenals de verhuur, aan regels te kunnen binden. In 1899 dient de regering, tegelijk met een ontwerp-Gezondheidswet, een ontwerp-Woningwet in. Zo hoopt zij paal en perk te stellen

1907: Vogelvlucht perspectief van de twee hofjes aan de Venenlaan, getekend door de architect M.J.E. Lippits.

In het midden van de perken staat de pomp.

10. Mei 1864
N°. 40

Wij Willem III,

bij de
Gods, Koning der Nederlanden,
van Oranje-Nassau, Groot-Heerlog van
Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op een aan Ons ingediend verzoekschrift
van H. de Vriid Nij en sijn anderen allen
woning te Hoorn,

daarbij overleggende de statuten der voor minder dan dertig
jaren aangegane vereeniging tot het verstaan van
woningen van arbeiders en mingevoeden te Hoorn

en verzochende dat deze vereeniging door Ons moge worden
erkend;

Gelet op de voorschriften der wet van 22 April 1855
(Staatsblad n°. 32) in het algemeen, en op artikel 6
tweede lid dier wet in het bijzonder;

Op de voordragt van Onzen Minister van Justitie
van den 9 Mei 1864, eerste afdeeling, n°. 172;

Hebben goedgevonden en verstaan de statuten van
de vereeniging tot het verstaan van woningen
van arbeiders en mingevoeden te Hoorn

gelyk die bij het verzoekschrift zijn overgelegd, goed te keuren,
en de vereeniging mitsdien als rechtspersoon te erkennen.

De verklaring in naam van Koning Willem III, waarbij de Hoornsche 'Vereniging tot het stichten van woningen voor Arbeiders en Mingevoeden' in 1864 wordt erkend.

Binneblifstraat 1 t/m 16

aan de willekeur van de huiseigenaren en op hetzelfde moment een einde te maken aan de slechte hygiënische omstandigheden waarin de arbeidersklasse moet wonen en leven. De indieners van het Ontwerp van een Woningwet zijn de liberale ministers Pierson van Financiën, Goeman Borgesius van Binnenlandse Zaken en Cort van der Linden van Justitie. De Tweede Kamer ontvangt het wetsvoorstel goed. In de Eerste Kamer komt de wet er slechts met een krappe meerderheid door. Een aantal leden is van mening dat het wetsontwerp te diep ingrijpt in het eigendomsrecht. Een van de tegenstanders, het Tweede Kamerlid De Savornin Lohman (CHU), heeft een andere argumentatie: *“Er wonen mensen in woningen van turf, die woningen heb ik gezien en ik zou die verre verkiezen boven sommige kamers in één van de grote kazernesgebouwen*

Hoek Drieboomlaan met wat nu Liornestraat is omstreeks 1930

in de grote steden, waar men wel leeft tussen stenen en muren, maar waar men overigens alle vrijheid mist, waar men buiten zijn kamer op geen enkel punt zijn eigen baas is. In een woning op de hei, al is die dan ook van turf, is men evengoed beveiligd tegen kou of warmte; men is er zijn eigen baas en heeft er geen last van burens, pianisten en dergelijken’.

Woningwet

De Woningwet wordt in 1901 aangenomen en treedt op 1 augustus 1902 in werking, gelijk met de Gezondheidswet. De Woningwet verplicht alle gemeenten in Nederland bouwverordeningen in te stellen en te controleren. Hierdoor moet de verhuur van slecht ingerichte woningen worden tegengegaan. Ook mogen woningen die schadelijk zijn voor de gezondheid niet langer worden aangeboden. Woningen die niet aan de eisen voldoen, moeten worden opgeknapt óf, als dat niet meer mogelijk is, onbewoonbaar verklaard worden. De wet schrijft voor op welke gebieden eisen moeten worden gesteld. Lang gaat het om gemeentelijke bouwvoorschriften. Harmonisatie en standaardisatie in de praktijk een welhaast onmogelijke opgave: er blijven grote onlogische verschillen tussen gemeenten bestaan. Echter, wanneer in 1989 de nota Heerma – vernoemd naar de toenmalige staatssecretaris – de decentralisatie van de volkshuisvesting als beleidsuitgangspunt kiest, wordt tegelijkertijd de bouwregelgeving gecentraliseerd in de vorm van het Bouwbesluit. De verplichte naadloze inpassing van onze bouwregelgeving in die van de Europese Unie is daar niet vreemd aan.

Eind jaren vijftig. De Liorne-flat gebouwd in 1956: de eerste hoogbouw in Hoorn

Tegenwoordig regelt dit besluit de bouw vanuit de volgende invalshoeken:

- gezondheid – zoals het tegengaan van cara en legionel-labesmetting
- veiligheid – bijvoorbeeld veilige trappen, balkonhekken, vluchtwegen en dergelijke

ter nog toegestaan. In 1937 en in 1967 stelt de Hoornse raad nieuwe (model)bouwverordeningen vast.

Binnen de Woningwet vallen ook regelingen die betrekking hebben op de financiering van de volkshuisvestingprojecten en woningbouwverenigingen. Nog lange tijd zal de Woningwet eveneens de ruimtelijke ontwikkeling van stad

- energiezuinigheid – een goede warmte-isolatie van gevel en dak
- milieu – recycling van bouwmaterialen
- bruikbaarheid – met name de vrije indeelbaarheid van de binnenruimten.

Als een bouwplan voldoet aan het Bouwbesluit, is het college van B & W verplicht een bouwvergunning te verstrekken. Begin 1906 stelt Hoorn de bouw- en woningverordening in. Alkoven en bedsteden, lees: kleine afgesloten vertrekken grenzend aan een grotere kamer, door dokters en gezondheidsinspecteurs zo gehaat, blijven binnen de verordening ech-

1930 Venenlaan, nu kruispunt Julianaplein/Emmalaan. In deze kinderrijke buurt bouwden de protestante woningbouwstichting 'Patrimonium' in de jaren 1919-1920 de woningen rechts achter de kindergroep. De gedenksteen met daarop 'woningbouwstichting Patrimonium anno 1920' is hoog in de gevel naast de vrouw die uit het raam hangt, ter plekke duidelijk zichtbaar. De steen is daar nog steeds aanwezig

Commandeur Ravenstraat nummer 1 t/m 6. Duplexbouw uit 1947. Ook nu nog worden verschillende woningen in tweeën bewoond; een beneden- en bovenwoning.

en land regelen; grote gemeenten worden verplicht een uitbreidingsplan te maken. Pas na 1965 treden de Wet en het Besluit op de Ruimtelijke Ordening in werking.

In 1902 worden in ons land ongeveer 18.000 nieuwe woningen gebouwd. Alle opdrachtgevers zijn particulieren, uitgezonderd de dienstwoningen van rijk, provincie en gemeenten. Het duurt even voordat de nieuwe wet resultaten oplevert. Twintig jaar later (1921) bedraagt de nationale nieuwbouw ruim veertigduizend woningen. Opvallend is dat de woningbouwverenigingen en de gemeenten in de jaren 1917 tot en met 1921 samen verreweg het grootste deel van de woningbouwproductie voor hun rekening nemen. Topjaren zijn 1919 en 1920. In die jaren zijn de verenigingen en de gemeenten verantwoordelijk voor ruim 80 procent van de nationale woningbouwproductie. De verenigingsbouw is daarbinnen beduidend groter dan de gemeentebouw.

Midden jaren twintig verandert dat beeld ingrijpend: vanaf 1926 wordt meer dan 80 procent van onze woningbouwproductie gerealiseerd door particulieren. Zo produceren gemeenten en verenigingen in 1939 nog maar drieduizend woningen. Dit is 8 procent van de totale nieuwbouw.

In 1903 doet in Hoorn de Gezondheidscommissie verslag van de resultaten van haar woningonderzoek in de binnenstad. Nauwgezet is per woning een vragenlijst ingevuld over zeer uiteenlopende zaken zoals: de samenstelling van de bewonersgroep, het aantal vertrekken en de oppervlakten daarvan, afmetingen der vensters en hun oriëntatie, het aantal slaappleaatsen per vertrek, de wijze van watervoorziening, de aanwezigheid van een eigen of gemeenschappelijk privaat, de inrichting van het privaat, de lozing van huishoudwater en de huurprijs. Mij is geen bewerking bekend van dit gedetailleerde onderzoek. Drs. W.F. Jeeninga schrijft in hoofdstuk 2 van 't Rooie Dorp: "In 1904 vestigde inspecteur Zoetmulder (Hoofdinspecteur van de Volksgezondheid en Volkshuisvesting in Utrecht en

Noord-Holland) reeds de aandacht van het Gemeentebestuur van Hoorn op de in de gemeente voorkomende woningtoestanden. De algehele toestand van de kleine woningen in stad Hoorn oordeelde Zoetmulder als zeer slecht en verwaarloosd".

Hoorn, de wet en 1940

Begin twintigste eeuw telt Hoorn ruim tienduizend inwoners. Voor het merendeel zijn zij gebrekkig gehuisvest. De landelijke woningtelling van 1899 laat voor Hoorn 222 eenkamerwoningen zien waarin meer dan twee personen wonen. In vijftientig daarvan wonen meer dan zes personen. Toppunt vormen de drie tweekamerwoningen in elk waarvan meer dan twaalf huisgenoten onderdak vinden. Veel huizen zijn bouwvallig. Om het beeld compleet te maken: in 1903 staan in Hoorn 2.486 woningen. Hiervan zijn er 176 herenhuizen. Er zijn 1886 kleinere woningen (waarvan 369 een-, 662 twee- en 855 driekamerwoningen). Van deze woningen zijn er achttien onbewoond.

De Woningwet biedt particuliere organisaties de gelegenheid om met overheidssubsidies goedkope en goede woningen te bouwen. Overal in den lande ontstaan z.g. woningbouwverenigingen.

De oorsprong van de eerste Hoornse woningbouwvereniging ligt in café "De Witte Engel" aan het Grote Noord. In november 1905 komen daar toen 44 gegoede Hoornse burgers bijeen om de "Vereeniging voor Volkshuisvesting, Arbeidersbelang" op te richten. De heren onder wie burgemeester H.W. de Joncheere, zijn van mening dat wanneer arbeiders goed gehuisvest zijn, zij vanzelf minder behoefte zullen voelen hun zorgen weg te drinken. Vijf jaar na dato levert de vereniging een eerste blok van achttien woningen op. Aanvankelijk zonder wateraansluiting maar met één centrale waterpomp in het hofje, staan zij aan het begin van de toen nog landelijke Venenlaan. De Houdijker Krant van 26 januari 1910 schrijft: "De 18 woningen, voorzien van vele gemakken, zien er netjes uit en zijn uiterst solide gebouwd. Aan elken bewoner zijn twee flinke ijzeren ledekanten in bruikleen afgestaan". In 1911 wordt dit "rooie dorp" verder uitgebreid (de nrs 25 t/m 87). Acht jaar later realiseert Arbeidersbelang weer 28 woningen, dit keer op de hoek Venenlaan-Emmalaan. Inmiddels staat dit complex op de rijkslijst van beschermde monumenten.

Gevelsteen Venenlaan 180

Ondertussen krijgt ook het protestantse volksdeel in 1915 zijn eigen woningstichting onder de naam "Patrimonium". Samenwerking met Arbeidersbelang zit er evenwel nog niet in. Daarop moest eerst 50 jaar worden gewacht. Patrimonium bouwt in de jaren 1919-1920 de nummers 142 t/m 182 aan de Venenlaan. Het huurreglement van 1923 bepaalt dat de bewoners op zolders en vloeren geen hout, turf en andere materialen mogen hakken. De huisvrouw mag ook geen matten en kleden tegen de muren uitslaan. Voor het houden van meer dan één hond of kat is schriftelijke toestemming van het bestuur nodig. In datzelfde jaar nog verklaart de gemeenteraad, op grond van uitgebreid onderzoek, 94 woningen als onbewoonbaar.

Het Venenlaankwartier blijkt in die jaren een bijzonder gewild werkgebied voor de nieuwe verenigingen. Zo bouwt

de woningbouwvereniging "Onze Woning", in 1920 opgericht door werknemers van de Nederlandse Spoorwegen, in 1923 de woningen Jan Pz. Coenstraat 28 t/m 52 en 29 t/m 49. Het blijft bij dit ene project. In 1968 neemt Patrimonium het bezit van de spoorwegvereniging over.

Ook de voor en door gemeente-ambtenaren opgerichte "Hoornsche Coöperatieve Woningbouwvereniging" bouwt in 1920 vijftientig erkerwoningen in de Johan Meschaertstraat en via de Draafsingel doorlopend tot in de Venenlaan. Begin jaren zeventig wordt hier een begin gemaakt met een ontwikkeling die later versterkt doorzet: de verkoop van de woningen aan de huurders.

Naast de intensieve activiteiten van de woningbouwverenigingen, ziet het Venenlaankwartier ook talloze particuliere bouwinitiatieven beloofd. De dromerige landweg krijgt gaandeweg het karakter van een echte woonstraat. De laatste jaren kent de straat, steeds meer een doorgaand-verkeer-functie naar Hoorns laatste grote nieuwbouwwijk, de Kersenboogerd.

Mr. Jan Dircksz Binneblif

De Venenlaan en haar omgeving vormen niet het enige gebied waar de sociale woningbouw zich concentreert in de eerste decennia na de eeuwwisseling. Twee andere Hoornse woningbouwverenigingen richten hun inspanningen meer op de noordzijde van de stad zoals de katholieke woningbouwvereniging "Mr. Jan Dircksz Binneblif". Zij bouwt in 1920-1921 de woningen Merenstraat 59 t/m 85 en Binneblifstraat 1 t/m 4. Deze vereniging kiest een historische persoon als naamgever. Jan Dircksz. Binneblif was in de 16e eeuw lange tijd burgemeester in Hoorn. In 1922 verwezenlijkt de vereniging de panden aan de Drieboomlaan 56 t/m 70 en een uitbreiding van de Binneblifstraat met de nummers 5 t/m 16.

Zeer recent nog plaatste de gemeente Hoorn het woningbouwcomplex van 40 arbeiderswoningen op de hoek Drieboomlaan-Liornestraat op de gemeentelijke monumentenlijst. Daarmee geeft het gemeentebestuur uiting aan het grote belang dat ook zij hecht aan de huursector in relatie tot het historisch stadsbeeld. Het complex is in de jaren 1920-1921 ontwikkeld door de zesde Hoornse woningbouwcorporatie: "Goed Wonen". (Zie foto pag. 96). Een eenvoudige grijze gedenksteen boven Drieboomlaan 240-242 houdt de herinnering levend. Trouwens, ook aan de Venenlaan was Goed Wonen actief. In 1922 realiseerde de vereniging daar de woningen 97 t/m 123.

Daarna wordt het angstvallig stil in op de Hoornse bouwmarkt. Tussen 1922 en 1946 stagneert de woningbouwproductie in heel Nederland: de bouwkosten dalen en de regering steunt de sociale woningbouw nauwelijks meer. De woningbouwverenigingen, Arbeidersbelang voorop, richten zich meer op beheer en onderhoud. Er worden toiletten met waterspoeling gemonteerd. Veel woningen

1924. Jan. P.z. Coenstraat Woningbouwvereniging 'Onze Woning' heeft deze woningen gebouwd voor werknemers van de Nederlandse Spoorwegen. De straat is net klaar!

raken aangesloten op het elektriciteitsnet.

Midden in de crisis (1932) verlaagt de regering de lonen van geschoolde bouwvakkers. De particuliere bouwers profiteren: tegenover 1000 woningwetwoningen in 1933 bouwen zij 42.761 woningen in de particuliere sector. Een overschot dreigt. Huurders kunnen kiezen: de beste panden tegen de laagste huren. De verhalen over "het gratis behangetje" zijn bekend. Vanwege de doorstroming blijven vele particuliere en woningwetwoningen lang onbewoond: leegstand ondanks de huurverlagingen en de vele goedkope aanbiedingen in de krant. Begin 1940 deelt de Minister van Binnenlandse Zaken de gemeentebesturen mee dat er financiële steun komt voor de krotopruijing. De reactie van de Nationale Woningraad is veelzeggend: "De dreigende woningnood is staatsvijand nr. 1, de krottennood nr. 2. De beste tijd voor de krot-opruiming is ongebruikt voorbij gegaan".

Tijd van de groeiende bouwvolumes

Aan het einde van de tweede wereldoorlog is de chaos op het terrein van de volkshuisvesting groot. Door de vernietiging als gevolg van het oorlogsgeweld én door de gedwongen stilstand van het bouwbedrijf in de oorlog ontstaat een enorm tekort aan woningen. De Nederlandse overheid, met de Woningwet in de hand, kiest voor een gecentraliseerde regie om het probleem op te lossen. Elders in Europa kiezen

regeringen voor een meer liberale oplossing.

In Hoorn wil het gemeentebestuur het probleem krachtig ter hand nemen. Allereerst moet er een overkoepelende woningstichting komen die de woningnood doelmatiger kan aanpakken. Vooral nog blokkeert de verzuiling dit voornemen. Pas in 1971 zijn alle Hoornse woningbouwverenigingen zover dat zij hun autonomie, zij het met grote moeite, wensen op te geven. Een jaar later is de fusie een feit: de "Woningbouwvereniging Hoorn" gaat de kar trekken. Dertig jaar later, in 2001, is haar werkgebied niet meer beperkt tot Hoorn. Ook in enkele ande-

re plaatsen in West-Friesland is zij actief geworden. Dat haar ambitieniveau hoog is, moge blijken uit haar nieuwe naam: Intermaris Woondiensten. Daarmee geeft zij haar potentiële verzorgingsregio aan die ligt tussen de Noordzee en de voormalige Zuiderzee.

Het eerste na-oorlogse project is van Arbeidersbelang. Zij bouwt achter het laatste hofje van de Venenlaan in 1947-1948 een blokje van vier huizen. Goed Wonen pakt het groter aan. In 1947 start deze vereniging de bouw van zestig huizen aan drie straten met de historische namen: Commandeur Raven, Spitsbergen en de Willem Barentsz. Dankzij de toepassing van duplexbouw, dat wil zeggen

Woningbouwvereniging "Mr. Jan Dircksz. Binnenblijf" bouwt in 1920-1921 woningen aan de Merensstraat.

Emmalaan 2 t/m 7, omstreeks 1919 gebouwd door woningbouwvereniging 'Arbeidersbelang'

voorlopige woningsplitsing, ontstaan in de zestig panden zevenennegentig verhuurbare wooneenheden.

In de binnenstad bouwt Binneblif in 1949 de woningen Gerritsland 57-59 en Gasfabriekstraat 1 t/m 7 en 6 t/m 12. Een deel hiervan is alweer gesloopt voor nieuwbouw op het terrein van de voormalige gasfabriek.

Patrimonium realiseert in 1956, zesendertig jaar na het gereedkomen van haar eerste complex aan de Venenlaan, het project Cl. Maertenszstraat 2 t/m 24, Vijandtstraat 1 t/m 23 en Sagmastraat 70 t/m 76. Op bescheiden schaal is ook hier duplexbouw toegepast.

De bouw industrialiseert. Het bouwvolume groeit gestaag. Hoorn-Noord ontwikkelt zich in ras tempo in de vijftiger jaren. De eerste etagewoningen verrijzen in 1953 op initiatief van Arbeidersbelang aan de St. Jozefstraat en de St. Eloystraat. Dankzij haar inspanningen krijgt de stad in 1956 een heus flatgebouw. De Liorneflat markeert het begin van de echte hoogbouw in de provinciestad! In het oostelijk Venenlaangebied wijken vanaf 1954 de fruittuinen voor nieuwe woningen aan nieuwe straten: de Frederik Hendrikstraat, Oranjestraat, Mauritsstraat, de Van Beijerenstraat en het ruime opgezette Julianaplein. Arbeidersbelang, Patrimonium en Binneblif organiseren ook hier de bouwstromen.

Midden jaren zestig krijgt Hoorn de groeikernstatus: de stad wordt aangewezen/aangezocht om huishoudens uit de noordvleugel van de Randstad passende woonruimte te bieden. Het Hoornse gemeentebestuur laat de vier verdeelde woningbouwverenigingen links liggen en trekt voor de eerste nieuwe stadswijk, de Grote Waal, de grote landelijke bouwonderneming Verenigde Bedrijven Brederode

n.v. aan. "Het leger van Jan Luiten" bouwt er 1218 woningwetwoningen.

Na voltooiing zullen de woningen aan de corporaties worden overgedragen. Deze zien hun positie bedreigd. Zij besluiten in 1966 te komen tot een vorm van samenwerking in de "Federatie van Woningbouwcorporaties te Hoorn". Veel direct betrokken bestuurders ervaren de noodzakelijke ontzuiling als een uiterst pijnlijke route naar de fusie van 1971.

Vlak na de fusie beheert de nieuwe vereniging ongeveer 2000 woningwetwoningen. Dat aantal groeit sterk tijdens de realisering van de tweede nieuwe stadswijk, de Risdam. In 1994 zijn in Risdam-Zuid en

Risdam-Noord tezamen 2.377 woningwetwoningen gebouwd, ruim 35% van het totale woningbestand. In de laatste grote stadsuitbreiding, de wijk Kersenboogerd, zijn tussen 1983 en 2000 ruim 7.500 woningen gebouwd. Bijna 39 procent daarvan bestaat uit sociale huurwoningen.

Ondertussen hebben zich ingrijpende veranderingen voorgedaan op de woningmarkt. Zowel de wijze van financiering (premiekoop- en premiehuurwoningen) als de aard van de woonbehoeften zijn veranderd. De groeiende vraag van ouderen naar aangepaste zelfstandige woonruimte is daarbij zeer manifest. Ook vraagt de jongere alleenstaande eerder dan voorheen om zelfstandige huisvesting. Naast de specifieke ouderenhuisvesting biedt bijvoorbeeld de appartementenbouw voor jongeren aan de Italiaanse Zeedijk – op de plaats waar vroeger de joodse synagoge stond – een positieve bijdrage aan de Hoornse stadsvernieuwing in het havenkwartier. De veranderingen aan de vraagzijde zijn voor de Woningstichting Hoorn aanleiding geweest om de laatste decennia veel aandacht te besteden aan ouderenhuisvesting. Het gaat op deze plaats te ver om een totaaloverzicht te geven van de zelfstandige ouderenwoningen, de aanleunwoningen, de woongemeenschappen, de woonzorgcomplexen en de verzorgingshuizen die de laatste decennia zijn verwezenlijkt. Deze voorzieningen treft men aan in alle Hoornse wijken. Gezegd moet worden dat de Grote Waal met alleen de eerste sterflat als ouderenvoorziening lang is onderbedeeld. De onlangs in gebruik genomen schoolwoningen voor senioren boven de Jules Verne school zorgen nu voor meer evenwicht.

Het eind in zicht?

Zoals gezegd is de volkshuisvesting sinds de tweede wereldoorlog sterk gecentraliseerd. Bijna alles is in en

door "Den Haag" bepaald: de toegestane grondkosten, de toegestane bouwkosten, de subsidies, de hoogte van de huur, de jaarlijkse huurverhoging, de hoeveelheid woningen en de categorieën woningen die iedere gemeente mag bouwen. Daar is vanaf de jaren negentig van de afgelopen eeuw langzaam verandering in gekomen. De woningbouwverenigingen zijn geleidelijk aan verzelfstandigd. Ook de regelgeving is minder knellend geworden. De financiële banden tussen het rijk en de corporaties zijn losgekoppeld. Gemeenten kunnen voortaan zelf subsidies verstrekken voor bouwprojecten en bepalen in belangrijke mate het bouwprogramma. Lange tijd nog houden de gemeenten een toezichthoudende taak op de woningcorporaties. Voor het slopen van woningen is bijvoorbeeld de toestemming van de gemeente nodig. Tegenwoordig echter is het toezicht op de corporaties centraal geregeld en spelen de gemeenten daarin nauwelijks meer een rol. De stichters van onze Hoornse woningbouwverenigingen zouden eens moeten weten...

Naar de opvatting van de staatssecretaris Remkes van Volkshuisvesting past de Woningwet van 1901 niet meer bij de opgaven van de ééntonwintigste eeuw. Daarbij moet worden opgemerkt dat die wet in de loop van zijn bestaan op vele punten is aangepast en uitgebreid. De staatssecretaris heeft het afgelopen jaar tijdens twee toespraken ter gelegenheid van Honderd Jaar Woningwet de stelling geponeerd dat de huidige Woningwet vervangen dient te worden door een nieuwe Woonwet.

Oud Hoorn houdt haar hart vast. De liberalisering van dakkapellen en schuurtjes op het erf hoéft geen probleem te zijn, maar het grote maatschappelijke goed van goede en betaalbare woningen vraagt om een uiterst zorgvuldige benadering. Dankzij de Woningwet heeft de sociale woningbouw in Nederland een heel andere betekenis dan in het buitenland. Daar wordt *social housing* geassocieerd met mindere kwaliteit en probleemgroepen. In ons land met goed en betaalbaar. Het eindresultaat van een eeuw directe overheidsbemoediging met 'het wonen' mag er zijn.

Marktwerking alleen, hoe streng ook gereguleerd, had niet tot hetzelfde resultaat geleid. Ruim 40 procent van onze woningvoorraad behoort tot de sociale huursector. Alleen het Verenigd Koninkrijk komt met 31 procent daar bij in de buurt. Dankzij de Woningwet woont Nederland knap en dat moeten we zo houden. Het zal waar zijn dat de tijd van de grote kwantitatieve tekorten voorbij is. De vraag is of dat ook geldt voor de stadsvernieuwing? Ook in na-oorlogse wijken – Hoorn! – zal veel moeten worden geïnvesteerd om deze kwalitatief op een goed niveau te brengen zodat ze net zo aantrekkelijk blijven als de nieuwbouw.

Horen begrippen als verzelfstandiging, marktwerking en deregulering niet bij de waan van de politieke dag? In Nederland is de ruimte schaars. De overheid zal er op toe moeten zien dat die ruimte goed wordt benut. Ook zullen er altijd financieel kwetsbare groepen blijven. Als de markt

Eind jaren '70 bouwt de WBV 'Hoorn' aan de Italiaanse Zeedijk 14 appartementen voor jongeren op de plek waar de Joodse synagoge gestaan heeft (zie gevelsteen)

goede en betaalbare huisvesting voor deze groepen niet verzorgt, hetgeen vaak het geval is, zal de overheid daar in moeten sturen. In het huidige bouwproces heeft de aanne-mer of de projectontwikkelaar het vaak voor het zeggen. Daar kennen we in Hoorn voldoende voorbeelden van, zoals bij de grootschalige projecten aan de rand van de bin-nenstad. In dat spel behoeft de positie van de burger ver-sterking. In Hoorn is Intermaris ook het pad van de pro-jectontwikkeling opgegaan. Het is te verwachten dat deze organisatie daarin bewust een enigszins andere positie inneemt dan de reguliere projectontwikkelaar. Meer oog voor de belangen van de toekomstige bewoners is al het minste. Wanneer dat het geval is, heeft tegen die uitbrei-ding van taken geen principieel bezwaar te bestaan. Echter, zij mag haar maatschappelijke verantwoordelijkheden niet uit het oog verliezen. Een woningstichting is niet louter een bouwer en beheerder van woningen. Zij behoort ook hoe-der te zijn over tenminste haar eigen en dus ons eigen cul-turele erfgoed. Daarbij komt de zorg voor een goede woon- en leefomgeving in samenspraak met de gemeente-lijke overheid en de bewoners. Overigens geldt dat de ini-tiatieven die Intermaris op dat vlak ontwikkelt, hoopgevend zijn.

Een veelbelovende doorstart

Tijdens Oud Hoorns laatste stadswandeling van dit seizoen – de Koepoortswegwandeling van 10 augustus – hebben de wandelaars uitgebreid kennis gemaakt met ontwikkelingen in Hoorn die tot stand zijn gekomen op basis van de Woningwet. Het heeft niet veel gescheeld of die wandeling had een triest relaas geworden van wat ooit was.....

In 1975 nog deelt de woningbouwvereniging de bewoners van het Binneblifcomplex mee dat is besloten tot sloop van hun huizen omdat renovatie simpelweg te duur is. Dankzij acties van de huurders kan in 1979 toch worden begonnen met de renovatie. Een vergelijkbare geschiedenis herhaalt zich de jaren daarna een aantal maal: de dreigen-de sloop van zowel het eerste woningwetcomplex aan de Venenlaan (later dankzij de inspanningen van de Stichting Stadsherstel in oude luister hersteld) als van het Trydemanhof aan de Commandeur Ravenstraat. Bij al die projecten hebben bewoners zich ingezet voor behoud en herstel, daarbij geholpen door derden. Uiteindelijk hebben die acties de woningbouwvereniging tot andere gedachten gebracht. De Vereniging Oud Hoorn heeft de bewoners-groep in beide gevallen onderscheiden.

Op basis van deze ervaringen lijkt de verwachting gerecht-vaardigd dat Intermaris zich ook in de toekomst zal blijven inzetten voor het behoud van het cultuurhistorisch erf-goed in Hoorn en in andere plaatsen tussen de zeeën. De eerste tekenen zijn hoopvol. Intermaris is het laatste jaar op dit punt duidelijk een andere koers gaan varen. Zij blijkt niet langer benauwd voor het bezit van een monumentaal pand, sterker nog, ze lijkt dat bezit te koesteren. Laat dat zo blijven!

Met dank aan Jan de Boer, Albert de Graaf, Jan van der Heijden, Ruud van Weel en Intermaris woondiensten, Archiefdienst Westfriese Gemeenten en de gemeente Hoorn

Literatuur:

1. Gemeente Hoorn: Statistisch Jaarboek 2000
2. Geografie, uitgave van het KNAG, jaargang 10 nummer 3, april 2001
3. Groot N.J. e.a.. Risdam, een Hoornse stadswijk, uitgegeven door de Publicatiestichting Bas Baltus als deel 9 in de Bouwhistorische Reeks Hoorn, Hoorn 1999
4. Hofstede Rem ter, Onderdak in Hoorn, uitgegeven door de Woningbouwvereniging Hoorn t.g.v. 75 jaar sociale woningbouw, Hoorn 1976
5. Jeeninga Willeke F., 't Rooie Dorp: de geschiedenis van 32 arbeiderswoningen aan de Venenlaan in Hoorn, uitgegeven door de Stichting Stadsherstel als deel 2 in de Bouw-historische Reeks Hoorn, Hoorn 1993
6. Kempen B.G.A. en Velzen N. van, Werken aan Wonen: 75 jaar Nationale Woningraad, Almere 1988
7. Kesteren Pieter van, Thuis in Amsterdam, verleden, heden en toekomst van het Woningbedrijf Amsterdam, SUN 2001
8. Ottens Egbert, Ik moet naar een kleinere woning omzien want mijn gezin wordt te groot, Gemeentelijke Dienst Volkshuisvesting Amsterdam 1975
9. Room H.J., Vervolg op de Kroniek van Hoorn 1850 – 1931, Hoorn 1931
10. Smit Frank, Van Amsterdamse Huize, Woningbedrijf Amsterdam 1994
11. Weel A.G.F. van, In memoriam Jan Luiten, verschenen in het kwartaalblad van de Vereniging Oud Hoorn, nr. 4 1997
12. Werkman Evert, 100 Jaar Bouwen – 50 Jaar Nationale Woningraad, Alphen aan den Rijn 1963
13. Woningstichting Hoorn, Wonen voor ouderen in Hoorn, brochure uitgegeven i.s.m. de gemeente Hoorn, Hoorn, 1997

In het Oost-Indisch pakhuis is vanaf begin septem-ber een doorlopende diapresentatie te zien over woningwetwoningen in Hoorn. De presentatie is opgezet door Ben van Tartwijk.

De tentoonstelling 100 Jaar Wonen in Nederland is tot en met 7 oktober te zien in de dependance van het Museum van de Twintigste Eeuw, Appelhaven 4 te Hoorn (tegenover het museumgebouw).

In samenwerking met Intermaris Woondiensten organiseert de gemeente Hoorn op 15 november 2001 van 14.00-17.00 uur in schouwborg Het Park een symposium onder de titel: 100 jaar Woningwet, en hoe nu verder?

Najaarsledenvergadering in Noorderkerk

Zaterdagmorgen 13 oktober a.s. gaan om 09.30 uur de deuren van de Noorderkerk open om de eerste deelnemers aan de najaarsledenvergadering te ontvangen. De ontvangst met koffie duurt tot 10.00 uur. Daarna start de vergadering.

Vanwege de actie 'Van een leien dak' – zie blz. 60 in het vorige kwartaalblad – wordt de najaarsledenvergadering deze keer, bij wijze van uitzondering, gehouden in de Noorderkerk.

Bij die gelegenheid wordt, wat onze vereniging betreft, de gecombineerde actie afgesloten die de afgelopen maanden velen in beweging heeft gebracht: *Ledenwerving Oud Hoorn – gesigndeerde lei Noorderkerk*

Voor de Stichting Noorderkerk gaat de actie uiteraard nog wel even door. Zij kan de nodige financiële steun goed gebruiken.

Naast de gebruikelijke agendapunten wordt tijdens de vergadering ook de Oud Hoorn-onderscheiding uitgereikt. Sinds 1983 reikt de vereniging jaarlijks een onderscheiding uit aan een persoon of instelling die zich bijzonder verdienstelijk heeft gemaakt op het gebied van de lokale geschiedschrijving of monumentenzorg. Vorig jaar ging de eer naar de familie Ettema voor de succesvolle en stijlvolle restauratie van het pand Nieuwstraat 18. Op deze plaats wil het bestuur de leden er nogmaals op wijzen dat zij gedurende het hele jaar kandidaten voor de Oud Hoorn-onderscheiding kunnen voordragen.

Het ziet er op dit moment naar uit dat de ledenwerfacties van de laatste tijd succesvol zijn geweest. Ledenadministrateur John Lamers heeft het bestuur verzekerd dat het 2000ste lid in de najaarsledenvergadering kan worden gehuldigd.

Het programma na het huishoudelijke gedeelte staat in het teken van de restauratie van de kerk.

Beleggingsvoorstel naar april 2002

De afgelopen maanden is het onderwerp 'beleggingsvoorstel' een aantal maal in de bestuursvergadering besproken. Een externe deskundige heeft tijdens de junivergadering een uiteenzetting gegeven over de diverse mogelijkheden. In de toelichting bij de jaarrekening 2000 en de begroting 2001 wordt een voorstel aangekondigd inzake de opzet van een z.g. Oud Hoorn-fonds. De idee daarachter is dat de opbrengsten uit dat fonds gebruikt worden om verenigingsactiviteiten, het Oost-Indisch Pakhuis bijvoorbeeld maar ook andere activiteiten, te financieren. Het bestuur had zich voorgenomen om tijdens de najaarsledenvergadering van 2001 met een voorstel te komen. Dat voornemen blijkt nu, is te ambitieus. De gedachten binnen het bestuur zijn nog onvoldoende uitgekristalliseerd om op dit moment met een voldragen voorstel te komen. De bedoe-

Restauratie dak Noorderkerk

ling is nu om in de voorjaarsledenvergadering van 2002 de leden een voorstel voor te leggen. Ondertussen is het vermogen van de vereniging op verschillende kapitaalrekeningen geparkeerd.

Ferrie Oerlemans overleden

Zaterdag 7 juli bereikte ons het droeve bericht dat Ferrie Oerlemans (1935) was overleden. Samen met Jan Luiten was Ferrie actief betrokken bij de verbouwing van de voormalige Oud Hoorn-zolder begin negentiger jaren. Hij hielp Jan bij het telmerken-onderzoek en werd gaandeweg steeds enthousiaster over de verborgen schatten van Hoorns verleden. Ook bij de verbouw- en schilderactiviteiten in het Oost-Indisch Pakhuis in 1998 deed de vereniging niet tevergeefs een beroep op hem. Daarna was hij een graag geziene gast op de traditionele koffie zaterdagmorgen. Hij kwam met verhalen over vroeger en schrobde en passant de duivenstront van de stoep. We zullen hem missen. Dankbaar zijn we voor alles wat hij voor Oud Hoorn heeft gedaan.

Afscheid van Rudy Kleintjes – Vacature in het bestuur

Onlangs heeft bestuurslid Rudy Kleintjes ons laten weten dat hij vanwege omstandigheden in de privésfeer met onmiddellijke ingang zijn bestuurslidmaatschap heeft moe-

ten neerleggen. Het bestuur betreurt deze, overigens zeer begrijpelijke stap, ten zeerste.

Rudy Kleintjes was een gewaardeerd bestuurslid die op zeer uiteenlopende terreinen de vereniging ten dienste is geweest. Wij zullen hem zeker missen.

Eind 1995 kwam hij onze gelederen versterken. Zijn bouwkundige vooropleiding en zijn ervaring opgedaan bij het Amsterdamse grondbedrijf hadden van hem een ervaren monumentenman gemaakt. Rudy Kleintjes vulde voor Oud Hoorn vrijwel direct de opgevallende plaatsen in de Monumentencommissie en in de commissie Welstand in. Ook nam hij namens Oud Hoorn plaats in het bestuur van de Stichting Stadsherstel en leidde hij de werkgroep Muziektent. De portefeuille 'Pandenbeheer' was bij hem in goede handen. Vanaf 1998 was hij zeer actief bij de inrichting van ons verenigingsgebouw. Wat dat laatste betreft, Rudy Kleintjes had gevoel voor stijl en stijl kost geld. In het bestuur is menig robbertje geknokt over de prijs van zijn inrichtingsvoorstellen. Meestal sloegen zijn argumenten door, een enkele keer – bij een zeer fraaie maar kostbare vergadertafel – niet.

Rudy Kleintjes was in vele opzichten een deskundig bestuurslid die zijn mening niet onder stoelen of banken stak. Vaak rechtlijnig op het doel af, soms eigenzinnig maar altijd loyaal.

Hij stond voor de goede zaak en hield in de discussie zijn rug recht. Jammer genoeg ging dat soms ten koste van een persoonlijke relatie. Oud Hoorn is hem dankbaar voor zijn grote inzet. We zijn een goed bestuurslid kwijt.

Het bestuur is blij dat het er snel in geslaagd is om de portefeuille 'Pandenbeheer' onder te brengen bij een opvolger met ervaring in de bouwwereld. De heer Fred Dijkma, destijds al zeer nadrukkelijk betrokken bij de opzet van het Oost-Indisch Pakhuis, is bereid gevonden om dat beheer onder zijn hoede te nemen. De heer Dijkma heeft met directe ingang deze taak van Rudy Kleintjes overgenomen. Wij wensen hem daarbij veel succes.

Het bestuur van Oud Hoorn is evenwel op dit moment nog naarstig op zoek naar een nieuw bestuurslid dat zitting wil nemen in de Welstands- en in de Monumentencommissie. Naast een grote affiniteit met de historische bouwkunst in het algemeen en met die van Hoorn in het bijzonder - enige aantoonbare ervaring op beide terreinen is zeer gewenst – wordt van kandidaten verwacht dat zij over nogal wat vrije tijd beschikken, onder andere om overdag te vergaderen. Het bestuur treedt graag in contact met gegadigden. Aarzelt u niet wanneer u iemand denkt te weten voor deze post: bel ons: 0229-273570. U kunt uiteraard ook een briefje schrijven gericht aan het bestuur.

Arie Boezaard: 25 jaar dé monumentenman van Hoorn

Vrijdag 8 juni 2001 werd door de Publicatiestichting Bas Baltus in de Hoornse Statenoort deel 10 gepresenteerd van de Bouwhistorische Reeks Hoorn: Het Statenoogement in Hoorn.

Dit boek, waaraan op een ander moment in dit blad uitgebreid aandacht wordt besteed, telt 344 pagina's, 10 kleurenkaternen en blinkt uit in vormgeving. Oud Hoorn prijst zich bijzonder gelukkig dat zij 100 exemplaren van deze prachtige uitgave heeft kunnen bemachtigen: ruim 90% van de oplage is eigendom van de gemeente Hoorn. De gemeente geeft ieder bruidspaar dat trouwt in de Statenoort dit schitterende boek als herinnering cadeau. U kunt dit boek voor f 59,50 kopen in het Oost-Indisch Pakhuis.

Het eerste handgebonden exemplaar werd die vrijdag overhandigd aan burgemeester Pierre Janssens. Deze was blij met het boek maar gaf het vrijwel onmiddellijk weg aan Arie Boezaard die dit jaar 25 jaar in dienst was bij de gemeente Hoorn. Iedereen in Hoorn – en daar buiten – die iets te maken heeft met monumentenzorg kent Arie Boezaard als een bewogen monumentenman met een

Arie Boezaard te midden van een beperkt aantal van zijn stagiaires. V.l.n.r.: Tineke Haster, Carolien Roozendaal, Margriet Wigard, Gerdien de Galan en Willeke Jeeninga

eigen, soms onnavolgbare werkwijze. 'Arie Boezaard', sprak de burgemeester, 'is gezichtsbepalend geweest voor de monumentenzorg in Hoorn de afgelopen 25 jaar'. Hij ook stond aan de wieg van de historische uitgaven over Hoorn. Als blijk van waardering voor zijn jarenlange inzet voor de publieke zaak, ontving deze bijzondere monumenten-ambtenaar het 10e, het dikste, deel uit de Bouwhistorische Reeks.

Van vele kanten werd hem die middag lof toegezwaaid. Bijna zouden we vergeten dat er op diezelfde middag een bijzonder boek werd gepresenteerd. Wethouder Jaap Schaper verraste hem met een zeer speciale editie van de bekende Hoornse monumentenkalender: 'Vrouwen voor Gebouwen'. Bij de afbeelding van elke maand – het had volgens de wethouder gemakkelijk een weekkalender kunnen zijn – stond één van de vrouwelijke stagiaires van de jubilaris afgebeeld. Henk Zantkuijl prees hem voor zijn grote kennis. Hij zei te hopen nog lang met hem te mogen samenwerken in het belang van Hoorns monumentale historie.

Ook van de kant van Oud Hoorn werd hij geroemd om zijn grote deskundigheid. Sinds 1980 is Arie Boezaard bestuurslid van Oud Hoorn, zeker niet altijd een gemakkelijke positie. De vereniging heeft nogal eens tegenover de gemeente gestaan. Toch heeft hij zich als bestuurslid altijd onafhankelijk opgesteld, ook al was hij vaak beter geïnformeerd dan de andere leden van het bestuur. Zijn integriteit is nooit een punt van discussie geweest. Monumentaal Hoorn had er nooit zo uitgezien als Arie Boezaard er niet was geweest, onorthodox als hij soms is. 'De Hoornse gemeenschap mag trots zijn op zo'n bevlogen overheidsdienaar', sprak de voorzitter.

Publicatiestichting Bas Baltus

Het kan niet op. Presenteerde de stichting nog onlangs het majestueuze boek over het Hoornse Statenlogement, vrijdag 28 september rolt de volgende publicatie van de pers. Die dag wordt in de Lutherse kerk het eerste exemplaar overhandigd aan de wethouder van cultuur en monumentenzorg. Oud Hoorns ereleden Jan Piet van der Knaap en John Lamers hebben zich het afgelopen jaar danig ingespannen om een boekje over Hoornse pijporgels op de markt te brengen. *Orgels in Hoorn, voorheen en nu*, geschreven door Jan Piet van der Knaap en gefinancierd dankzij de onvermoeibare inzet van John Lamers, is een interessant boekje geworden met veel technische maar ook historische wetenswaardigheden. Met dit boekje lanceert de Publicatiestichting Bas Baltus het eerste deel van een nieuwe reeks over de cultuurhistorie van Hoorn.

Het boekje is vanaf eind september te verkrijgen in de Hoornse kerken en in het Oost-Indisch Pakhuis. De verkoopprijs bedraagt f 15,-.

Zomeravondwandelingen

Het verhaal over Oud Hoorns stadswandelingen is een continue succesverhaal. Ook dit jaar waren de belangstelling en het enthousiasme groot, regen en nachtmarkt ten spijt.

De Havenwandeling trok met 250 wandelaars de meeste aandacht. De aandacht voor de Koepoortswegwandeling met 115 deelnemers was het geringst. Over de publiciteit geen slecht woord: aan alle wandelingen is in de pers ruim aandacht besteed. Ook de wandeling die in het teken van 100 Jaar Woningwet stond, mocht zich verheugen in vele geïnteresseerden. Zelfs na het wandelseizoen ging de publicitaire belangstelling door: gids Huub Ursem deed zijn verhaal op de voorpagina van het Noordhollands Weekblad. Niet zeker is of de speciale ledenwerfactie in de Kersenboogerd veel nieuwe bewoners heeft aangetrokken: elke wandeling namen er nieuwe inwoners van Hoorn deel maar waar die precies woonden, dat bleef onduidelijk.

Oud Hoorn is dankbaar te kunnen beschikken over zoveel goed gemotiveerde gidsen. Velen doen dit werk al jaren maar op geen enkel moment hebben wandelaars de indruk dat de sleet erop komt; integendeel, er is voortdurend sprake van vernieuwing en actualisering van de informatie. Coördinator Hieke Stapel doet met haar gidsen voortreffelijk werk als promotor voor het behoud van de oude stad. Langzaam maar zeker, weliswaar moeilijk meetbaar, groeit het historisch besef bij velen. Die invloed werkt

Gids Niek Hauwert (rechts) en naast hem Ferrie Oerlemans

door, ook al zien wij dat niet altijd in de praktijk.

Voor de 6e wandeling van strat ging, vroeg de coördinator van de vele aanwezigen even de aandacht voor gids Niek Hauwert. Deze "oude trouwe rot" in het vak had te kennen gegeven te willen stoppen met het gidsenwerk. Hij vond het na 22 jaar welletjes. Hieke Stapel schoof hem alle eer toe die hij verdiende. Een groot en warm applaus was zijn deel.

De vereniging neemt afscheid van Niek Hauwert tijdens de najaarsledenvergadering.

Speciale doelgroep-wandeling

In september organiseert de vereniging, op basis van inschrijving van tevoren, een speciale wandeling voor de bewoners van het Visserseiland en het Karperkuilgebied. Oud Hoorn biedt de nieuwe bewoners van deze 'wijken' graag de gelegenheid kennis te nemen van de historische betekenis van de plek waar zij nu wonen. De vereniging heeft lang en hardnekkig gestreden tegen sommige plannen. Nu deze zijn gerealiseerd wil zij niet in wrok omkijken maar de nieuwbouw aangrijpen voor nieuwe kansen.

De bewoners van het Visserseiland en het Karperkuilgebied ontvangen een aparte uitnodiging met inschrijvingsmogelijkheid.

Met de voorbereidingen voor het jubileumjaar 2002: '25 Jaar Zomeravondwandelingen' is een begin gemaakt. U zult over de viering daarvan de komende tijd nader worden geïnformeerd.

Provinciale Monumenten-'Kanjers'

De komende vier jaar is er geld beschikbaar om jaarlijks twee provinciale monumenten-'kanjers' van maximaal een half miljoen gulden te financieren. De provincie Noord-Holland volgt hiermee, weliswaar op een meer bescheiden schaal, de z.g. kanjers van de staatssecretaris. Mogelijk zullen nog dit jaar de eerste provinciale monumentensubsidies worden toegewezen. Zal Hoorn daar bij zijn ?

MER-plicht voor boringen in zoetwaterbel Hoorn

Diep in de ondergrond van Hoorn en zijn wijde omgeving bevindt zich een reusachtige hoeveelheid zoet water in de poriën tussen de zandkorrels. Deze enorme hoeveelheid fossiel water is kwetsbaar en kostbaar. Gelukkig is voor (proef)boringen naar olie en gas in de zoetwaterbel van Hoorn in de toekomst een milieu-effectrapportage nodig. De provinciale milieuverordening (PMV) zal voor dit punt worden aangepast. Een eerder verbod op boren dat in de PMV was opgenomen is door de rechter vernietigd. Provinciale Staten vonden evenwel dat de zoetwaterbel van Hoorn wel goed beschermd moet zijn. Oud Hoorn hoopt niet dat het historisch en beschermd stadsgezicht ooit zal worden aangetast door boorinstallaties en wat dies meer zij.

Leeszaal in Oost-Indisch Pakhuis

De bezoekers aan het Oost-Indisch Pakhuis hebben ongetwijfeld gemerkt dat het vrijwel onmogelijk is om rustig te werken en te lezen in het documentatiecentrum. Dat centrum is de werkbasis van de twee beheerders en daardoor vaak het middelpunt van gezelligheid.

Het bestuur heeft gemeend dat er voor de echte belangstellenden van Oud Hoorns documentatie een betere werkplek moet komen. Daarom is sinds augustus van dit jaar een nieuwe leestafel geplaatst in de expositieruimte. Aan die tafel kan in afzondering rustig worden gelezen en geschreven. De ruimte blijft tevens beschikbaar voor kleine tentoonstellingen.

Zaterdag 8 september: Open Monumentendag 2001

Prins Claus verrichtte vijftien jaar geleden de openingshandeling van de eerste Open Monumentendag. De deuren naar ons gebouwde culturele erfgoed moesten ontsloten worden om zo de publieke belangstelling voor monumenten en het draagvlak voor de monumentenzorg te vergroten. En dat is de Open Monumentendag in de betrekkelijk korte tijd van haar bestaan gelukt.

De cijfers spreken voor zich. In de eerste jaren, van 1987 tot en met 1990, waren er telkens zo'n 300.000 à 400.000 mensen op de been. Tegenwoordig trekt de Open Monumentendag circa 800.000 bezoekers. Daarmee is deze dag een van de grootste culturele evenementen van ons land. Had men vroeger eigenlijk vooral belangstelling voor 'cultureel erfgoed' tijdens vakanties in het buitenland, tegenwoordig is men ook geïnteresseerd in de eigen historische omgeving. De Open Monumentendag heeft hieraan een niet te onderschatten bijdrage geleverd.

In Hoorn wordt de Open Monumentendag al jaren voorbereid door een breed geschakeerd comité waarin ook de Vereniging Oud Hoorn is vertegenwoordigd. Erelid Albert de Graaf was jarenlang namens de vereniging lid van deze organisatie. Sinds een aantal jaren heeft Hieke Stapel die fakkel overgenomen. Aan de dag zelf heeft de vereniging altijd haar medewerking verleend: gidsen, toezichthouders, dia-presentaties, openstelling verenigingsgebouw.

Het thema van de vijftiende Open Monumentendag luidt 'Huis en Haard' en is dus gericht op het Wonen. Directe aanleiding hiervoor is het honderdjarig bestaan van de Woningwet. Tevens is aansluiting gezocht en gevonden bij de Manifestatie Historisch Interieur 2001.

Ook Oud Hoorn doet weer mee. Vrijwilligers Henk Overbeek en Ben van Tartwijk verzorgen een z.g. etalage-expositie achter het raam aan de Pakhuisstraat onder de titel: Woonvormen in Hoorn. Daarnaast draait de komende weken een permanente beeldscherm-presentatie in het Oost-Indisch Pakhuis onder de titel: Hoorn en 100 jaar Woningwet.

Pieter Botman voorspelde het al in 1904

'Tot groot genoegen meld ik dat V & D geen succes heeft'

Corien Groot-Botman

De Gouw in 1888. De handwagen voor nummer 4, de eerste winkel van Botman. Tegenwoordig is op Gouw 4-18 de Hema gevestigd.

“Het mooie is van het zakendoen af,” schreef Pieter Botman in 1906 aan zijn zoon Cornelus, die als volontair in Duitsland het manufacturenvak leerde. Reden voor deze sombere bespiegeling was de aanstaande komst van Vroom en Dreesmann naar Hoorn. De firma Botman kreeg er een grote concurrent bij. ‘Een concurrent met groot kapitaal, een concurrent van de nieuwe richting. Wij zullen onze zaak op een andere leest moeten schoeien. Maar dat ook wij hem kolossaal het hoofd zullen bieden laat zich begrijpen!’ In 1888 had Pieter Botman zijn manufacturenzaak aan Gouw 4 geopend. Het oppervlak bedroeg 52 vierkante meter, waarvan een gedeelte nog als woonkamer in gebruik was. Vijf jaar later werd het aangrenzende woonhuis aangekocht, waar gezin en personeel werden gehuisvest. In het eerste pand kwam daardoor alle ruimte beschikbaar voor winkelruimte. In 1903 en 1908 opende hij filialen in IJmuiden en Wormerveer.

Vooruitstrevend

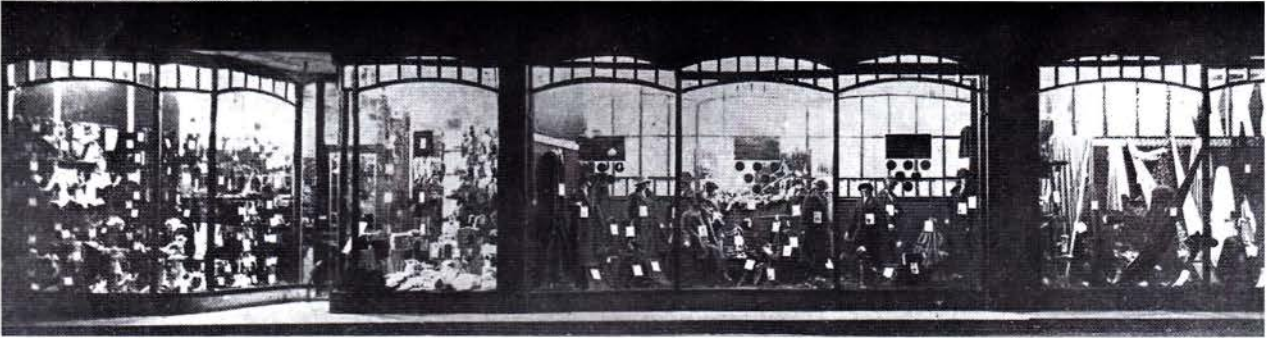
Pieter Botman was een vooruitstrevend man. Samenwerking was in zijn ogen voor de middenstanders het middel om zich tussen de ‘grootbedrijven’ te handhaven. Hij was dan ook een van de eerste deelnemers in de inkoop-

vereniging Sint Homobonus. Ook was het uitzonderlijk dat hij zijn zonen in het buitenland liet opleiden. Cornelus bezocht als zestienjarige de Handelsschule in het Duitse Schapen en werd daarna volontair bij de gebroeders Leffers in Delmenhorst. Uit die tijd dateert de briefwisseling waarin de komst van V&D naar Hoorn werd beschreven. Helaas zijn alleen de brieven van vader aan zoon voor het familiearchief bewaard gebleven.

In vertrouwen

Vader Pieter nam Cornelus in vertrouwen over allerlei zaken. Over de beroepskeuze van broer Antoon: “Ik heb hem ernstig ondervraagd wat hij worden wil, doch ik krijg telkens ten antwoord dat hij het niet weet. Forceren wil ik hem in deze niet, ieder moet een vak kiezen naar zijne keuze.”

Over familiezaken: “Siska is eigenlijk nog wat kinderachtig voor de Eerste H. Communie, het ware beter geweest als zij nog een jaartje gewacht had. Doch het is de wil van onze pastoor en daaraan moeten wij ons onderwerpen.” Over hun jonge hond (‘De ganse stad heeft plezier in dat beest’) en naast de gezondheid komt natuurlijk het weer aan de orde: ‘Wij hebben tot heden maar geen winter. Voor

Winkel Gouw 4-6. Uit: 'Handel en industrie' maart 1928

het wollen goed is dat een ware strop.' Soms merkte Pieter ontsteld dat er brieven niet aankwamen. 'Ik schrok waarlijk toen ik je brief ontving. Ik bemerkte oogenblikkelijk dat je mijn schrijven van 12 augustus niet ontvangen hebt, waarin ik 5 Mark had ingesloten.' Geregeld ook peilde vader de mening van de zoon en liet hij weten diens visie te delen. "Aangenaam was ons je schrijven en ik kan niet anders zeggen of je hebt in vele zaken gelijk." De brieven uit die periode bevatten naast alledaags zakelijk nieuws over personeel en uitverkopen veel berichten over V&D. Met een mengeling van zorg, nieuwsgierigheid en later verbeterheid hield Pieter zijn zoon op de hoogte van de ontwikkelingen.

Bedrijfspionage

De firma's Botman en V&D hielden elkaar goed in de gaten. In de jubileumkrant die in 1977 uitkwam ter gelegenheid van negentig jaar Vroom en Dreesman, vertelt V&D-stoffeerder P. Kamp: 'In Hoorn was een firma Botman gevestigd. Soms stond een der etaleurs van deze zaak onze etalages te bekijken. De bedrijfsleider gaf dan prompt opdracht het kraantje van het gaslicht dicht te draaien, waardoor alles donker werd in de etalages. Ook wij moesten wel eens bij concurrent Botman gaan kijken. Botman deed het licht niet uit, maar stuurde een boom van een kerel op je af. Deze zorgde er wel voor dat je van het trottoir gedreven werd.' De lezing van Pieter Botman op de etalagespionage was uiteraard anders. Op 31 oktober 1906 schreef hij aan zijn zoon Cornelus: 'Kinderachtig is die groote firma. Als wij nog slapen staat de chef met zijn etaleur 's morgens om half zeven voor onze etalages om de prijzen op te neemen. Zaterdag avond zond hij zijn loopknecht om verschillende inkoop bij ons te doen. Ik kende dat jongmensch niet en stond nota bene nog wel met hem te praten. Bijgaand slot van een advertentie zou zeer pakkend zijn:

Als bewijs dat de prijzen onzer goederen beneden elke concurrentie zijn, diene het volgende: de loopknecht van de firma Vroom en Dreesmann deed zaterdag bij ons zijne inkoop. In verband met dit overtuigend bewijs kunnen wij dus beslist een ieder aanraden zijn manufacturen te koopen in de Hoornsche manufacturen- en beddenhandel van P. Botman te Hoorn. Wat zouden onze concurrenten lachen.'

Eerste nieuws

"Het zal je nog niet bekend zijn dat wij Vroom en Dreesmann hier krijgen," luidde het eerste nieuws op 16 maart 1906. "Ze hebben gekocht het huis van Wubbe en de huizen van Bruggeman waren ook van Wubbe, alle te zamen voor 3900 gulden. Dat verbouwen zal circa 60.000 gulden kosten. Bruggeman zal dus moeten verhuizen en zich enkel op mantels en confectie toeleggen." Bruggeman wachtte echter een onplezierige verrassing: "Ik heb je nog vergeten te melden dat V&D ook in mantels doen, een ware strop voor Bruggeman en Pekelharing." (22 oktober 1906) Begin juli was de verbouwing inmiddels begonnen en schatte Pieter de kosten al een stuk hoger in. "Er moet geheid worden, een ongewoon verschijnsel voor Hoorn, ook maken zij een groote kelder. Het huis van Bos (pijpenwinkel) heeft er zooveel van te lijden dat ze het moeten ontruimen. Als dat zaakje klaar is komt het op circa 80.000 gulden te staan en ik begrijp niet hoe zij die kosten moeten goed maken."

Fout

Pieter voorzag dat er bij de firma Botman zaken moesten veranderen wilde hij de concurrentie met V&D aangaan. "De grootste fout van onze zaak is de borgtocht, het verkoopen voor de minimumprijs aan wederverkoopters die ik dan nog een lang crediet moet toestaan. Dan komt nog het leger van naaisters die als paddestoelen uit de grond verrijzen en ook nog 10 procent van ons eischen; allemaal misstanden die uit de weg moeten worden geruimd." Meneer Leffers, de baas van Cornelus in Delmenhorst, had zijn zaak al eerder op andere leest geschoeid, wist Pieter. "Het is daarom dat ik je bij hem in de leer heb gedaan. Gij kunt zijn systeem nagaan en later in toepassing brengen. Als proef heb ik de zaak in IJmuiden opgericht, de contante betaling ingevoerd en het gaat uitstekend, wij krijgen daar dit jaar een prachtige ontvangst." Vier maanden later al werd "de zaak van V&D een waar reuzenpaleis. Of alles met 1 October gereed zal zijn betwijfel ik."

Mooie etalages

Uit een brief van 3 oktober blijkt dat de nieuwe concurrent toch op tijd zijn deuren opende. Botman was voorbe-

reid. "Zaterdag opent V&D en ik wensch dan gaarne mooie etalages te hebben. Zoals je weet hadden wij voor de komst van V&D een goed geslaagde uitverkoop gehouden. Daarna moest den kleine winkel vertimmerd worden, vakken dieper, deur weg, groote uitstalkast erbij. We hebben alle etalagekasten concurrerend uitgesteld. Ook heb ik het systeem Leffers ingevoerd en tot groot genoegen kan ik je tot heden melden dat V&D geen succes heeft. Op de openingsavond geen klanten en hoe dikwijls wij ons ook laten zien, er is zeer weinig te doen. Doch wat zal de toekomst ons brengen? Er zijn nota bene 10 winkeljuffrouwen, 3 jongelui, 1 etaleur en 1 chef, allen nog in het Parkhotel gelogeerd. Wat moeten die menschen veel geld hebben. Ze pakken goed uit, doch ze hebben zich eenigszins vergist. Ik ben de eerste winkelier op een kleine plaats, die hun door contante betaling het hoofd heeft geboden. Thans aan mij om vol te houden en uit te zien naar middelen om hen te blijven bestrijden."

Levende tegenspraak

Hij hield vol. In 1916 nam Cornelus op 27-jarige leeftijd de zaak over. Ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan schreef de Nieuwe Hoornsche Courant in 1938: "Door de wijze van bedrijfsvoering en zakendoen is de firma Botman de levende tegenspraak en weerlegging van het waandenkbeeld dat een middenstander per se een kleine zaak zou moeten hebben om met eere tot dat gilde gerekend te worden en zijn vleugels niet wijd en breed zou mogen uitslaan."

Jan Botman, kleinzoon van Pieter, volgde zijn voorvaders in het wijd uitslaan van de vleugels en begon in 1965 in het pand aan Gouw 4 een franchise Hema. In 2000 werd de zaak van inmiddels 1800 vierkante meter onder Jean Botman, de vierde generatie, uitgeroepen tot Beste Hema van Nederland. Het mooie bleek nog lang niet van het zakendoen af.

Deze foto van de Nieuwstraat vanaf het Kerkplein is gemaakt omstreeks 1925 door Piet Rijswijk, de vader van journalist Hans Rijswijk. Links bij de reclame van 1907, de ALGEMENE SPAARVERZEKERING 'S GRAVENHAGE, begint de Kerksteeg, sedert 1949 Lange Kerkstraat. In 'Hart van Hoorn' van de hand van Joh. M. Ridderkhoff staan heel wat gegevens over 'het Hoornse rondje' uit die vooroorlogse jaren vermeld. Op de hoek was toen ook al het café H. Snelten. Billard staat op het bovenste glasraam. Daarnaast is Drogisterij op de ramen te lezen. In de winkel met het gestreept zonnescerm bevond zicht het sigarenmagzijn van Joh. Wilson. Hij was een opvallende verschijning met een grote zwarte hoed en een gespikkelde vlinderdas. Een eindje verderop had de firma Scholten al een metaalwarenfabriek achter de huizen en een winkel met comforen, koperen kannen en kruiken, spiegels, enz. en aan het eind van de straat de winkels van de familie Bakker met in het ene pand huishoudgoederen, glas porselein en in het andere boeken. Het grote reclamebord aan de gevel van de panden aan de Gouw boven de zonnescermen kan ik met een loep niet lezen. In de jaren twintig was de firma Botman, manufacturen en confectie hier gevestigd. Zie ook het artikel 'Tot groot genoegen meld ik dat V & D geen succes heeft.'

Verslag voorjaarsledenvergadering Oud Hoorn

17 april 2001, Oosterkerk Hoorn

P.M. Huisman

Aanwezig: de bestuursleden Boezaard, Faber, Huisman, Van Iersel, Kleintjes, Moeskops, Rietvink, Veerman en Van Weel en 40 leden.

Opening en mededelingen

De voorzitter opent de vergadering, heet de aanwezigen welkom en maakt melding van de afberichten: de heren Leo Hoogeveen, Ben van Tartwijk, John Lamers, Rik Singer, Sebastiaan Hol en de dames Joke van Tartwijk, Femke Uiterwijk en Heleen Pijl.

Daarna staat hij stil bij het instorten van de toneeltoren van de schouwburg in aanbouw. Voor de geplande rondvraag zijn geen schriftelijke vragen bij het bestuur binnengekomen.

Voorts deelt hij mede dat de contributieverhoging niet heeft geleid tot een daling van het ledental en brengt hij bij de leden onder de aandacht dat het bestuur binnenkort een folderactie organiseert in de Kersenboogerd om nieuwe leden te werven. Vrijwilligers om te folderen kunnen zich melden bij het bestuur. Daarna geeft hij het woord aan Marit Veerman over de voorbereiding van de festiviteiten rond de viering van 400 jaar VOC in 2002. Mw. Veerman deelt mede dat er een werkgroep is gevormd, waarin zij namens Oud Hoorn participeert en die ideeën uitwerkt rondom een symposium, benadering van scholen e.d. De werkgroep is net gestart en staat open voor suggesties of voorstellen voor de viering.

De voorzitter vervolgt met mededelingen over een speciale bestuursbijeenkomst die is gehouden in aanwezigheid van de heren Zantkuijl en Stapel (gemeente Hoorn, sector Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu) over de toekomstige ontwikkelingen aan de noorwestzijde van de stad: het gebied rondom Vale Hen, Dubbele Buurt en Scharloo. Op basis van deze bijeenkomst zal het bestuur de gemeente benaderen met voorstellen voor een goede en verantwoorde historische invulling. Daarnaast onderzoekt het bestuur in hoeverre de complexen aan de Karperkuil van ondermeer Gunnar Daan, Van Herk en Vandenhove ook worden gerealiseerd overeenkomstig de ingediende bouwplannen en -tekeningen.

Het bestuur heeft de stichting Het Jeurdje aansprakelijk gesteld voor schade aangebracht aan de Oud Hoornpanden Buurtje 1 en 2 als gevolg van de bouwwerkzaamheden op Het Jeurdje.

Ook gaat het bestuur de gemeente voorstellen om het pand van Welkers en een aantal panden aan de Messchaertstraat en Kruitmolenstraat op de monumentenlijst te plaatsen.

De realisering van de website van de vereniging verloopt trager dan gepland omdat een derde partij de naam Oud Hoorn heeft laten registreren. Het bestuur stelt alles in het werk om de naam alsnog voor Oud Hoorn te laten registreren.

Tenslotte maakt hij melding van de activiteiten van Diana van de Hoogen die bezig is met de opzet van een goed gedocumenteerd fotoarchief voor de vereniging, waarvoor onze waardering.

Verslag van de najaarsledenvergadering 21 oktober 2000

Dit wordt onder dankzegging aan de secretaris goedgekeurd.

Jaarverslag 2000

Dit wordt eveneens onder dankzegging aan de secretaris goedgekeurd.

Financiële verantwoording 2000 en verslag kascontrolecommissie

De heren Saaltink, Planjé en mw. Mantel stellen vragen die door de penningmeester worden beantwoord. De heren Hol en Stumpel vormen dit jaar de kascontrolecommissie. Zij hebben hun bevindingen op schrift gesteld. Deze verklaring is bij de ingang aan alle leden verstrekt. Conclusie is dat de commissie de penningmeester volledig déchargeert. De commissie doet een aanbeveling t.a.v. de gelden voor de Veliuspublicatie die door de penningmeester wordt overgenomen.

Aftredende bestuursleden worden door leden herkozen

De leden stemmen in met de verantwoording en nemen de goedkeurende verklaring van de kascontrolecommissie ter kennisname aan.

Benoeming kascontrolecommissie

Op voorstel van de voorzitter en met goedkeuring van betrokkenen worden de heren Hol en Planjé als lid benoemd en de heer Stumpel als reservelid.

Begroting 2001

De penningmeester geeft een korte toelichting, waarna de leden instemmen met de begroting 2001.

Bestuursverkiezing

De behandeling van dit agendapunt wordt gedaan door mw. Huisman. Zij stelt de leden voor om achtereenvolgens de bestuursleden Veerman, Kleintjes en Van Weel voor een nieuwe periode te benoemen, nadat zij heeft gevraagd of de leden behoefte hebben aan een schriftelijke stemming. Aangezien dit niet het geval is worden de kandidaten bij acclamatie met alle stemmen voor gekozen, met uitzondering van de kandidatuur van de heer Van Weel waarbij een lid een tegenstem uitbrengt.

Rondvraag

Voor de rondvraag zijn geen schriftelijke vragen ingediend. Enkele leden willen graag een aantal kleine punten naar voren brengen. De heer Saaltink vraagt naar de stand van zaken rondom een Regionaal Historisch Centrum. De heer Van Weel deelt mede dat het bestuur hierover gesprekken heeft gevoerd met de archiefdienst en andere historische verenigingen. Een draagvlak hiervoor is er zeker. Ook zijn wensen geuit ten aanzien van inrichting en locatie en de instelling van een cliëntenraad. Het bestuur heeft voorkeur voor een locatie in de binnenstad, doch waarschijnlijk denkt de gemeente aan het SOW-gebouw. Overigens duurt het zeker nog vijf jaar voordat een dergelijk centrum echt gerealiseerd is.

De heer Van der Knaap meldt dat op 1 en 2 december 2001 de inspelning van het orgel in de Koepelkerk plaatsvindt en dankt voor alle financiële en morele steun. Voorts pleit hij voor benoeming van een stadsorganist naar analogie van de gemeente Alkmaar, wellicht in combinatie met een stadsbeiaardier.

Tenslotte vraagt mw. Bergsma naar bepaalde activiteiten van de vereniging zoals stadswandelingen en lezingen en biedt zij haar diensten aan het bestuur aan op het gebied van public relations.

Hierna volgt de pauze en na de pauze wordt een boeiende lezing gegeven door vertegenwoordigers van het Archeologisch Projectbureau Jacobs en Burnier over de opgravingen in en langs de Karperkuil.

Data lezingen seizoen 2001-2002

In het nieuwe seizoen zullen weer vijf lezingen worden verzorgd voor de leden en andere belangstellenden.

De lezingen zullen zoveel mogelijk in het teken staan van de VOC. Dit hangt mede af van de beschikbaarheid van sprekers over dit onderwerp. Volgend jaar zal uiteraard een groot beroep op ze worden gedaan.

De definitieve invulling zal in het volgende kwartaalblad worden opgenomen.

De data zijn:

26 november a.s.	25 maart
29 januari	25 april
28 februari	

LEDENEXCURSIE

De ledenexcursie op 6 oktober a.s. naar Pampus en Naarden-vesting is volgeboekt. De bus is vol!

Voorzitter Ton van Weel bedankt de vertegenwoordigers van Archeologisch Projectbureau Jacobs & Burnier voor de door hen gegeven lezing over opgravingen Karperkuil

Luxe, sterke, ambachtelijke speelgoederen

Firma Wester's Bouw- en Timmerbedrijf

Karin Wester

Firma Wester's Bouw- en Timmerbedrijf, Keern 176-180 Zwaag/Hoorn is een uniek bedrijf binnen de grenzen van Hoorn. Een bedrijf waar al bijna 75 jaar lang op ambachtelijke wijze houten speelgoed gemaakt wordt.

Nederland heeft als speelgoedproducerend land nooit een rol van enige betekenis gespeeld.

Daarvoor lag Nederland te dicht bij Duitsland. Dat land, met Neurenberg als centrum van de speelgoedindustrie en -handel, was sinds de 16e eeuw tot aan de Tweede Wereldoorlog het land waar het meeste speelgoed van de hele wereld geproduceerd werd. Degelijk, aantrekkelijk en goedkoop speelgoed, dat voor een belangrijk deel via Nederland geëxporteerd werd naar o.a. Engeland en Amerika. Eenvoudige, in Duitsland gemaakte, houten poppen worden in Engeland 'Dutch dolls' (Hollandse poppen) genoemd, omdat ze daar dachten dat de poppen in Nederland gemaakt werden.

Vanwege de grote aanvoer van Duits speelgoed was het voor Nederland niet lonend om zelf op grote schaal speelgoed te produceren. De Nederlandse speelgoedindustrie heeft alleen tijdens en vlak na de Tweede Wereldoorlog, toen de import van Duits speelgoed bijna stilgelegd werd, een korte, bescheiden bloeiperiode doorgemaakt.

Aanleiding voor mijn bezoek aan Wester's Timmerbedrijf was een verhaal van mijn vader. In 1998 heb ik voor het

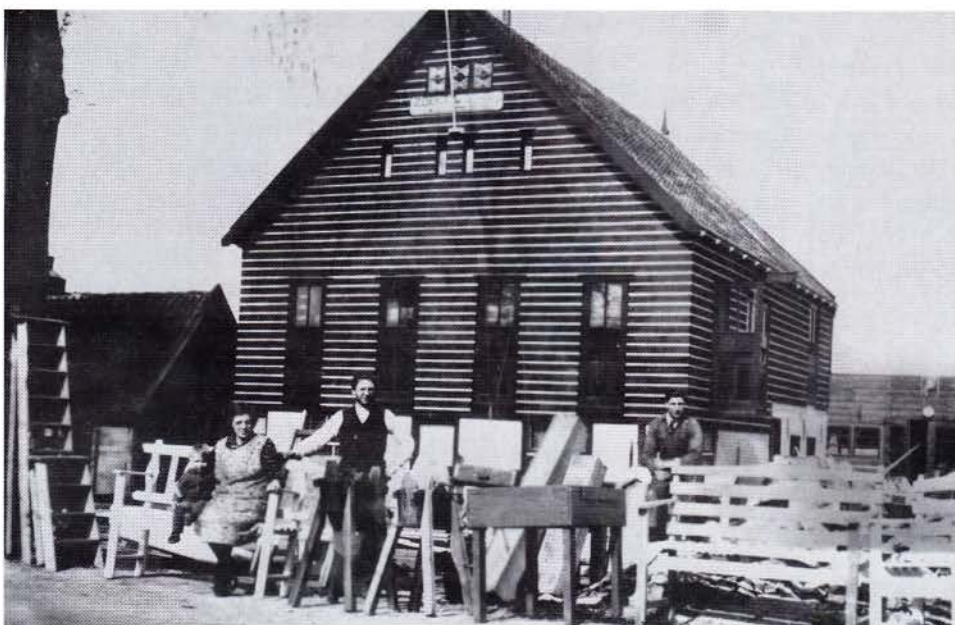
Westfries Museum een grote poppenhuistentoonstelling georganiseerd.

Toen ik met de voorbereiding van de tentoonstelling bezig was, vertelde mijn vader mij dat hij als kind bij Timmerbedrijf Wester aan het Keern, tussen allerlei ander speelgoed poppenkamers of poppenkeukens had zien staan. Mijn grootvader, schipper Jan Wester uit Obdam (overl. Dec. 1934), had een bodedienst op Hoorn. Zodoende kwam hij

regelmatig met zijn paard en wagen langs bij het timmerbedrijf aan het Keern om bestellingen op te halen.

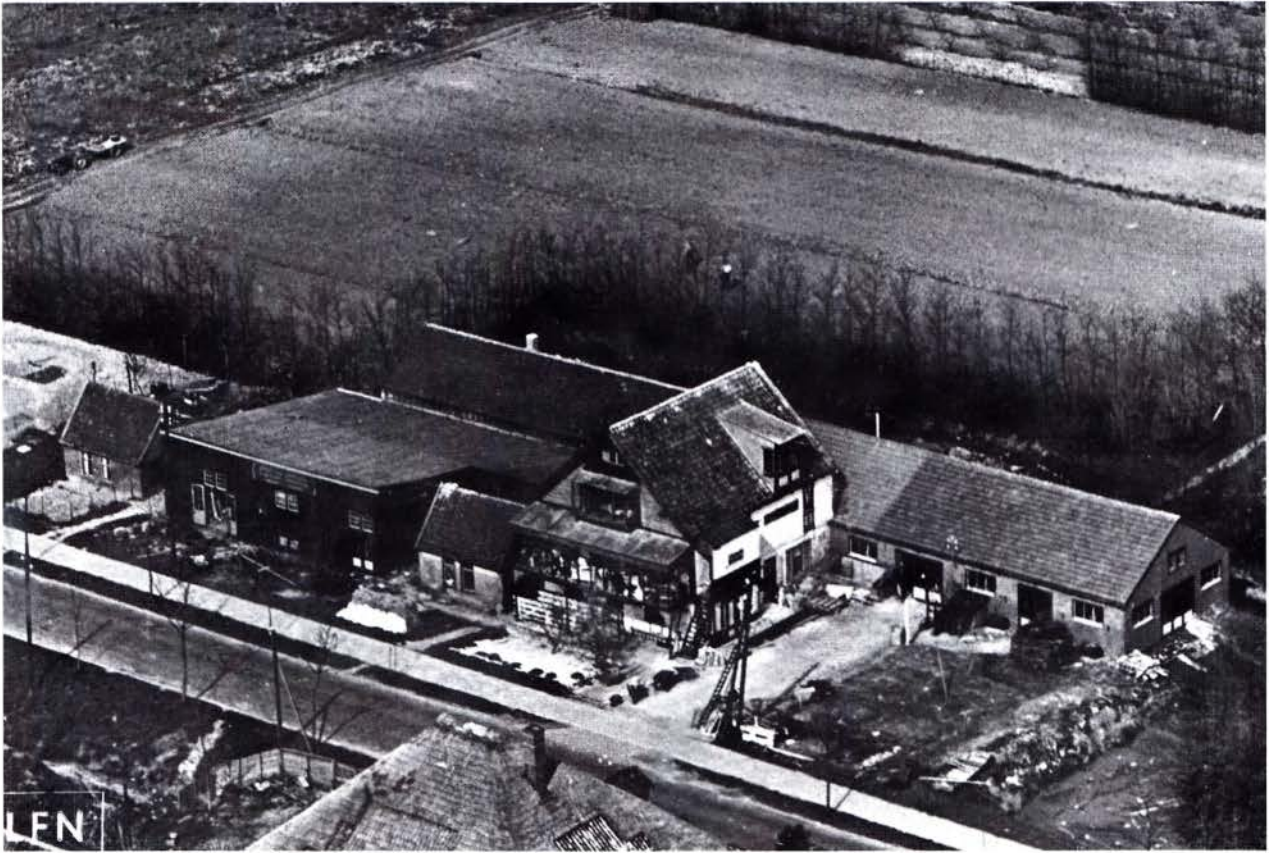
Soms mocht mijn vader, of een van zijn broers, mee naar Hoorn. Bij het timmerbedrijf werd meestal koffie gedronken. Mijn vader mocht dan in de werkplaats vol interessant speelgoed rondkijken.

Op de vraag hoe de poppenkamers of poppenkeukens eruitzagen kon mijn vader geen antwoord geven. Dat was meisjesspeelgoed, daarvoor had mijn vader als jongen geen enkele belangstelling. En ik was nog wel zo nieuwsgierig naar het uiterlijk van juist dit speelgoed, omdat dit speelgoed in Nederland nauwelijks 'seriematig' geproduceerd is.

Op de foto voor de voormalige bakkerij, omringd door voorbeelden van in het bedrijf gemaakte goederen, Nic. Wester (in hemdsmouwen en vest), zijn vrouw Anna Schoutsen (in verwachting van hun tweede zoon Sjaak), hun zontje Volkert Wester en de knecht Theo Koning (in overall). Op de gevel een bord met de tekst: 'Zoekt uw Voordeel / N. Wester - Keern'.

De voor de firma Wester zo karakteristieke etalage ontbreekt hier nog, die is kort na 1930 aangebracht. De reeks deuren die op deze foto zichtbaar zijn nog steeds aanwezig. Op de achterkant een ovale stempel: 'N. Wester Electriche Timmerwinkel Keern-Zwaag'.

Luchtfoto LNF van het bedrijf aan het Keern.

- De kleine etalage boven de grote etalage is later, ca. 1955, weggehaald.
- Het bedrijf begon met de aankoop van de woning en de bakkerij van bakker Knip (1927/1930), het huis van bakker Knip is altijd woonhuis gebleven.
- Later werden het naastgelegen huis en de grond van tuinder Buis aangekocht op voorwaarde dat de tuinder en zijn vrouw tot hun dood in het huis zouden mogen blijven wonen.

(Achter op de foto geschreven: "huisje Kl. Eggeks. / ... C. Glas")

'N. Wester Electriscbe Timmerwinkel Keern-Zwaag'

Volkert Wester vertelde me de geschiedenis van zijn familiebedrijf en liet mij wat archiefmateriaal zien.

Het timmerbedrijf is in 1927 onofficieel en in 1930 officieel opgericht door de vader van Volkert, Nicolaas Wester, een boerenzoon uit Spanbroek. Het timmeren zat hem in het bloed, ook zijn grootvader was timmerman. Hij trok naar Hoorn in de hoop bij de bouw van het nieuwe St. Bonifatius Missiehuis aan de Provincialeweg werk te kunnen vinden. Het loon wat ze hem konden bieden was niet hoog genoeg, maar de helft van wat hij gewend was te verdienen. Hij moest naar ander werk uitkijken. In Zwaag, aan het Keern (toen 279-280), tegenover boerderij de 'Gare Goedsboogaerd', bezat bakker Knip een nogal aan onderhoud toe zijnde woning met bakkerij. Op verzoek van de bakker knapte hij woning en bakkerij op. De kosten liepen zo hoog op dat de bakker de timmerman niet kon betalen en aan de timmerman vroeg of hij huis en bakkerij niet van hem over wilde nemen. De aankoop vormde de officiële

start van het timmerbedrijf: 'N. Wester Electriscbe Timmerwinkel Keern-Zwaag'.

Moeder Anna Wester-Schoutsen heeft nog tot voor kort in de woning, ooit de woning van bakker Knip, aan het Keern gewoond. In augustus 2000 is zij, op 96-jarige leeftijd, verhuisd naar Avondlicht.

De eerste maanden in Zwaag verdiende Nic. Wester zijn brood met het maken van knijperbakken en andere huishoudelijke gebruiksvoorwerpen. Naderhand werden hokken voor kippen, varkens en ander kleinvee en boerengereedschappen aan het assortiment toegevoegd.

Van het afvalhout maakte hij speelgoed. Geen enkel nog bruikbaar stukje hout werd weggegooid. Vaak werd het speelgoed gemaakt in een stille tijd, als er weinig andere opdrachten waren. Zo kon hij toch aan het werk blijven. Hij moest hard werken en verdiende weinig; het was de crisistijd.

In de beginperiode verkocht Nic. Wester o.a. papbakken (voor veevoer) aan Japie Blokker (de grondlegger van het

Twee foto's, jaren 50/60.

Links Volkert Wester en rechts zijn jongere broer Sjaak. Beiden op het erf van de timmerwinkel aan het Keern. De bomen zijn afkomstig van de begraafplaats in Wognum. De witte boerderij op de achtergrond is de "GareGoedsBogert". (Zie gevelsteen boven de schouder van Volkert)

Blokkerconcern), een slimme jongen volgens Wester. Jacob Blokker reed, voor hij naar zijn eigen winkel ging, eerst op de fiets langs zijn concurrenten om daar de prijzen te bekijken. In zijn eigen zaak prijsde hij de goederen dan net iets lager. In plaats van aan Jacob Blokker verkocht Wester liever rechtstreeks aan particulieren. Om de aandacht van het koperspubliek te trekken werd al snel de opvallende etalage op de eerste verdieping aangebracht (zie foto pag. 117).

Om zijn afzetgebied te vergroten kocht Nic. Wester een auto. Met deze auto ging hij met zijn producten de boer op. Hij trok heel Noord-Holland door, in de zomermaanden met boerengereedschap en in de herfst, zo tegen Sinterklaas, met speelgoed. In de Noord-Hollandse dorpen en steden verkocht hij zijn producten aan de plaatselijke middenstand. Hij trad dus op als zijn eigen vertegenwoordiger. In de jaren dertig werden door Nic. Wester regelmatig advertenties geplaatst in het Dagblad voor West-Friesland onder het motto 'Zoekt uw voordeel!' Deze tekst stond ook op een bord aan de voorgevel. De goederen waren 'uit voorraad' leverbaar.

Het bedrijf groeide. Op een gegeven moment werd gewerkt met een man of tien aan personeel.

Houtinkoop

In eerste instantie kocht Nic. Wester zijn hout bij een houthandel, bij Dekker oftewel 'Loonzagerij de Vriendschap' in Monnikendam. Later ging hij over tot het kopen

van bomen. Eens in de zoveel tijd hield het Waterschap Drechterland een verkoping van wegbomen, iepen. De te verkopen bomen werden van een nummer voorzien. De verkoping werd gehouden in een café. De koper kocht een aantal bomen in een rij. Hij moest de bomen zelf in de winterdag rooien, omzagen met een trekzaag, wat soms uren in beslag nam.

De gerooide bomen werden een jaar gewaterd bij Dekker in Monnikendam, waarna ze door Dekker tot planken verzaagd werden en nat naar Wester aan het Keern gebracht werden. Daar werden de planken opgestapeld met latten ertussen om ze een jaar of vier, vijf te laten drogen voor ze gebruiksklaar waren. Tijdens het droogproces moesten de planken goed in de gaten gehouden worden. Eventuele schimmelvorming moest verwijderd worden.

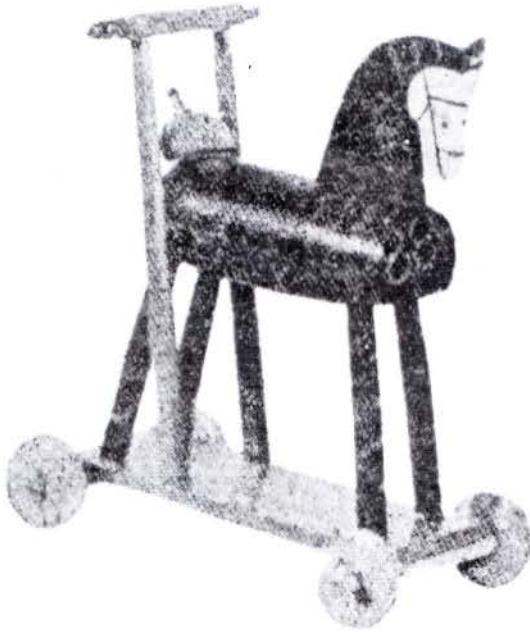
Nic. Wester ging er ook toe over om bomen van boeren en tuinders te kopen. Hij heeft heel wat tuinbanken geleverd in ruil voor bomen. Om deze bomen, over het algemeen fruitbomen, zelf te kunnen wateren heeft hij een deel van zijn erf af gegraven. En om de bomen tot planken te kunnen verzagen, kocht hij een bomenzaagmachine.

Nic. Wester en ook later zijn zoon Volkert Wester zorgden er altijd voor een grote hoeveelheid hout in voorraad te hebben. Met een grote houtvoorraad grepen ze nooit mis en konden ze altijd snel aan de vraag voldoen. En het liefst werkten ze met hout van bomen die ze zelf gerooid hadden, omdat ze dan precies wisten hoe het hout zou werken.

Speelgoedassortiment

Het assortiment werd steeds verder uitgebreid. Inmiddels werd alles wat in een boerenbedrijf nodig was gemaakt, tot fruitladders en mestkruiwagens toe. Van een mestkruiwagen, waarvoor grote plakken hout uit het dikste deel van een boomstam gebruikt werden, kwam veel afvalhout dat

Duwpaarden

in 3 soorten verkrijgbaar

Duwpaard uit de catalogus van Plomp, Waddinxveen, jaren '30

gebruikt kon worden voor de productie van speelgoed. Ook op het gebied van de huishoudelijke artikelen werd van alles geproduceerd. Op twee reclamefoldertjes, uit de jaren dertig en van vlak na de oorlog, wordt aangegeven wat het bedrijf allemaal kon leveren.

Op de voorkant van de folder uit de jaren dertig wordt een opsomming gegeven van al het speelgoed dat door Nic. Westers Electriche Timmerwinkel geleverd werd. Hieruit blijkt dat het aanbod behoorlijk gevarieerd was. Sommige stukken van het hier genoemde speelgoed hebben mijn nieuwsgierigheid nog meer geprikkeld. Wat te denken bijvoorbeeld van 'Beweegbare hondjes', of van 'Olifant- en koebeesten', of van 'stroomlijn poppenwagens?' De op de folders genoemde kinderhobbels en ook strandwagens worden nog steeds gemaakt. Van het andere speelgoed zijn de mallen nog steeds aanwezig. Het zou zo weer gemaakt kunnen worden.

De beweegbare houten hondjes waren een goedlopend product volgens zoon Volkert. Ter gelegenheid van een middenstandstentoonstelling stond er een danstent tegenover Krop. Een danspaar had een net gekocht beweegbaar hondje meegenomen op de dansvloer. Na het zien van het danspaar met het hondje wilden ook alle andere dansers zo'n hondje hebben.

Een deel van het door Wester gemaakte speelgoed komt overeen met speelgoed dat staat afgebeeld in een bewaard gebleven, uit de jaren dertig daterende verkoopcatalogus van de 'Fa. GEBR. PLOMP & Zn. – W ADDINXVEEN'. In Waddinxveen was al aan het eind van de 18e eeuw speelgoednijverheid. De Waddinxveense speelgoednijverheid groeide in de loop van de 19e eeuw uit tot een heuse speelgoedindustrie met meerdere fabrieken, waarvan de laatste omstreeks 1980 haar deuren sloot. In Waddinxveen werd traditioneel speelgoed gemaakt. De Waddinxveense speelgoedmakers zochten hun voorbeelden in het leven rond de boerderij. Zij maakten onder meer verschillende soorten kinderkruiwagens en kinderjokjes met melkermertjes en verschillende paard en wagens. Het assortiment van Wester sloot aan bij het Waddinxveense assortiment. Onder het in de verkoopcatalogus afgebeelde speelgoed vinden we ook een duwpaard, een autoped, een sulky en het beweegbare hondje.

Nic. Wester maakte ze net zo. Hij kocht wel eens een stuk speelgoed in Waddinxveen om het na te maken. Aan de andere kant gebeurde het ook wel dat hij een opdracht

Beweegbare Hond

wit en bruin gelakt verkrijgbaar, Zeer sterk, onbreekbaar

Beweegbaar hondje uit de catalogus van Plomp, Waddinxveen, jaren '30

kreeg voor het maken van speelgoed uit Waddinxveen, omdat een fabriek daar niet aan de vraag naar een bepaald stuk speelgoed kon voldoen. En als Nic. Wester zelf op korte termijn een bepaald stuk speelgoed nodig had omdat daar veel vraag naar was en hij geen tijd had om het zelf te maken, dan bestelde hij dat stuk speelgoed in Waddinxveen. Vanwege de contacten over en weer is het niet verwonderlijk dat het speelgoed van Wester op het speelgoed uit Waddinxveen leek.

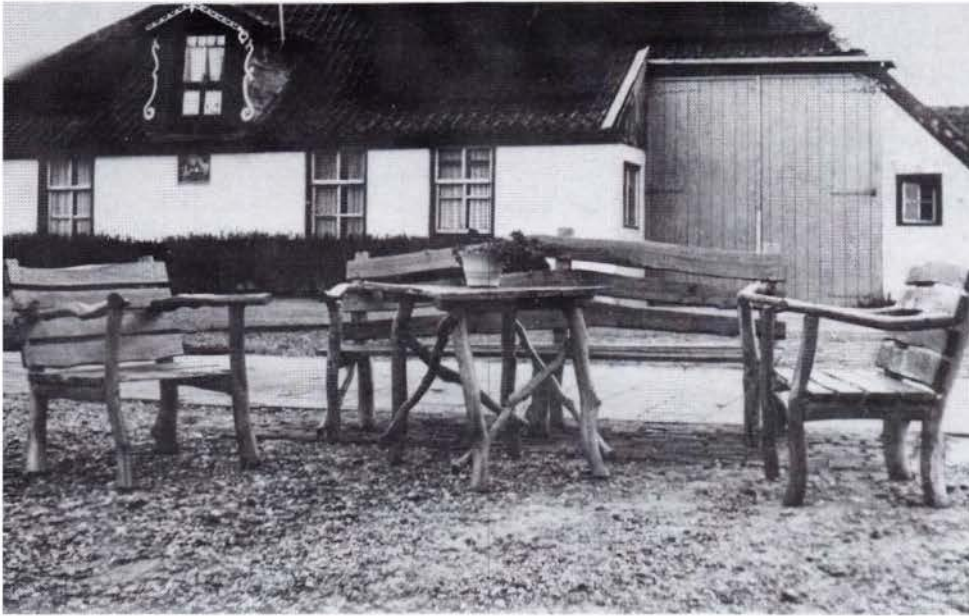

Foto jaren 50/60. Tuinmeubilair gemaakt van kreupelhout.

Productie

Het speelgoed werd door Nic. Wester en zijn personeel in grote aantallen gemaakt; een oplage van duizend stuks was geen uitzondering. Alleen bokkenwagens werden op bestelling gemaakt. Van de duwpaarden zijn vele duizenden stuks gemaakt. Knecht Quirinus Botman stond soms wekenlang niets anders als 'bassies', paardenlijven, achter de draaibank te draaien, paardenlijven met een rond kontje, waarin naderhand een gaatje geboord werd voor een stukje touw dat diende als paardenstaart. De lijven werden gedraaid uit boomtakken, die daarvoor precies de juiste dikte hadden. Ook de 'deuten', assen, voor wielen werden uit takken van de juiste dikte gedraaid.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd op last van de Duitse bezetter door de dienst 'De Gemachtigde voor de Prijzen' het 'Prijzvoorschrift 1943 Speelgoederen' vastgesteld (Nederlandsche Staatscourant 30-7-1943). Fabrikanten moesten bij bovengenoemde dienst een kenteken aanvragen en goedkeuring aanvragen voor de verkoopprijs. De vastgestelde prijs en het kenteken moesten op het speelgoed aangebracht worden en van de vastgestelde prijs mocht niet afgeweken worden. De dienst probeerde met het prijsvoorschrift de prijzen in de hand te houden en zwart handelen tegen te gaan. Maar hierdoor

kon men ook op het spoor komen van illegale productie door bijvoorbeeld onderduikers, die door het maken van voornamelijk kleine voorwerpen, als speelgoed, probeerden in hun eigen onderhoud te voorzien. Nic. Wester weigerde het verplicht gestelde kenteken op het speelgoed aan te brengen. Om die reden werd, na een controle, een grote partij speelgoed ter waarde van f 12.000,- in beslag genomen.

Gelukkig werd de tussen het speelgoed verstopte radio niet in beslag genomen.

Toen de controleurs aan de deur kwamen, was Nic. Wester niet thuis. Zijn vrouw wist hem te waarschuwen. Om de controleurs af te leiden bood hij aan zelf mee te helpen met het weghalen van het speelgoed. Zodoende kreeg hij de kans de radio op een andere plek te verstopten.

Tegenwoordig wordt alleen blankhouten speelgoed verkocht. Vroeger werd het speelgoed geverfd. Dit gebeurde meestal door een schilder, omdat Nic. Wester daar zelf geen kijk op had. Wel deed hij zelf de kinderkruiwagens. Die werden van buiten in de lijnolie gezet en van binnen rood geverfd. De zwaanhobbels werden wit geverfd met

Foto jaren 50/60. Houtopslag bij het timmerbedrijf.

Foto jaren 50/60. Houtopslag bij het timmerbedrijf. In de stapels gezaagde planken zijn nog de boomstammen te herkennen. Op de voorgrond kippenhokken. Linksboven de glazen etalage op de eerste verdieping

een rode snavel en met blauw voor extra tekening. Beesten werden in hun natuurlijke kleuren geverfd, een paard in bruin, zwart en wit. Het wit, om het paard te schimmelen, werd met een kwast gestempeld. Eerst werd het schilderwerk uitbesteed aan een schilder buitenshuis, later had het bedrijf een vaste schilder in dienst en in de bloeitijd had het bedrijf zelfs twee vaste schilders in dienst.

Helaas werd het speelgoed niet gemerkt, maar Volkert Wester heeft over de hele wereld door zijn vader en door hem zelf gemaakte kinderhobbels en bolderwagens teruggevonden.

In een museumboerderij in Friesland, 'De Izeren Kou' in Allingawier, onderdeel van de Aldfaers ErfRoute, zag Volkert Wester nog niet zo lang geleden allerlei door zijn vader gemaakt boerengereedschap terug.

Volgende generatie

In 1974 nam zoon Volkert Wester, na het overlijden van zijn vader, het bedrijf over. Hij zette het bedrijf voort naast zijn eigen aannemersbedrijf. Zijn jongere broer Sjaak kwam bij hem in dienst. Zeker na 1974 was het aanneemwerk hoofdzaak en was het maken van speelgoed (en gereedschappen) bijzaak, maar de productie van speelgoed is nooit helemaal stopgezet. De Westers hadden veel te veel plezier in het maken van hun degelijke speelgoed, dat meerdere generaties mee gaat. En om hun plezier in hun werk niet te bederven werden er door Volkert en Sjaak Wester nooit grote hoeveelheden tegelijk van een bepaald stuk speelgoed gemaakt, nooit meer dan zo'n honderd stuks.

In 1981 werden Volkert Wester en zijn zoon Jan Wester, vertegenwoordigers van het enige op ambachtelijke wijze

speelgoedproducerende bedrijf in Nederland, door Paul Huf gefotografeerd voor een reclamecampagne voor de 'ambachtelijke' bierbrouwer Grolsch.

Naar aanleiding van deze foto heeft het bedrijf een paar keer bezoek gehad van de krant. Hierdoor en vooral door het verschijnen in het televisieprogramma van Mies Bouwman 'Dit is uw leven' (1984/1985), waarin een beeld geschetst werd van het leven van Paul Huf en waarin Volkert en zijn

zoon in werkkleding en met een kinderhobbel in de hand optraden, nam de belangstelling voor het kinderspeelgoed ineens enorm toe, zo erg dat ze soms 's nachts door moesten werken om aan de vraag naar met name kinderhobbels te voldoen.

Helaas zit er geen toekomst meer in het bedrijf. De nieuwbouw van Hoorn heeft het bedrijf ingeklemd. Het Keern is van een belangrijke doorgaande weg veranderd in een doodlopende weg. Bovendien zijn de milieueisen zodanig veranderd, dat het voor het bedrijf niet meer mogelijk is om houtresten te verbranden om de verwarming draaiende te houden. Houtresten zijn in ruime mate voorhanden, overschakelen op een andere brandstof zou een enorme extra kostenpost betekenen. Ook heeft geen van de drie zoons van Volkert Wester interesse in de overname van het bedrijf. Ze zijn elk hun eigen weg gegaan.

Toch zijn Volkert Wester en zijn broer nog regelmatig in de werkplaats te vinden en wordt er in de winkel, verbonden aan Wester's Bouw- en Timmerbedrijf aan het Keern, nog steeds speelgoed verkocht.

Mijn vraag, hoe zagen die poppenkamers of poppenkeukens eruit, is nog steeds niet bevredigend beantwoord. Wel vertelde Volkert Wester me dat hij ook wel poppenhuizen gemaakt heeft. Eenvoudig vormgegeven poppenhuizen, gemaakt van plaatmateriaal, die door de kopers zelf verder aangekleed moesten worden. Zou er nog iemand zijn die een door Nic. Wester gemaakte poppenkamer, of ander op de folders genoemd speelgoed, bijv. de 'stroomlijn poppenwagen' bezit?

*Karin Wester Medewerker Westfries Museum Hoorn
Met dank aan Volkert Wester*

Het Statenlogement in Hoorn

N.J. Groot

Er is een bijzonder boek verschenen. Een boek over een even bijzonder onderwerp: het ontstaan, het gebruik en – vooral – de restauratie van 'Het Eerste Huis ter plaatse', duidelijker gezegd 'Het Statenlogement', dan wel 'Het oude Stadhuis' aan de Nieuwstraat in Hoorn.

De Publicatiestichting Bas Baltus heeft een aantal bij de jongste restauratie betrokkenen bereid gevonden een indrukwekkende en zeer uitgebreide beschrijving te geven van de ontstaansgeschiedenis, het gebruik en de omvangrijke restauratie van het imposante gebouw.

De bouwkunsthistorica mevr. C. Boschma-Aernoudse nam het leeuwendeel van de bouw- en vroegere gebruiksgeschiedenis voor haar rekening. Na een inleiding over dit veelomvattende onderzoek, gevolgd door een chronologie, beschrijft zij de kloosterbouw en de stadsuitbreiding rondom de Grote Kerk om via de Moderne Devoten (de volgelingen van Geert Groote) te belanden bij de St. Ceciliazusters en hun kapel.

Vooraf de rol van de kapel als onderdeel van het latere stadhuis is hierbij historisch en bouwkundig van groot belang. De schrijfster wijdt uit over de niet-seculiere bouwactiviteiten ten behoeve van de Latijnse, de Franse en de Duitse scholen. Ook de activiteiten van de bagijnen als koeienhoudsters en bierbrouwers (of - brouwsters?) worden belicht, zo goed als de bezigheden van de kloosterzusters die de Ceciliakapel aan de Nieuwsteeg als hun godsdienstig huis beleefden.

Het is deze kapel die door zijn bouwwijze en gebruik zo'n grote rol speelt als onderdeel van het Statenlogement, dan wel het latere stadhuis.

Van logement tot stadhuis

Uitgebreid verhaalt mevr. Boschma over de totstandkoming van wat wij tegenwoordig het 'samenwerkingsverband' zouden noemen tussen de steden Edam, Monnikendam, Enkhuizen, Alkmaar, Purmerend, Medemblik en Hoorn. Dit in Hoorn vergaderende bestuurscollege kwam bijeen in het tegenwoordige Westfries museum. Tot hun logement - zeg maar hotel en restaurant - diende een nieuwbouw uit 1613/1618, het gebouw dat we nu als Statenpoort kennen.

Aan de hand van de gegevens die bij de restauratie van dit logement in 1997 bekend werden, volgt in het boek een uitgebreide analyse van het gebruik, de verbouwingen, de inrichting, de materialen en - voor zover bekend - de namen van de daarbij betrokken vaklieden.

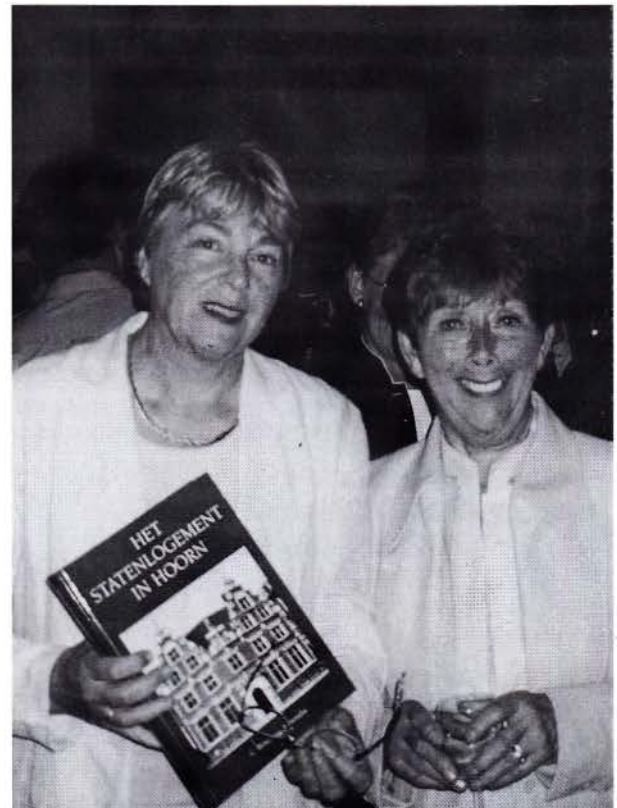
Vanzelfsprekend krijgt Leendert Viervant, de ontwerper van wat tot voor kort 'de Raadzaal' heette, alle aandacht. Opmerkelijk is het in dit verband – de overigens niet vermelde – toelichting die een stadhuisbode ooit aan een

groep bezoekers gaf over de reden van het toepassen van de fraaie, gebogen kastdeuren in de achterste hoeken van de zaal. Onze man wist dat vroegere afgevaardigden van de steden voor een besluitvorming nog wel eens een 'eentweetje' hadden als er over een omstrede onderwerp gestemd zou moeten worden. Nummer een begaf zich dan naar het toilet buiten de zaal waar nummer twee hem dan volgde voor onderling overleg. Om te voorkomen dat de sanitaire stop voor zo'n ongeoorloofde activiteit gebruikt zou worden liet het bestuur een urinoir in de zaal bouwen. En wel in de kast achter de gebogen deur die precies aansloot tegen de rug van de geachte afgevaardigde zodat slechts een staanplaats beschikbaar was.

Deze toelichting werd met zoveel overtuiging uitgesproken dat a. de bode zelf en b. de bezoekers het geloofden!

Terug naar het boek: de overige auteurs

Bijna de helft van het tekstgedeelte - totaal zo'n 264 pagina's - wordt door andere deskundigen dan mevr. Boschma verzorgd. Zo wijdt H.J. Zantkuyl niet alleen een minutieuze beschrijving aan de beschilderde balken die tijdens de restauratie van het Statenlogement weer in het gezicht kwa-

Auteur Corry Boschma met stichtingsvoorzitter Rita Bax (rechts)

men. Tevens worden vergelijkbare beschilderingen in andere Hoornse panden, zoals het Timmermansgildehuis, de Doelen en diverse woonhuizen, beschouwd en afgebeeld. E.F. Koldewey geeft een interessante uitleg over de ontdekte en bekende goudleren behangsels terwijl de schrijver bovendien de prachtige en unieke lijst van het schilderij, bekend als 'de Slag van Bossu' van een toelichting voorziet.

Wat we ons moeten voorstellen bij de leef- en werkwijze en de betrokkenheid van de mensen die omtrent 1800 rechtstreeks met 'het Stadhuis' te maken hadden, wordt door H.W. Saaltink belicht terwijl L. Hoogeveen een verklaring geeft van de afbeeldingen op de glas-in-loodramen in de burgemeester- en secretariskamer.

Van de hand van Joost Buchner, die als architect bij de restauratie betrokken was, is een levendige en vooral leerzame bijdrage opgenomen. Leerzaam speciaal voor allen die ooit met het herstel van een historisch bouwwerk te maken hebben. Over de knullige – in de vaktaal hufterige – manier waarop onderhoudsvaklieden zich van hun taak hebben gekwetend, doet Buchner een boekje open.

Men zij gewaarschuwd.

Hakke tone

'Hakke tone, iene tweie'; misschien zijn er nog mensen die zich deze instructies van Westfriese dansmeesters herinneren. Met deze kreet werd danslustige jongelui het ritme van een nu lang vergeten dans bijgebracht. Maar "hakketonen" was niet alleen bij danslustigen bekend: de schilderskenden ook hun 'hakke-tenen-werk.' Met blote voeten, afwisselend op de hakken en de tenen steunend, bracht de schilder een patroon aan op een met verf ingesmeerde houten vloer. Aldus een geschilderd vloerkleed vormend zoals thans in de 'Kerkmeijerkamer' van het Statenlogement is te zien. Of de Japanners in Nagasaki Holland Village misschien op hun tenen blijven staan voor de replica van de Statendoor aldaar meldt Jan v.d. Heyden niet in zijn bijdrage. Wel toont hij aan dat men in Nagasaki een heel wat geloofwaardiger beeld krijgt van het Hoornse monument dan in Lewis in de U.S.A. De daar aanwezige kopie is wegens geldgebrek tot de helft teruggebracht onder het motto: beter een half logement dan geen logement.

In de laatste tekstbijdrage geeft J.P.N. Luiten een inzicht in de manier waarop vooraf vervaardigde constructiedelen met behulp van z.g. telmerken op de juiste plaats in de kap kunnen worden geplaatst.

Statenlogement

Wat zou een prestigieus werk als 'Het Statenlogement in Hoorn' zijn zonder uitvoerig register en dito bijlagen. Negenenzestig pagina's bronvermeldingen, literatuuropgaven, kaarten en registers maken het beeld compleet. De grote hoeveelheden illustraties is verhelderend maar heeft als gevolg dat de lay-out van een aantal pagina's daar nogal

onder heeft geleden. Door het toepassen van z.g. aflopend werk en het ruim bedrukken van de marges is hier en daar een onrustig beeld ontstaan. Bovendien legde de wens van de Publicatiestichting om het formaat van het boek hetzelfde te doen zijn als dat van eerdere uitgaven aan de vormgever beperkingen op. Desondanks een indrukwekkend boek! Dat de gemeente Hoorn het boek van groot belang acht, moge blijken uit het feit dat men een groot aantal exemplaren heeft aangekocht om die cadeau te kunnen doen aan de bruidsparen wier huwelijk wordt voltrokken in de prachtige trouwzaal. Een fraai voorbeeld van zinvolle public relations. Mogelijk kan ook nog een exemplaar van het boek worden gezonden aan de schilder die het kunstwerk aan de wand in de Kerkmeijerkamer verzorgde. In een – merkwaardigerwijs – ook afgedrukte brief deelt de man mede dat zijns inziens West-Friesland na Oost-Albanie waarschijnlijk het meest cultuurloze stukje van Europa is...

Zou hij niet weten dat Hoorn zich graag 'Hoofdstad van datzelfde West-Friesland' noemt?

"DE HOORNSE TAART", mislukte moord.

"DE HOORNSE TAART", zo heet een boek van rechtbankverslaggever Fred Soeteman. Een verhaal erin gaat over Willem Markus, de Hoornse marktmeester, die toen (1910) al 84 jaar was. Ook J.J. Beek speelt hierin een bijzondere rol en bepaald geen fraaie. Hij had zo'n hekel aan die Markus dat hij de marktman gewoon dood wilde hebben.

Op 29 september liet hij een vergiftigde taart bij huize Markus bezorgen. Er was een briefje bij. Daar stond op: "Nu oude, smul er maar lekker van met je familie en ik wens je in gezondheid weer op de kermis aan te treffen." Wat er natuurlijk niet bij stond, was dat Beek er zelf voor had gezorgd dat er in de taart voldoende arsenicum zat om er twaalf mensen mee te kunnen vergiftigen... Maar het lukte Beek niet dat Markus veel van die taart at; wel de vrouw van Markus. En juist zij overleed. Een huisjuffrouw werd ook behoorlijk ziek, maar zij overleefde de vergiftiging.

Dit is een van de verhalen die Soeteman in zijn nieuwe boek liet opnemen. Spannend en ook nog een aardige tekening erbij. Het vervolg? Beek werd door de Hoge Raad veroordeeld wegens het delict van opzet tot moord op de vrouw en een poging tot moord op haar man. Dit geval werd en schoolvoorbeeld van de zogeheten voorwaardelijke opzet. Het boek "DE HOORNSE TAART" bevat vele verhalen die in dit opzicht merkwaardig zijn. Uit heel het land. Er staat vaak een verbazend feitencomplex in van doortraptheid, wonderlijk toeval en vreemde onwetendheid in. In Balans, het personeelsblad van de Dienst Justitiële Inrichtingen, staat dat het een boek is met veel rechtsmonumentjes. Uitgeverij is Verse Hoeven, ISBN 90 75703 56 2. NUGI 694.

H.L.

'Plaquette-sneeuwbal' niet te stuiten

Frans Zack

In het december 2000-nummer van het kwartaalblad schreef ik voor het eerst iets over plaquettes die in vroeger jaren bij speciale gelegenheden vervaardigd werden. Veelal kregen vooraanstaande personen een dergelijk reliëf-portret aangeboden bij een jubileum of afscheid. Met dit artikel heb ik wel het nodige los gemaakt want nog altijd komen er reacties binnen. Bij de vorige gelegenheid noemde ik het daarom al een sneeuwbal die nog niet is uitgerold.

Tal van de plaquettes die in Hoorn onthuld werden waren vervaardigd door de heer J. C. Kerkmeijer. Een nog groter aantal van dit soort kunstwerken kwam echter van de hand van de heer G. H. Lückens.

De beeldend-kunstenaar Gerhard Heinrich Lückens (roepnaam Gerard) werd op 16 juni 1882 op het adres Ramen 16 te Hoorn geboren. Later verhuisde hij naar Ramen 18, aan de andere zijde van het Arminiaanse glop. Gedurende zijn werkzaam leven was hij van het oprichtingsjaar 1917 tot 1942 ook bestuurslid van onze vereniging. Het penningmeesterschap werd vanaf 1917 waargenomen door Maarten Storm, een vriend van Lückens en mede-oprichter van de vereniging. Storm moest om gezondheidsredenen in 1926 zijn functie neerleggen. Dit was voor Gerard Lückens aanleiding het penningmeesterschap tot 1928 over te nemen. In dat jaar kon hij deze functie overdragen aan H. J. Sindram die dit zou blijven doen tot 1940. Naast dit alles was Gerard Lückens ook van 1917 tot 1926 archivaris van onze vereniging.

Door mijn artikelen ben ik in contact gekomen met de in Den Haag woonachtige mevrouw G. Mellegers-Lückens, dochter van de beeldend-kunstenaar. Zij wees mij er op dat haar schoonzoon, Aad Moget samen met haar dochter Marry, een speciale internetsite heeft ontwikkeld over de familie Lückens. Aan deze site werd ook meegewerkt door haar in Israël wonende zoon Yair en Gerben Kazimier uit Schellinkhout.

Voor wie in Oud-Hoorn is geïnteresseerd is dit een bijzonder leeswaardige site, vooropgesteld dat men over internet beschikt. Via deze site krijgt men niet alleen een overzicht van het geslacht Lückens, maar wordt ook een indruk gegeven van de vele kunstwerken die door G. H. Lückens werden vervaardigd. In het juni-nummer noemde ik al het reliëf-portret op het Wilson-familiegraf. Ook dit werkstuk wordt op de site genoemd en daarbij wordt dan tevens vermeld dat als dank de familie Lückens levenslang gratis naar de Wilson-bioscoop mocht.

De kunstwerken van modelleur Lückens waren echter niet alleen in Hoorn te vinden. Ook vanuit Alkmaar en Enkhuizen heeft men de weg naar deze kunstenaar weten te vinden. Zo vindt men in Alkmaar bijvoorbeeld het Van Dam-monument aan de Prinses Julianalaan. Het gaat om

een zandstenen triptiek met een bronzen portret van de chirurg (1880-1937).

De bronzen plaquette werd door Lückens vervaardigd en gegoten bij metaalwarenfabriek Scholten.

Nadat in 1900 de Snouck van Loosen-ziekeninrichting te Enkhuizen in gebruik was genomen werd dr. Henricus Cornelis van der Lee aangesteld als geneesheer-directeur. Hij zou deze functie blijven vervullen tot 1935 en werd voor zijn verdiensten geëerd met een monument dat te vinden is in het Julianaplantsoen in Enkhuizen. Dit monument draagt een bronzen plaquette met het portret van dr. Van der Lee dat werd vervaardigd door Lückens.

Vermissingen

Mevrouw G. Mellegers-Lückens schreef mij eerder dat zij zowel een portret als ook een buste miste van ds. Schwill. De in 1833 in Amsterdam geboren Johan Hendrik Schwill werd op 13 mei 1860 in Hoorn beroepen. Vervolgens stond hij hier tot zijn emeritaat op 1 april 1902. Hij overleed op 8 mei 1903. Bedoelde buste werd door Lückens vervaardigd en aan ds. Schwill aangeboden bij zijn 40-jarig jubileum als predikant. Van de heer A. de Graaf vernam ik dat bedoeld portret nog altijd in de kerk aan de Ramen te vinden is, evenals de jubileumboeken, gemaakt bij het 25-jarig en 40-jarig predikantschap van ds. Schwill.

Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog modelleerde Gerhard Lückens dit portret van Reindert Wiggers

De heer De Graaf, sinds ongeveer 1960 nauw betrokken bij het wel-en-wee van de Lutherse kerk, weet echter niets van de buste van de dominee. "Deze buste werd in 1902 aan dominee Schwill aangeboden, dat is nu zo'n 100 jaar geleden. Er is inmiddels niemand meer in leven waar we aan kunnen vragen hoe dat toen gegaan is en waar deze buste gebleven is", aldus de heer De Graaf.

Op de goed verzorgde Lückens-site vindt men naast een genealogisch beeld van de familie ook historische achtergronden en een overzicht van de kunstwerken. De beeldend-kunstenaar G. H. Lückens zelf is te zien op de foto op pagina 77 van het juni-nummer van het kwartaalblad. Op de goed verzorgde Lückens-site vindt men naast een genealogisch beeld van de familie ook historische achtergronden en een overzicht van de kunstwerken. De beeldend-kunstenaar G. H. Lückens zelf is te zien op de foto op pagina 77 van het juni-nummer van het kwartaalblad.

Nieuwe plaquette

Als vervolg op dit alles kreeg ik van de heer Jaap Wiggers uit Hoorn een foto van een plaquette, aangeboden aan zijn oom Reindert Wiggers. Deze plaquette werd eveneens gemodelleerd door Gerard Lückens en in brons gegoten bij de Hoornse metaalwarenfabriek Scholten. Dat kon ook haast niet anders want de heer Wiggers was daar chef van de werkplaats en de plaquette kreeg hij van het personeel bij zijn 50-jarig bedrijfs-jubileum in 1942. Reindert Wiggers werd op 30 september 1879 geboren. Hij kwam op 15 juni

1892 in dienst van de toenmalige metaalwarenfabriek van G. Scholten aan de Nieuwstraat te Hoorn. In de loop der jaren bracht hij het hier tot bedrijfsleider en was als zodanig nauw betrokken bij de aanleg van het elektriciteitsnet bij de middenstand in Hoorn. Ook heeft hij advies gegeven aan het Nationaal Luchtvaartlaboratorium in Amsterdam. Het ging hier om de bouw van een windtunnel waarvoor hij een speciaal raster wist te ontwikkelen. Bij de bouw van de Rijks H.B.S. aan de Joh. Messchaertstraat waren problemen met de bevestiging van de klimrekken in het gymnastieklokaal. Speciaal voor dit doel bedacht hij een constructie die later geleid heeft tot de keilbout zoals wij die nu kennen. Door de firma Scholten werd op dit ontwerp patent aangevraagd en ook verkregen. Hier is Reindert Wiggers financieel echter nooit beter van geworden. Evenals zovele andere van deze reliëf-portretten is ook de huidige verblijfplaats van deze plaquette niet meer te achterhalen. Gezien het feit dat Gerhard Heinrich Lückens op 31 juli 1942 te Hoorn is overleden mogen we aannemen dat dit kunstwerk zo ongeveer het laatste is dat hij heeft vervaardigd.

Wie weet, duiken er nog meer door Gerard Lückens vervaardigde kunstwerken op. Als dat zo is zal ik de lezers van ons kwartaalblad zeker op de hoogte houden en blijft deze "sneeuwbal" nog langer doorrollen. Zo u de beschikking over internet heeft, kijk dan in ieder geval op: <http://home.hccnet.nl/aad.moget>: het is de moeite méér dan waard.

LEZERS SCHRIJVEN

Deze rubriek staat open voor alle lezers van het kwartaalblad die op- of aanmerkingen hebben op eerder geplaatste artikelen of in het algemeen vragen willen stellen of hun kritiek willen leveren. De bijdragen worden geplaatst buiten verantwoordelijkheid van de redactie of van het bestuur. Er kan alleen schriftelijk gereageerd worden.

Geachte redactie,

In 'Oud Hoorn' d.d. 15 juni 2001(!) staat op blz. 69 de Polmanfoto met de windwijzer van de Grote Kerk (waarvan ik in de jaren dertig als klein jongetje menigmaal de kerkklok mocht helpen luiden met de heer Wessemius)-daar staat 'zeemeermin'.

Het is m.i. meer een zeemeerman en Joost van den Vondel zegt daarover het bijgaande in een van zijn honderden gelegheden-gedichtjes:

De Zuider-Triton heeft tot zijn trompet verkoren'
De Hoofdstad van zijn zee, den uitgelezen Horen'
Bijgaand een kopie van dat gedichtje!

Met vriendelijke groet,
Johannes A. Wilhelm

P.S. Volgen de Griekse mythologie leeft Triton, zoon van Poseidon en Amphitrite, op de bodem van de zee. Hij wordt voorgesteld als half mens, half vis.

Tritonhorens vormen een slakkenfamilie. Sommige van die horens worden werkelijk gebruikt om op te blazen.

Geachte redactie,

Toen ik in het vorige nummer las over de woningen van "GOED WONEN", vatte ik het plan op om iets te vertellen over de Drieboomlaan zoals die vroeger was in mijn

jeugd. Bovendien wilde ik al eerder eens een foto opsturen. Dat kon nu mooi gecombineerd worden. Ik werd geboren in het huis Drieboomlaan nummer 188 (toen nog 108). Een klein stukje voor de 'GOED WONEN' huizen (het een na het laatste huis voor de Liornestraat. red.) Al heel jong had ik een vriendinnetje, dat woonde in het hoekhuis voor het open hofje. (Nu het laatste huis rechts voor de Liornestraat nr. 208, red.) Mijn vroege herinnering daaraan is dat het klein en donker was. Het open hofje (rechts nr. 210-220, overkant , 222-232, red.) of zoals iedereen zei, het eerste hofje, had in het midden een perk met hoge struiken, een ideale plek bij het verstopperijtje spelen. Aan het eind van het hofje was de sloot. De trottoirs voor de huizen hadden als afsluiting bij de sloot een simpel hek. Alleen een dwarsplank aan twee paaltjes. Hieraan verrichtten we dan nog acrobatische toeren. Voor zover ik me herinner zonder ongelukken met het oog op de sloot. Langs het rijweggedeelte was een lage schoeiing van misschien drie centimeter hoog. Aan de overkant van de sloot was het weiland met daarachter de spoorlijn. Het weiland begon bij de spoorwegovergang op de

Koepoortsweg en liep door tot achter de katholieke begraafplaats achter aan de Drieboomlaan. Vanuit ons huis en lange tuin zagen we altijd de trein naar Enkhuizen en de Medemblicker (toen nog) gaan en komen. De huizen aan het open hofje hadden alle een voortuintje.

Het tweede dichte hofje, de naam zegt het al, was rondom bebouwd (nr. 250-2). Hier hadden de huizen geen voortuin. In het midden was een lage rozenbeplanting. Na het laatste blok van 'GOED WONEN', na het tweede hofje dus, stonden nog twee huizen en dan hield de bebouwing op. En begon de sloot, die doorliep tot de Holenweg.

Een stuk verder stond nog een tuinderswoning en voor het Kerkhof was er nog een bouwvallig krotje, waar een vrouw woonde, die door de jeugd 'Gekke Geert' werd genoemd. Het zal een zielige eenzame vrouw geweest zijn, maar dat realiseerden we ons niet. Ze werd vaak door schreeuwende kinderen, waar ik ook wel bij geweest ben, naar buiten gelokt en dan rende ze ons scheldend achterna met een van haar klompen in de hand. Op de hoge walkant, ook aan de overkant van de laan konden we toen nog vogelmelk, een enkele wilde tulp (nu beide beschermd), penningkruid en andere bloemen plukken. Aan de oneven kant hield de bebouwing op tegenover het punt waar het eerste hofje begon. Het laatste huis was het timmerbedrijf van PITSTRA. En daar begon ook de sloot die doorliep tot de Holenweg. Aan deze kant stonden meerdere tuinderswoningen die er nog staan, behalve een klein huisje met een grote bessentuin. Daar woonde opa Smit. Waarom ik die zo noemde, weet ik niet. Het was een kleine oude man met een witte baard die daar woonde met zijn vrouw of zijn zuster, die een wit mutsje droeg. Later is daar de lange rij gelijkvormige huizen gebouwd.

De laan was een prachtig speelterrein. Er woonden altijd veel kinderen en er was bijna geen gemotoriseerd vervoer. Handkarren en bakfietsen genoeg. Later veranderde

dat uiteraard wel. Ik hoef niet op te noemen welke kooplieden er behalve de bakkers, groentemannen en melkboeren voorbij kwamen, want die kwamen natuurlijk in alle delen van de stad. De laan was toen beplant met de prachtige 300-jarige lindebomen met daartussen een smalle rijweg. Een z.g. macadamweg. In de zomer vaak heel stoffig maar dan kwam af en toe de sproeiwagen. Dat was een gebeurtenis. Een tankwagen met aan de achterkant twee wijduitwaaiende sproeiers. De clou was natuurlijk om zo dicht mogelijk bij het water te komen en nog liever een ander erin te duwen.

Ja, die mooie bomen! Wanneer werden ze omgehaald? Zo omstreeks 1935? Naar mijn idee was het toen een enorme verarming van de laan maar natuurlijk gunstig voor het toenemende verkeer; zeker toen er daarna ook asfalt kwam. Het beeld en de geur van de bloeiende bomen vergeet je nooit. Er waren vele spellen waarbij de bomen een rol speelden en in de herfst waren het de enorme hoeveelheden bladeren die voor vermaak zorgden.

Er stonden gaslantaarns die zeker als de bomen in blad stonden maar moeilijk voor verlichting konden zorgen. Op gezette tijden kwam er een man met een ladder (op de fiets) die de gaskousjes vernieuwde en de lantaarnglazen schoonmaakte. Als ik het goed heb was dat de vader van Giel van der Zel. (Nee, het was Henk van de Berg, woonachtig op het Gerritsland, red.) Je was heel gelukkig als je een oud gaskousje veroverde. Het waren net piepkleine gasstelletjes. Een wit ringetje op drie pootjes.

Als ik nu een enkele keer op de laan kom, kan ik me niet voorstellen dat het eens zo was als ik het hier heb beschreven.

Hierbij stuur ik u een foto van een groep kinderen genomen op de Drieboomlaan. Hij werd gemaakt omstreeks 1929-1930. Door wie weet ik niet. Of er zomaar een fotograaf langs is gekomen? Lijkt mij vreemd. Als ik me goed herinner was de poppenkast gemaakt door mijn buurjongen, die met de harmonica op de foto staat. Hier volgen de namen:

1. Tilly Dekker(s), 2. Thea Vethaak, 3. Co van der Zel, 4. Dik Kruithof, 5. Christien Hekkert, 6. Henk Velthuis, 7. Jan van Iersel, 8. Mart Hekkert, 9. Piet Eriks, 10. Jo de Vrij, 11. Piet van Die, 12. Riek Velthuis, 13. Jan Joustra, 14. Kees Zant, 15. Pieta Jonkman, 16. Theo Semijn, 17. Mientje Jonkman, 18. Niek Nijdam, 19. Attie de Haan, 20. Alie Mantel, 21. J.(?) van der Rol, 22. Herman Huson, 23. ?? van Dijk, 24. Henk Huson, 25. Tiny Groet (ikzelf dus), 26. Jo de Boer (Koepoorsweg), 27. Sam Verbeek, 28. Otto Fijma.

Hoorn, 15 juni 2001.

Aan de redactie van het kwartaalblad Oud Hoorn.

Als toekomstige bewoner van een nieuwbouwpand aan de Willem de Zwijgerlaan te Hoorn maak ik gaarne gebruik van de uitnodiging links onderaan blz. 84 van Oud Hoorn nr. 2 van 2001: 'Wie het weet, mag het zeggen' (citaat) Sportveld maakt plaats voor "moderne" woningbouw aldus de heer Van Weel. Het is echter zo dat een al jaren braakliggende groene zoom langs het oefenveld van Always Forward thans wordt bebouwd en dat verkaveling van dit oefenveld pas in 2002 wordt overwogen door de Gemeente Hoorn. Het sportveld is tot heden nog in gebruik (zie foto op blz. 84 vorig kwartaalblad.)

Frank Lloyd Wright was een Amerikaanse architect die aan het eind van de 19^e en het begin van de 20^e eeuw furore maakte met zijn specifieke ontwerpen, o.a. nadat hij op zijn Europese studiereizen hiervoor inspiratie had opgedaan. Deze architectuur heeft niets van doen met de stijl van de nieuwbouw aan de WdZlaan.

Al sinds de VOC-tijd is het in Nederland geaccepteerd dat mensen met maatschappelijk of zakelijk succes een mooi en groot huis laten bouwen, ook in Hoorn. De vereniging OUD HOORN stelt zich o.a. ten doel deze erfenis te bewaken en te bewaren. Om anno 2001 van de nieuwe protserigheid te spreken, getuigt mijns inziens van een gebrek aan kennis (een protser is iemand die op smakeloze en weelderige wijze zijn rijkdom etaleert), een gebrek aan inzicht (verdiept u eens in de totstandkoming van het project met o.a. een coördinerend architect naast de schoonheidscommissie) en een gebrek aan respect voor de toekomstige bewoners.

De heer Van Weel diskwalificeert zich hiermee naar mijn mening als objectief waker over het Hoorns erfgoed. Ik hoop dat die bestuursleden van de vereniging die als architect of als toekomstig bewoner betrokken zijn bij de nieuwbouw aan de WdZlaan afstand nemen van de heer Van Weel.

Over smaak valt niet te twisten maar het stoort mij ernstig dat de redactie van het kwartaalblad zich inlaat met smakeloze en tendentieuze berichtgeving.

De vereniging OUD HOORN is voor mij even de vereniging OH geworden.

Dhr. J. Dijkstra, Barnsteen 36, 1625 RD Hoorn

Hoorn, 15 augustus 2001

Reactie op de ingezonden brief van de heer Dijkstra

In Oud Hoorns verenigingsblad van juni 2001 staat in de rubriek 'Stadsbeeld, Restauraties, Wijzigingen, Verval' onder Willem de Zwijgerlaan het volgende te lezen: "Sportveld maakt plaats voor 'moderne' woningbouw. Haagse School, bouwstijl dertiger jaren, Frank Lloyd Wright of de nieuwe protserigheid? Wie het weet mag het zeggen.

Dit citaat was nodig om duidelijk te maken dat er een vraag is gesteld die nota bene wordt afgesloten met een vraagteken. Ik geef toe, de wijze van formuleren is niet geheel ontbloeit van enige suggestiviteit. Er staat evenwel niet dat Oud Hoorn het plan karakteriseert als 'De nieuwe protserigheid'. In het bestuur wordt, ook na bespreking van de achtergronden, zeer verschillend gedacht over het plan. De laatste zin maakt dat nogmaals duidelijk: 'Wie het weet mag het zeggen'. Dat is de reden dat er een vraag is geformuleerd en geen expliciet standpunt is ingenomen. Uit uw brief maak ik op dat u in ieder geval weet dat de term 'protserigheid' niet van toepassing is. Dat is uw goed recht. Dat daarmee het laatste woord over dit plan – in de volksmond wordt het inmiddels 'klein België' genoemd – is gesproken, lijkt mij sterk.

Overigens, over smaak valt weldegelijk te twisten. En, mij kwalificeren als objectief waker over Hoorns erfgoed is te veel eer. Soms zou ik willen dat ik dat kon zijn.

Mede met informatie vanuit de Gemeentelijke Monumentencommissie en andere instellingen waarin Oud Hoorn-bestuursleden zitting hebben:

1 september 2001

ABC

Planuitvoering rond Karperkuil vordert met de dag. Plan kent duidelijk kwaliteitsverschillen: bijvoorbeeld tussen de noord- en zuidzijde van de Binnenluiendijk. Oud Hoorn vraagt zich af of alle projecten gerealiseerd zijn in overeenstemming met de verleende bouwvergunningen; zie o.a. de hardhouten schuttingen en de afwerking van de kademuuren met stalen damwanden. Wat stellen gemeentelijke randvoorwaarden nog voor? Ook met de 'skischans' van architect Van Herk is een begin gemaakt.

Brandweergarage gesloopt: opgravingen betroffen o.a. oude scheepshellingen, een 17e eeuwse waterpomp en resten van zoutziederijen.

Ruimte gemaakt voor het plan van Vandenhove: een huurappartementencomplex van Intermaris Woondiensten. Oud Hoorn heeft haar bedenkingen tegen het plan al eerder laten varen. De stichting wil nog dit voorjaar beginnen met de bouw van 47 huurappartementen.

De inkt van het bestemmingsplan is nauwelijks droog of Hoorns college is voornemens ervan af te wijken: in het plan Vandenhove acht het een hogere goothoogte dan het bestemmingsplan toestaat aanvaardbaar vanwege de extra toegevoegde kwaliteit aan de gevelwand.

Achterom 25

Plan voor plaatsen dakkapel

Achterom 29

Bedrijfspan, oorspronkelijk uit 1770, in verval.

Achterom 95 (rijksmonument)

Hoekpand onder hoog met pannen belegd schilddak, windvaan met paarden op de nok (stalhouderij). Pand verkeert in ernstige staat van verwaarlozing.

Achterstraat 25-27

Na sloop bouw van horecagelegenheid.

Appelhaven 7 - beeldbepalend

Geslaagde facelift van dit karakteristieke hoekpand: gevelkleuren teruggebracht, hek en stoep vernieuwd.

Achterstraat 25-27

Baatland

Oud Hoorn streeft naar een historisch onderzoek van deze oorspronkelijke zeeverende dijk.

Blauwe Steen

Plan gelanceerd voor woningbouw bovenop de winkelpassage.

Is dit een plan met realiteitswaarde, vraagt Oud Hoorn zich af?

Claes Molenaarsgang

Bouw van zes appartementen uitmondend op de Veemarkt vordert gestaag.

Draafsingel 57-59

Projectontwikkelaar heeft de grond met de opstallen gekocht. Oud Hoorn verzocht het college om in ieder geval de 'Boerderij' (1876) en de voormalige villa Schermeroord (1925) te behouden en te plaatsen op de gemeentelijke monumentenlijst. Sportschooleigenaar spreekt met projectontwikkelaar over mogelijkheden en behoud.

Zeer moeizaam proces.

Draafsingel

Oosterpoort zelf behoeft een snelle onderhoudsbeurt. De brug naar de Oosterpoort verkeert in ernstige staat van verval. Herstelwerkzaamheden zijn begonnen. Ook geld vrij gemaakt voor opknabbeurt van de poortdeuren. De echte restauratie van dit rijksmonumentale complex, geraamd op één komma zeven miljoen, start naar verwachting pas volgend jaar.

Gedempte Turfhaven/hoek Nieuwland

Ingehouden gevelwijziging met miniatuurtorentje. Torens zijn "in" en dreigen te verworden tot architecturale maniertjes: zie elders in de stad.

Gerritsland - hoek Gravenstraat

Nieuwbouwplan met parkeeroplossing krijgt vaste vormen.

Gouw 33

Firma Welkers heeft na 160 jaar het markante pand 'De Stad Maastricht' op de hoek van de Gedempte Turfhaven verlaten. Oud Hoorn heeft succesvol gepleit voor plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst. monumentencommissie adviseerde positief.

Gravenstraat 25

Woninguitbreiding praktisch gerealiseerd.

Grote Noord 2 en 4

Nieuwbouwplan voor een winkel/horeca met vier appartementen is in procedure genomen.

Grote Noord 40-42

Oud Hoorn vraagt zich af of de voorgevels van deze panden na samenvoeging in tact blijven? M.a.w. houdt ieder pand zijn eigen karakteristieke voorgevel?

Grote Oost 2-4-6 (rijksmonumenten)

De gemeente Hoorn zoekt nog naarstig naar gepaste invulling voor het middenpand. Het pand op nr. 6 is verkocht en wordt betrokken door een Hoorns advocatenkantoor. Oud Hoorn acht verkoop een zorgelijke ontwikkeling. Interne verbouwing van start gegaan. Pand nr. 2 is verhuurd aan het Affichemuseum.

Grote Oost 5 (rijksmonument)

Oud Hoorn steunt de ontwikkeling van een alcoholvrij Hoorns volkshuis à la Zutphen op deze A-locatie (annex Rode Steen 10) "gerund" door geestelijk en lichamelijk gehandicapten. Restauratie plus het herstel van Bleijs' wintertuin starten na de zomervakantie.

Hoofdtoren (rijksmonument)

Plan voor restauratie zeezijde en dak. Pas in de 2e helft van 2001 ontstaat meer duidelijkheid omtrent de financiering.

Hoofd

Wanneer wordt begonnen met de breed gedragen versobering van deze historische plek in het havengebied? Bottereigenaars vragen meer financiële steun voor de varende monumenten. Er is dringend behoefte aan een beleidsplan voor het behoud van een plek voor historische schepen in de havens.

De Hulk I I

Plan voor verbouw tot woonruimte.

Italiaanse Zeedijk 5 I

Pand verkeert in volstrekte staat van verval. Een schande in het stadsbeeld.

Italiaanse Zeedijk (achterzijde Nieuwendam 25)

Plan voor de bouw van een garage

Jeudje

Concept-bestemmingsplan gepresenteerd en alweer de art. 19-procedure gebruikt.

Opnieuw zeer merkwaardig handelen van de gemeente Hoorn: bouwvergunning verleent op 7 februari alvorens de uitgangspunten en de BRO art. 10 reacties zijn geformuleerd en gewogen.

Het bouwplan omvat 100 eengezinskoopwoningen, 40 koopappartementen en 20 huurappartementen. De ondergrondse parkeergarage herbergt 340 parkeerplaatsen waarvan er 120 bestemd zijn voor de koopwoningen. Op zich is het een goede zaak dat de oude structuur (plattegrond !) grotendeels terugkeert: het Jeudje blijft een straat.

Op de hoek Pakhuisstraat/Vollerswaal verschijnt eerdaags een woontoren van zeven verdiepingen gepland; de woonblokken aan weerszijden gaan vier bouwlagen met een kap tellen. Vormgeving en hoogte toren discutabel. Zodra tegenwoordig een hoekpunt om markering vraagt, verschijnt er een toren.

Oud Hoorn praat met de projectontwikkelaar over het terugbrengen van een historisch merkteken: de overblijfselen van de Sint Geertentoren.

Karperkuil

Er ontwikkelt zich een gevarieerd en vriendelijk stadsbeeld dat in sommige delen, zeker qua kleurstelling, doet denken aan dat van Kopenhagen aan de Sont: tolpoort van de moedernegotie.

Kerkplein 3 (beeldbepalend)/hoek Pieterse-liesteeg

Zijgevel gewijzigd. Aanvraag om monumentenvergunning ingediend.

Kerkplein 4-5

Plan voor ingrijpende verbouwing tot één woning achter de bestaande gevel.

Kerkplein 4-5

Kerkplein/hoek Grote Kerk

Is de tijd niet rijp voor een heropening van de discussie over de invulling van deze kwetsbare plek.

Eerste plannen zijn verdeeld ontvangen. Keren terug in de Monumentencommissie. Oud Hoorn vraagt zich af of in hoeverre bebouwing tegen het kerkgebouw aan – hoe transparant ook -historisch verantwoord is.

Kleine Noord

Noorderkerk: restauratie is gestart ondanks de tekorten in de begroting. Oud Hoorn neemt actief deel aan de actie "Van een leien dak"

Kleine Oost

Nu via de Kanjerregeling rijks subsidie is toegekend, zijn de restauratiewerkzaamheden in maart begonnen. Voor er met het opbouwen van de nieuwe brug wordt begonnen, wordt er eerst archeologisch en bouwhistorisch onderzoek gedaan op de plek van de oude Oosterpoort. Bij de overgang naar de Schellinkhouderdijk moet de historische loop van de Westfrieze Omringdijk weer herkenbaar worden, dus geen rotonde.

Koepoortsplein

Oud Hoorn heeft het gemeentebestuur benaderd om al te drastische ingrepen op deze kwetsbare en markante toegang tot de oude stad te blokkeren. Het antwoord op brief Oud Hoorn laat op zich wachten. Gemeente heeft om geduld gevraagd.

J. Messchaertstraat

Achter de voormalige Margrietschool – nu Horizon College – is een extra locatie voor 120 parkeerplaatsen ontwikkeld. Oud Hoorn vreest de sloop van een deel van het schoolgebouw en verzet zich daartegen. Een verzoek tot plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst is ingediend. Het gebied ligt economisch en politiek onder vuur. Het ziet er naar uit dat het derde schoolgebouw uiteindelijk zal verdwijnen. Voor de eerste twee is plaats op de gemeentelijke monumentenlijst.

Muntstraat 6 – rijksmonument

Pand met unieke interieurkenmerken vraagt om een grondige opknappbeurt.

De gemeente Hoorn praat met de Vereniging Hendrick de Keyser over een eventuele overdracht.

Nieuwendam 18

Plan voor uitbreiden.

Nieuwland O-Z

Kademuur vertoont scheuren.

Nieuwe Noord 45 (rijksmonument)

In "Hoorn, huizen, straten, mensen" lezen we: Huis met hoge trapgevel, waarvan de top naar oude foto is herbouwd; hoek Duinsteeg. Zijgevel oud. Inwendig oude constructie.

Er gaan geruchten dat de fast foodketen McDonald's het oog heeft laten vallen op dit pand plus de zuidelijke aanbouw aan het Grote Noord. Oud Hoorn houdt haar hart vast.

Nieuwstraat/Wisselstraat

Poortje uit 1603; restauratie van de muren en het houten gewelf noodzakelijk.

Begin negentiger jaren van de vorige eeuw zijn twaalf monumentale stenen poortjes gerestaureerd. Na 10 jaar krijgen de poortjes opnieuw een onderhoudsbeurt. Het Oude Vrouwen Poortje aan het Kerkplein is uitgekozen voor een kunsttoepassing op het westelijk muurvlak in het poortje.

Nieuwstraat 13 en 15 (rijksmonumenten)

Meubelzaak is verhuisd. Stichting Stadsherstel heeft de panden verworven en broedt op de nieuwe invulling.

Oostereiland

Opstallen komen de komende jaren nog niet in handen van de gemeente ondanks veel lokale politieke druk en goede wil. De ideeën met de opstallen en de open ruimte zijn niet van de lucht: ondertussen vallen de imagaire toekomstige uitbaters over elkaar heen.

Het plan voor de ontwikkeling van de oude botterwerf De Zagerij op het eiland valt in goede aarde. Stimulans voor vaartochtjes tijdens een rondleiding door de gidsen van Oud Hoorn.

Oude Doelenkade

Exploitant bekleedde restaurant 'Hendrickje Stoffels' met veel ongewenste toeters en bellen, tot in de avonduren aan toe. Een hernieuwd begin van Volendamisering ?

Pakhuisstraat

De gemeente Hoorn zoekt nieuwe bestemming voor het vroegere VOC-pand. Oud Hoorn heeft positieve gesprekken gevoerd met het bestuur van het Historisch Genootschap, de Nederlandse Genealogische Vereniging afd. Koggenland en de Stichting Westfriese Families. Het woord is aan de gemeente.

Tijdelijk onderkomen voor het Bureau Monumentenzorg (een zeer flexibele gemeentelijke afdeling!), de afdeling Kunst en Cultuur, de Stichting Oude Muziek Nu en de Stichting Stedenband Hoorn-Pribram.

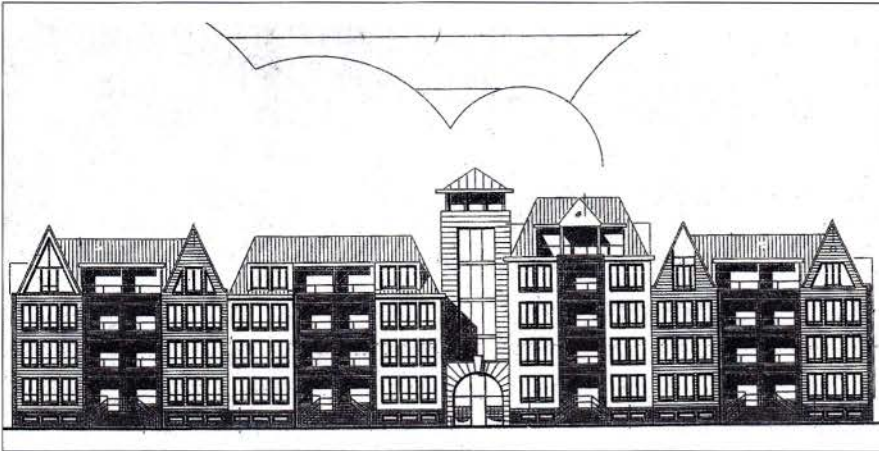
Pastoor Nuyenstraat - Zwaag

Oud Hoorn juicht plan om de z.g. Lourdeskapel, in 1882 in neogotische stijl gebouwd – door A.C. Bleijs ? - te plaatsen op de gemeentelijke monumentenlijst toe.

Acties voor restauratie gestart.

Zie pag. 128, Ramen 1-3

Tekening van de geplande gevelwand aan de Westerdijk (Zie Westerdijk 75 o.a.)

Provinciale Weg

Fantasievolle bedrijfsgebouwen sieren als moderne tegenhangers van de oude binnenstad de binnenstedelijke boorden van Hoornse Nieuwe Poort.

Ramen 1 - 3 (rijksmonument)

Na renovatie in 1983 door de St. Stadsherstel onderscheiden door Oud Hoorn.

Voorgevel ontsierd door postbussen. Oorzaak: interieurvandalisme.

Oud Hoorn heeft de woningstichting aanvaardbare oplossingen aan de hand gedaan. Zijn die te duur?

Stationsgebied

Het noordelijk deel van dit gebied moet de moderne tegenhanger worden van de oude binnenstad, aldus de Structuurvisie Buitenstad.

Veemarkt

Oud Hoorn betreurt het mogelijk verdwijnen van de jaarlijkse veemarkt ten zeerste. Een eeuwenoude traditie dreigt te verdwijnen.

Westerblokker - kerkgebouw Heilige Aartsengel Michaël

Oorspronkelijk kerkgebouw met gotische en neo-classicistische elementen reeds lange tijd in gebruik als tapijthal. Gebouw dateert uit 1853 en is ontworpen door de Leidse architect Th. Molkenboer (1796-1863). Plan om pand op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen. Gemeente heeft een P.M.post op de begroting opgenomen.

Westerdijk

"De bouw van een nieuwe schouwburg annex congressentrum op het terrein van het voormalige Witte Badhuis verloopt gezwind. Flinker toneeltoren in wording moet in het totaalbeeld opgaan" schreven we nog in maart. Het

was niet onze bedoeling dat dat op de huidige desastreuze wijze zou gebeuren. Doorstart nieuwbouw laat lang op zich wachten. Ooit zei de gemeente toe dat zij zou zorgen voor een visualisering van het toekomstbeeld met op de achtergrond het historisch stadsgezicht. Die toezegging is zij nooit nagekomen.

Westerdijk 48

Oud Hoorn verzet zich sterk tegen eventuele sloop van dit karakteristieke pand met zijn typerende gevel.

Westerdijk 75 o.a.

Verouderde woonflat en een viertal karakteristieke visserswoningen worden gesloopt ten behoeve van de bouw van 29 appartementen voor ouderen door Intermaris

Woondiensten. Het 'beeldkwaliteitsplan' legde de uitgangspunten vast. De oude rooilijn wordt weer gerespecteerd. De oude hoogte ook? Gekozen is voor een sterk geleed complex van vier bouwlagen plus een kap. Voor een dakgoot op een hoogte van 13 meter moet het bestemmingsplan worden aangepast.

Wisselstraat 6-8-10 (rijksmonument)

Kozijnen van het pand van de lokale omroep vragen dringend om herstel.

Zijmuur bibliotheek ontsierd door twee grote witstalen airco-gevaartes.

Willem de Zwijgerlaan

Sportveld maakt plaats voor "moderne" woningbouw. Haagse School, bouwstijl dertiger-jaren.

Frank Lloyd Wright of de nieuwe protserigheid? Wie het weet mag het zeggen.

Zie ook de rubriek: Lezers schrijven.

Toen sprak Faraó tot Jozef: In mijn droom stond ik aan de oever van de Nijl. En zie uit de Nijl kwamen zeven koeien op, vet van vlees en mooi van gedaante, en zij weidden in het oevergras. Maar zie, zeven andere koeien kwamen na deze op, zeer lelijk van gedaante en mager van vlees, ik heb nooit zulke lelijke als deze gezien in het gehele land Egypte. En de magere en lelijke koeien aten de eerste, vette koeien op (Genesis 41: 17-20)'. Deze bijbeltekst kwam bij me naar boven toen ik de inzendingen van de afgelopen maanden vergeleek met die van een jaar geleden. Toen kreeg ik het materiaal maar met mondjesmaat toegezonden, maar vanaf het juni-nummer sloeg de weegschaal naar de andere zijde door. Die tendens schijnt voorlopig aan te houden. Laten we eens kijken, wat er zoal aan foto's en reacties het afgelopen kwartaal binnenkwam.

Reacties op eerder geplaatste foto's kreeg ik van de dames Corrie Eeken via haar zoon Ed Wagemaker, B. Evers-Jonk van de Drieboomlaan, G. Mellegers-Lückens uit Den Haag, mevr. De Ruyter-de Wildt uit Lutjebroek en van de heren Henk Stam van de Geldelozeweg en Van Zoonen van de Drieboomlaan. De nieuwe foto's kwamen dit keer van mevr. Aat v.d. Pol-Hoek uit Heemskerk en van de heren Bakker uit Baarn, Chris Hellingman uit de Pieter Floriszstraat, Albert de Graaf uit de Eikstraat, Frans Zack uit de Jan Molenwerfstr. en een inzender die onbekend wenste te blijven. Mijn hartelijke dank voor al het toegezonden materiaal en de berg informatie.

Ik ben het met onze lezers eens, dat verschillende van de personen die we in deze rubriek laten zien, tot de Hoornse monumenten kunnen rekenen maar ik moet me, helaas

misschien, tot de monumenten op twee benen beperken. De overige, hoe fraai ze ook gebouwd zijn, horen weliswaar in dit blad thuis, maar krijgen niet hier de aandacht, die ze overigens verdienen, maar in het algemeen gedeelte van het blad en worden door de hele redactie bekeken. Dit is, en dat moet u nooit vergeten, een puzzelrubriek. Het gaat om mensen op foto's, waarvan de naam verloren is gegaan. Vaak genoeg krijg ik opnamen van groepen die er prachtig uitzien, maar waarvan alle geportretteerden tot en met de naam en het beroep van hun opa bekend zijn. Nu ben ik zeer ruimdenkend vooral als het mooie foto's betreft, maar te zoeken moet er iets blijven. Deze regel geldt niet voor foto's van voor 1920. Die zijn door hun ouderdom zo bijzonder dat ze zonder meer geplaatst worden, onbekende personen of niet.

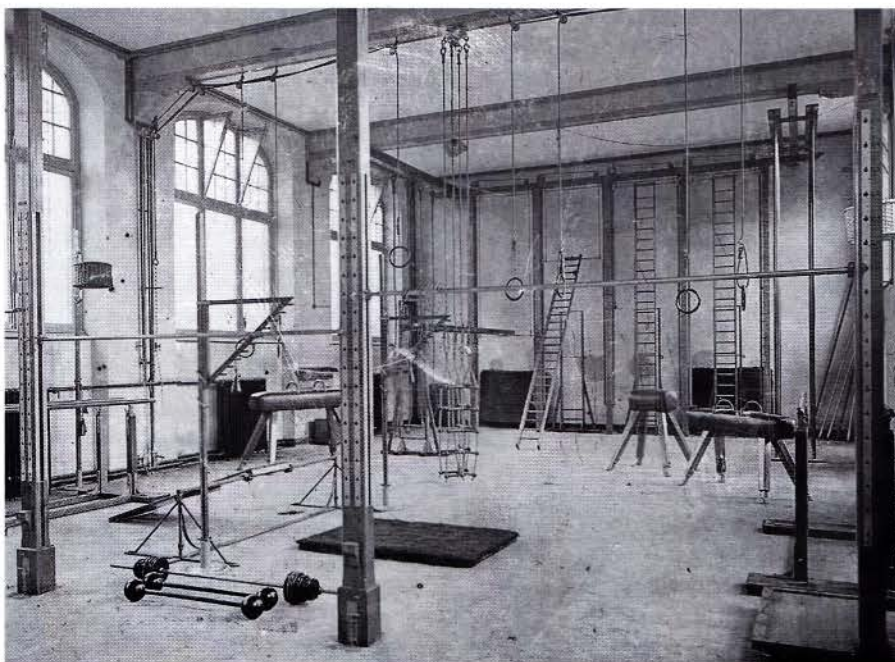
Ik begin aan de brieven met aanvullend commentaar en ga dan verder met de post met onbekende persoonlijkheden. Ik houd me dit keer bij één onderwerp – materiaal genoeg – en dat is de sportbeoefening in onze stad in het verleden.

UDI-WVO. Gymnastiek in een vroeg stadium

De twee belangrijkste ingezonden brieven, die van de heer Van Zoonen en van mevrouw Mellegers-Lückens gingen uitgebreid in op de geschiedenis van de Hoornse gymnastiekbeoefening. En dat naar aanleiding van de foto die de heer De Graaf ons zond van een optocht klaarblijkelijk georganiseerd door de gymnastiekvereniging Uitspanning door Inspanning-Willem van Oranje (23e jrg., nr. 2, juni-nummer 2001, blz. 79). In de tekst bij de foto vroeg ik me af waar de naam van de vereniging vandaan kwam. Van

Zoonen verwees me in zijn zeer uitvoerige brief naar zijn boek over de Hoornse schouwburg¹ waar een (beknopt) overzicht van de Hoornse gymnastiekverenigingen in de 19e eeuw wordt gegeven. Ik had dat kunnen weten. Het boek staat bij me in de boekenkast en ik heb het voor een groot deel, ook dat over de Hoornse gymnastiekverenigingen handelt, gelezen. Maar het bekende rode lampje is niet gaan branden. Mijn excuses daarvoor. Ik moet echter opmerken, dat ik niet vroeg naar een overzicht van de Hoornse gymnastiek, maar slechts naar het ontstaan van de naam UDO-WVO. Ik ben de heer Van Zoonen niettemin zeer erkentelijk voor zijn grondige en voor deze gelegenheid zeer uitvoerige uiteenzetting van het Hoornse

Afb. 1. Hoornse gymzaal uit het verleden (zie tekst pag. 133 1e kolom}

'Turnwesens' om een term te gebruiken uit het land waar het nog veel eerder dan in Hoorn, namelijk in het begin van de 19e eeuw begonnen is. Gedwongen door de ruimte die me ter beschikking staat moet ik zijn verhaal beknopt houden. De teksten van Van Zoonen en Mellegers vlecht ik dooreen.

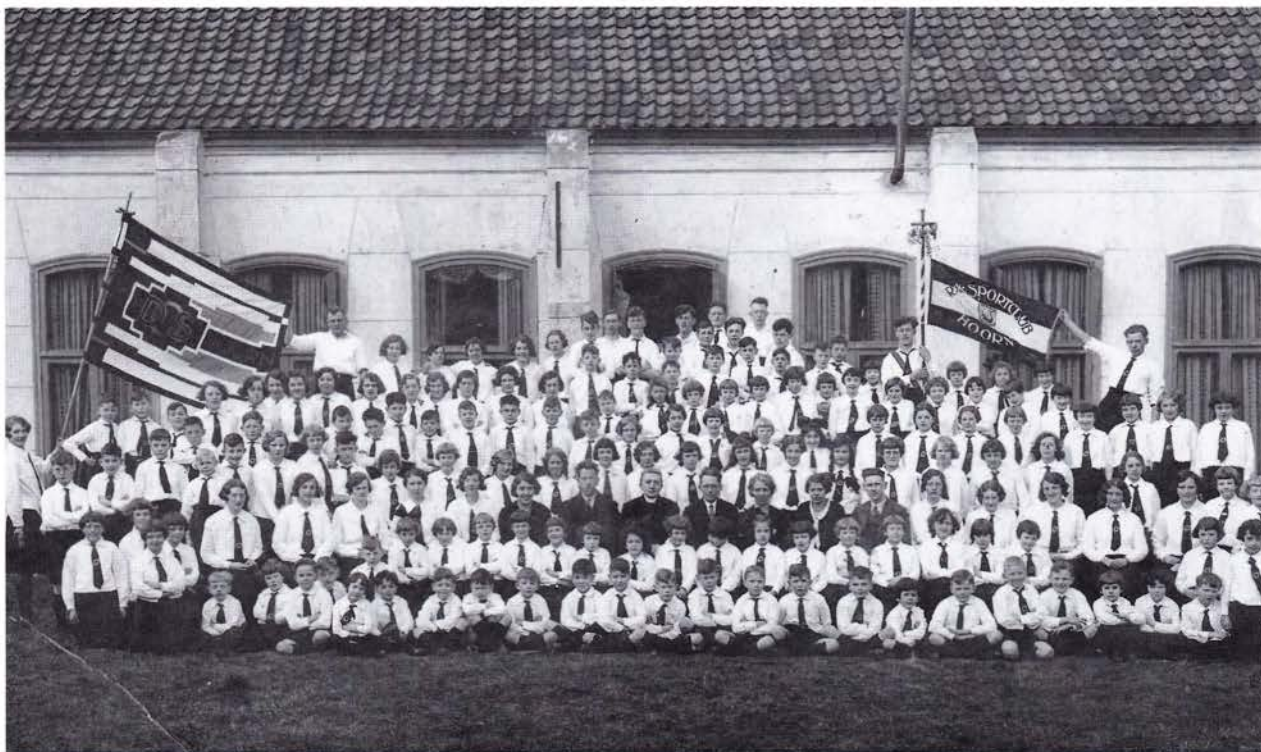
Aan het begin van de Hoornse gymnastiek staan de gymnastiekverenigingen *Sparta*, *Oefening*, *Willem van Oranje*, de schermvereniging *Uitspanning door Inspanning (UDO)*, en de leerlingen van een niet nader aangeduide groep van mejuffrouw van Van Eeden. En dan was er nog wat later, in 1880 een groep van 16 meisjes van 7-12 jaar die gymnastiekonderwijs "bijwoonden" onder leiding van mejuffrouw T. Appelboom. (De sportbeoefening begint bijna altijd met gymnastiek met daarnaast schermen en schieten die in de militaire sfeer veel beoefend werden. *HWS*). Ook mevrouw Mellegers noemt haar vader als een voorbeeld van iemand die via de schermkunst in aanraking kwam met de sportbeoefening. De grote stimulator voor deze vader was de schilder en lithograaf, later directeur van de Rijksacademie voor Beeldende Kunst August Allebé, een vurig propagandist voor lichamelijke opvoeding.

Sparta is tussen 1868 en 1876 opgericht door de leerlingen van de gemeentelijke HBS, die in 1868 de oude Latijnse School had vervangen. De vereniging wilde door middel van uitvoeringen geld bij elkaar brengen om hulp te verlenen in geval van buitengewone nood en daarnaast de lichamelijke conditie verbeteren en liet zien "hoe de gymnastiek, door velen miskend, een krachtig middel is tot lichamelijke en ook tot zedelijke ontwikkeling". De organisator

van *Sparta* was P.N.G. Penders, van 1868 tot 1885 gymnastiekleraar aan de HBS, die de leden van de vereniging twee uur per week gratis trainde. *Sparta* gaf uitvoeringen in het Park, de voorganger van de huidige Parkschouwburg aan de Westerdijk. Over het algemeen hebben de leraren gymnastiek en lichamelijke opvoeding van de gemeentelijke/rijks-HBS het tot een deel van hun taak gerekend UDI-WVO terzijde te staan. Dat waren dan de eerder genoemde Penders en voorts B.N. Habbema (1886-1891), A. en G., Staalman (1893-1894), H.W.F. Hetterschij (1893-1924) en S. Hiemstra (1927-1958).

De andere genoemde verenigingen zijn waarschijnlijk ontstaan uit het Hoornse militaire garnizoen. *Oefening* was een schermvereniging die op 29 juni 1883 koninklijk werd goedgekeurd. Van Zoonen veronderstelt, dat UDI in 1884 voortgekomen is uit *Sparta* en de groep van mej. Van Eeden, omdat die na dat jaar niet meer genoemd worden. De schermvereniging *Willem van Oranje* schijnt te zijn opgericht door ene heer Lambrechts die in juni 1884, 300 jaar na de moord op Willem van Oranje, liefhebbers van de schermkunst opriep zich te melden als werkend lid van de vereniging. De naamgeving heeft volgens Van Zoonen alles te maken met de herdenkingsperiode 1584-1884 en de toen nog niet tanende liefde voor het koninklijk huis. Een jaar later traden *Uitspanning door Inspanning* en *Willem van Oranje* gezamenlijk op en in 1887 volgde de officiële smelting tot een vereniging UDI-WVO. (Dit is een deel van het antwoord op mijn vraag *HWS*). In de vereniging noemt men bij alle jubilea 1884 als het jaar van oprichting, ook Mevr. Mellegers. Zij gebruikt overigens het uit het Duits

Afb. 2. De roomskatholieke gymnastiekvereniging DOS (zie tekst pag. 133, 1e kolom)

afkomstige woord 'turnvereniging'. In 1897 wordt er een damesvereniging Allebé gevormd. Of Lückens hierin de hand heeft gehad, is niet bekend. In de jaren zeventig van de 20e eeuw is UDI-WVO met de andere Hoornse gymnastiekverenigingen gefuseerd tot één organisatie de *Gymnastiek- en Turnvereniging Hoorn*

Voor 1897 was er alleen turnen voor mannen, merkt mevr. Mellegers enigszins spijtig op. Zij geeft daarop een uitgebreide beschrijving van het kostuum van de vereniging Allebé. Dat was zwart en bestond uit een pof-kniebroek, daarover een kort rokje, losse (soort matrozen) blouse en op het hoofd een witte pet, zwarte kousen en witte gym schoenen. De heren turnden altijd in een soort wit tricot, hierover zo meer, soms met een zwarte strakke broek met wit shirt en platte gym schoenen (een soort flatje met elastic over de wreef).

Geen ondergoed en heren op een kolfbaan

Dit was dan de eerste pagina van de sportrubriek. We blijven nog even bij Udi WVO, waarvan we nu weten wat het is. De heer Henk Stam van de Geldelozeweg maakte bezwaar tegen de door ons gebruikte uitdrukking dat "hele rijen in hun ondergoed liepen" bij de beschrijving van de foto in het juninummer op blz. 79. Hij zegt, dat de outfit (overigens een voor de tijd van deze foto onbekend woord) van heren turners nu eenmaal bestaat uit wit tricot. Zij lopen dus in tenue en niet in hun ondergoed.. Ik meen in de tekst van zijn brief een lichte ontstemming te horen. Ik vraag hem om excuus. Ik ben niet genoeg op de hoogte van textielsoorten om op een foto als deze het verschil te kunnen zien tussen tricot en Jaeger ondergoed.

De heer Van Zoonen en mevrouw Mellegers gingen naast hun uitgebreide informatieverzorging ook nog in op de fraaie foto met tien deftige heren op de billart-kolfbaan, in het juninummer op blz. 77. Zij vertelt dat er tussen haar vader, dat was de stucadoor en vervaardiger van plaquettes, G.H.Lückens, en de onderwijzer Rijswijk een bijzondere band bestond, onder meer omdat ze goede vrienden en schermers waren en elkaar vaak tegenkwamen in het ver-

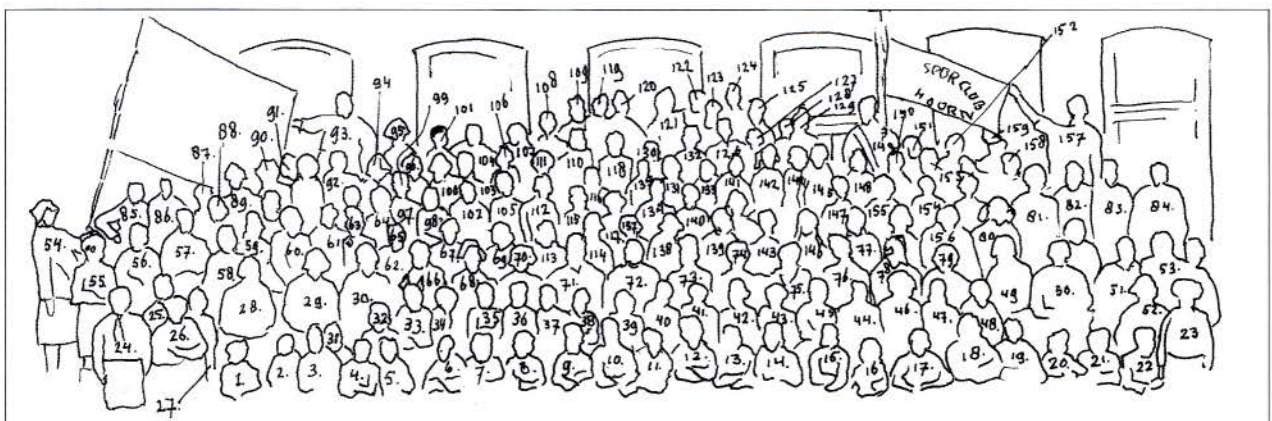
enigingsleven. Zij veronderstelt, dat de foto de leden van een van de eerder genoemde schermverenigingen toont. Deze verenigingen hadden vaak leden buiten de stad.. We zien als tweede van links zittend Van Beek, wonend op de Grote Oost tegenover de Hoge Steeg. Het zou de kaaskoper A.J. Beek geweest kunnen zijn. Die woonde aan het eind van de 19e eeuw op het adres Grote Oost 20. De heer met snor en knijpbrilletje, vierde van links, zou onder het nodige voorbehoud dokter De Boer uit de Nieuwstraat kunnen zijn. Op nr. 6 woonde aan het eind van de 19e eeuw een arts². Rechts naast dokter De Boer notaris G. van Leersum uit Nieuwe Niedorp. Rechts van deze notaris de vader van de briefschrijfster, de heer G.H. Lückens. Geheel rechts mogelijk de eigenaar van de sigarenwinkel *De Bonte Hond*. Rechts naast de tafel mogelijk B.G. Brom, directeur van de R.K. kweekschool aan de Gouw³. Van Zoonen heeft ook nog zijn licht laten schijnen over de foto. Hij veronderstelt, dat deze gemaakt is tussen de Muziektent en de Grote Sociëteit aan de Noordervest (hij bedoelt Noorderstraat) waarbij de fotograaf met zijn rug naar de muziektent stond. Er zijn geen harde bewijzen voor deze veronderstelling. Zes van de tien heren zijn nu bekend. Ik vraag onze lezers om de namen van de anderen.

Vroeg overleden, Katholiek uitstapje en de hoed van Kaldenbach

De heer Bakker uit Baarn vertelde me iets over de foto op blz. 85 van de 22e jrg., nr. 2 (15 juni 2000). Wat eerder opviel waren de eigenaardige mutsen van de dames. De dame geheel rechts is Johanna Josina (Jo) van Bockxmee. Ze huwde met George Muirers, overl. 1937 in het kraambed. Het was een gebeurtenis die nogal wat opzien baarde in de Hoornse katholieke gemeenschap.

Van de dames Evers-Jonk en Corrie Eeken ontving ik een lijstje met namen van leerlingen die deelnamen aan de schoolreis naar Schiphol. (Jrg. 23, nr. 2, blz. 76 t/m 78) Ik geef hier de gevonden namen met daarachter de vindsters. 1. Buiting, hoofd van de school Onder de Boompjes (V.d. Knaap, Evers-Jonk) 8. Schermer van de wijnhandel, Draafsingel (E). 10. Schermer, van de wijnhandel, begelei-

Afb. 3. Schets van de leden van de gymnastiekvereniging DOS.

Afb. 4. Damesploeg van UDI-WVO

der, Draafsingel (EJ). 12 Joop Welkers (Corrie Eeken) 13. Cor Schoof, later onderwijzer, nog in leven. 15. Piet Nieuwenhuis. 33 Baesjou, leraar, RK MULO St Aloysius (v.d.Kn.). Dekker, wis- en natuurkundeleraar (EJ). 35 Ina Nuijens, later non St. Jansgasthuis (EJ en CE). 36. Dina van Meel (CE). 37. Corrie Eeken (de inzendster). 39. Miep de Lange (CE). 41. Fien Lippitz (EJ). 43 Engeliën Pommerel, getrouwd met kosters De Zwart.(EJ, CE). 44. Kapelaan Roozen? 45. Dina Huizen (CE). 46 Miep van Hees (CE) 46 Bep Maassen (CE) (Hier heeft de inzendster een fout gemaakt, nr. 46 wordt twee keer genoemd. 49. Gré Sombeek, getrouwd en geëmigreerd met goudsmid Anton Willemsen (EJ). 50. Toos Jonk, onderwijzeres, getrouwd, overleden 1996, 6 jaar oudere zus van de inzendster. 51. De heer S.J. Stuyfbergen, leraar Engels en boekhouden (EJ). De door Corrie Eeken genoemde dames vormen een deel van de eindexamengroep van haar jaar.

Het gezelschap voor de gerestaureerde *Rosmolen* (jrg. 22, nr. 4. Dec. 2000, blz. 161) houdt ons nu al sinds december van het afgelopen jaar bezig en daarbij heeft de hoed van Kaldenbach nog niets aan nieuwsaarde verloren. Kaldenbach droeg altijd een hoed, zegt mevr. De Ruyter-de Wildt, die ons nu verder helpt en I is dus Kaldenbach. 2 is volgens haar Haring. De meerderheid heeft dezelfde mening, het wordt dus Haring. Er worden door haar nog enkele bijzonderheden van deze notabel vermeld, namelijk, dat hij schaakte en voorzitter was van de schaakclub *Caïssa*..3. Mulder de directeur (toen nog conservator) van het Westfries Museum trekt zich bescheiden terug op de achtergrond. 6. Is voor haar mevrouw Canneman. Het wordt dus Canneman.7. Aannemer Kaat, daarover bestaat geen verschil van mening. Baas Kaat was een brommerige man, hij woonde op de Bierkade. 8. Over Chris Kolder blijft

zij twifelen. Hij zat meer in Amsterdam dan in Hoorn. Het kan ook de voor mij onbekende oom Sjors zijn. 17. Mischien mevrouw Kaldenbach. De rest van de aanwezigen kent zij niet.

Onbekende gymzaal, rooms Katholieke sport en onderbelichte dames

'Men vraagt ons' wordt dit keer gewijd aan de sport. Daarom openen we bij uitzondering met een gymnastiek zaal zonder personen (afb.1). Zo heel oud is deze zaal niet, want hij wordt verwarmd door een c.v.installatie. Maar u vindt er alle toestellen die de ook al wat ouderen onder ons zich uit hun jeugd herinneren: een brug, paarden, bokken, ringen, rekstok en meer van dat soort zaken. Graag van u nog wel de vermelding om welke gymzaal het hier gaat.

De eerste foto (afb. 2) waarvan we de namen van de afgebeelde personen vragen, lijkt ons zelfs voor de geoefende zoekers een hele opgave. De foto komt uit het bezit van de heer J.P. v.d. Knaap en toont de leden van de sportclub DOS uit Hoorn. Op de achterzijde van de foto heeft iemand in potlood gekrabbeld, dat het waarschijnlijk om een RK vereniging gaat. Die waarschijnlijkheid is zonder veel moeite om te zetten in zekerheid. Op de rechtervlag staat "RK SPORTCLUB HOORN" en onder het in stemmig zwart gestoken bestuur ontwaren we als tweede van links de uit de Hoornse katholieke onderwijswereld bekende figuur van Van der Knaap sr.(71) en als derde een katholieke pastoor of kapelaan(72), die waarschijnlijk als geestelijk raadsman de club begeleid heeft. Behalve die van Van der Knaap is mij geen enkele naam bekend, zodat ik bij u om de 158 andere vraag. Ook zou ik willen weten waar, wanneer en waarom deze foto is gemaakt. Een schetsje om de gevonden namen beter te kunnen aanduiden gaat hier-

Afb. 5. Hoornse korfbalclub in de jaren twintig

bij (afb. 3). Ik zie met belangstelling de grote namen uit de katholieke Hoornse sportwereld tegemoet.

De volgende (afb. 4) is een groepsopname van de dames van UDI-WVO "die te Ostende de 1ste prijs behaalden." De foto werd gemaakt door West-Frieslands Foto-bureau T. Visser - Hoorn. Hij kwam uit de verzameling van Hans Rijswijk. De dames gymnasten zijn degelijk aangekleed en een beetje onderbelicht. Geen enkele naam is bekend, ook niet de begeleiders ter linker en rechter zijde.

Korballers en een autoverhuurder

Deze opname (afb. 5) kreeg ik van de heer Bakker uit Baarn. Hoornse korfbalclub. Mogelijk Rooms-Katholiek. Links achter iemand die eruit ziet als een trainer, rechts achter mogelijk het bestuur, dertien spelers. De foto lijkt me ergens uit de jaren twintig te stammen. Opvallend is de gemengde sportbeoefening in dit vroege stadium. Ook hier is geen enkele naam bekend. De opname is gemaakt volgens een stempel op de achterzijde door J. Siewers & Zn te Edam

Over de vraag of autorijden in de begintijd tot de sportbeoefening gerekend mag worden, zou je een zware discussie op kunnen zetten. Er waren weinig automobilisten. Dat had weinig te maken met het ontzien van het milieu, maar veel met het vermogen van de autoliefhebbers. Het zich langs de hobbelige wegen voortspoeden met een snelheid van 30 à 40 km, waarbij de chauffeur was blootgesteld aan weer

en wind mag dan ook best een sportieve onderneming genoemd worden. Daarom hebben we dan ook een foto van een automobiel uit de begintijd opgenomen (afb. 6). We zijn te weinig van de auto-historie op de hoogte om te kunnen vertellen om welk merk het gaat. Dat laten we aan onze lezers over. Het voertuig is in gebruik geweest bij Autoverhuur Nic de Rie sr. en die toerde door West-Friesland van 1899-1981. Naar de kleding te oordelen lijkt me dit gezelschap rond 1920 gefotografeerd te zijn, tenzij het een show-opname betreft. De heer geheel rechts wordt aangegeven als eigenaar/chauffeur/directeur en zal dan wel Nic de Rie sr. zijn. Van u graag de namen van de dames en de kinderen. Wellicht ten

overvloede: De autoverhuurinrichting komt voort uit de smederij van Gijs de Rie op het adres Gouw 32, later omgenummerd tot Gouw 26. We hopen dat u ons weer aan de gevraagde namen kunt helpen.

Noten

- 1 Arie van Zoonen, *Van Koffijhuis tot theater* (Hoorn 1994)
- 2 *Hoorn Huizen straten mensen*, 268 afb.
3. Zie art. Herman Lansdaal 'Kweekschool aan de Gouw (1897) heeft nog geen 10 jaar bestaan.' *Oud Hoorn* (1997) blz. 32

Afb. 6. Een van de wagens van Autoverhuur Nic. de Rie sr.

Als u deze tekst leest, is de herfst alweer bijna in aantocht, maar nu ik achter mijn computer zit is het nog hartje zomer. Wat heet, het is in deze kamer denk wel dertig graden! Toch typ ik geen onzin. De tekst bij de foto's heb ik namelijk vanmiddag al gemaakt en dat ging best. Toen was het nog wat koeler hier in huis. Ik ben ook nog even de stad in gefietst om te kijken of alles nog zo was als op de foto's afgedrukt staat. Het was erg druk in de haven.. Gisteravond waren er in het havengebied overal auto's geparkeerd en een mevrouw liet mij weten dat zij het net een auto-kerkhof vond. Overall blik! Niet leuk! Maar nu de foto's.

Foto 1 Dit poorthuisje is te vinden bij de Brouwerijsteeg en de Melknapsteeg uitkomende op de Nieuwendam.

Het enige oude aan dit pandje lijkt de sluitsteen boven de deur te zijn. Daar zit een Lodewijk de Veertiende ornamentje bovenop. Ik vind het een aardige aanwinst voor dat woongebied daar. De naam brouwerijsteeg verwijst er nog naar. Ook de wat verderop gelegen Forreestesteeg komt zo aan zijn naam. Hier heeft een brouwerij gestaan, de Evertsbrouwerij, die later eigendom werd van de familie Van Foreest.

Foto 2. In de Molsteeg. Er was enige verwarring in de gelederen, want het gebouwtje opgemetseld met gele steentjes bleek na mijn foto-opname een ietwat ander aanzien te hebben gekregen. De regenpijp was keurig verlengd tot aan de grond en zorgt zo voor de afvoer van het dakwater van het ertegenaanstaande pand van Jaap Homan. De dichtgetimmerde ramen zijn nu weer bewoonbaar gemaakt. Wat mij intrigeert is het mooie ovale raampje. Deze steeg heette vroeger Molensteeg naar een molen die heeft gestaan aan de Westerdijk op de plaats van de steeg. Op de kaart van Van Deventer van omstreeks 1560 is deze molen te zien.

Foto 3 geeft een huis te zien met een gebroken kap, een z.g. mansardekap en is gelegen aan de Oosterkerksteeg. Er hangen links en rechts van het bovenraam middeleeuws aandoende zittende mannetjes van steen. Het is genummerd: 1a. Deze dakconstructie met een 'gebroken' dak is omstreeks 1660 ontworpen door de Fransman F. Mansarde. Behalve dit pandje dat wat bouwstijl betreft geheel op zichzelf staat, zijn er aan deze steeg nog vijf andere woningen te vinden. Ciel Lampe vertelt nog dat haar echtgenoot Gerard in het huis nummer 9 opgegroeid

is. Voor hem was deze opdracht dus makkelijk!

De Oosterkerksteeg. heette eerst Anthoniesteeg of ook wel Sint Teunissteeg. De Oosterkerk was immers gewijd aan Sint Antonius.

Na de reformatie ging dit verhaal niet meer op en tenslotte werd het de Oosterkerksteeg.

Foto 4. Een schamppaal of steen op de hoek van de Havensteeg en de Rodesteeg 4. Hij dient om beschadiging van het huis te voorkomen. Soms heeft zo'n steen een eenvoudige gladde vorm, zoals te zien is op de hoek van de Nieuwsteeg/ Grote Noord. Ook gebruikte men wel restanten van een stoeppaal waarop het wapen van de eigenaar was afgebeeld en die diende om aan te geven waar het eigendomsrecht van de eigenaar ophield.

Het lijkt wel of op deze foto sprake is van het laatste. Arnold de Wolff stelt in zijn brief de vraag of het ingegraven kanon op de hoek van de Nieuwsteeg en het oude stadhuis ook niet een soort schamppaal is. Ik citeer het boekje: STOEPPEN, STOEPPALEN, STOEPEKKEN van T. Brouwer, bladzijde 112: "Oude kanonslopen kunnen we op vele plaatsen in ons land op straathoeken als schamppaal aantreffen, zoals voor het Westfries Museum en op de hoek van de Nieuwsteeg, beide te Hoorn".

Foto 5. Apotheek "De Hertekop" aan het Kleine Noord nummer 5. In 1902 laat Gregoor Lippits van beroep apotheker dit pand bouwen door een ander lid van de familie, M.J.E. Lippits, architect in Amsterdam. En zoals vaker gebeurde in die tijd: de gevel is voorzien van een erker en een torentje. Hij is helemaal niet symmetrisch. Baksteen wordt afgewisseld met natuursteen. Zo ook het onderdeel dat op de foto zichtbaar is. Een band, een fries, waarin allerlei goudkleurige attributen die met het apothekersvak te maken hebben, afgebeeld zijn.

Ook leuk is dat aan de onderkant van de erker een uil gebeeldhouwd is. Van de straatkant bijna niet te zien. En boven de ingang een halfronde natuurstenen versiering met een door bladeren omgeven hertekop. Deze kop duidt waarschijnlijk op de eenhoorn, die staat voor zuiverheid. Het poeder van de hoorn van dit dier uit de mythologie zou te gebruiken zijn voor allerlei kwalen (Zie kwartaalblad nr. 4, 2000, pagina 164). In 1956 neemt apotheker J. Kleikamp de zaak over. Bij een verbouwing in 1962 wordt ook het pandje

nummer 3 erbij betrokken. Dit kleine pandje een paardenstal behoorde waarschijnlijk bij hotel-restaurant "De Keizerskroon". Gasten die met een rijtuig kwamen, konden hun paard daarin laten logeren.

De huidige apotheker heeft het pand alweer enige tijd geleden inwendig flink verbouwd.

Niettemin bestaan er plannen de apotheek te verhuizen naar een beter bereikbare plek.

Er zijn oplossingen binnengekomen van: Oscar Dekker, Familie H. Duin, Jacq. Entius, mevr. M.G.Hemmer, Jaap Homan, Ciel en Gerard Lampe, G.V.M. Lampe, mevr. M.C. Mes, mevr. J.C. Opmeer, Familie Semler, Rik Singer, J.F. Swagerman, familie Tober, Henny en Myra Webster, Arnold de Wolff, J. Zwarekant. met allemaal goede antwoorden.

En de boekenbon van vijftig gulden gaat naar mevr. M.G.Hemmer.

De nieuwe opgaven zijn de volgende:

Foto 1. Een mooie rondlopende 'hoek' in het havengebied. Raam met ijzeren spijlen. Ik wil nog wel eens naar die stad waarnaar deze plek genoemd is.

Foto 2.

Een gevelsteen in een pand aan de voormalige omringdijk.

Foto 3.

Een deel van een zijgevel van een belangrijk openbaar gebouw midden in de binnenstad.

Foto 4.

Dit is echt dat je zegt een entree. Een stevige leuning om je vast te houden en meteen een dak boven je hoofd. Ga maar eens gezellig over de Wallen lopen. Heerlijk koel is dat! Ik heb het vanmiddag nog gedaan.

Foto 5.

Niet alleen de zijgevels zijn bepleisterd, ook zelfs de achtergevel. Veel toeristen zijn geïnteresseerd in de inhoud van deze zaak. Het pand staat aan een steeg, maar tweederde gedeelte is helemaal geen steeg meer!

Oplossingen graag voor 1 november a.s. in de brievenbus van F. Uiterwijk, Grote Oost 98-100, 1621 BZ Hoorn. Ik hoop dat er ook weer nieuwe mensen meedoen.

Veel zoekplezier allemaal! Neem het niet al te ernstig, maar maak er een ontspannen tocht van.

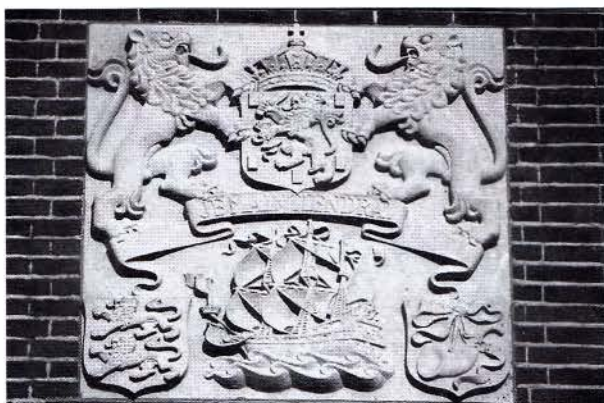

Foto 2

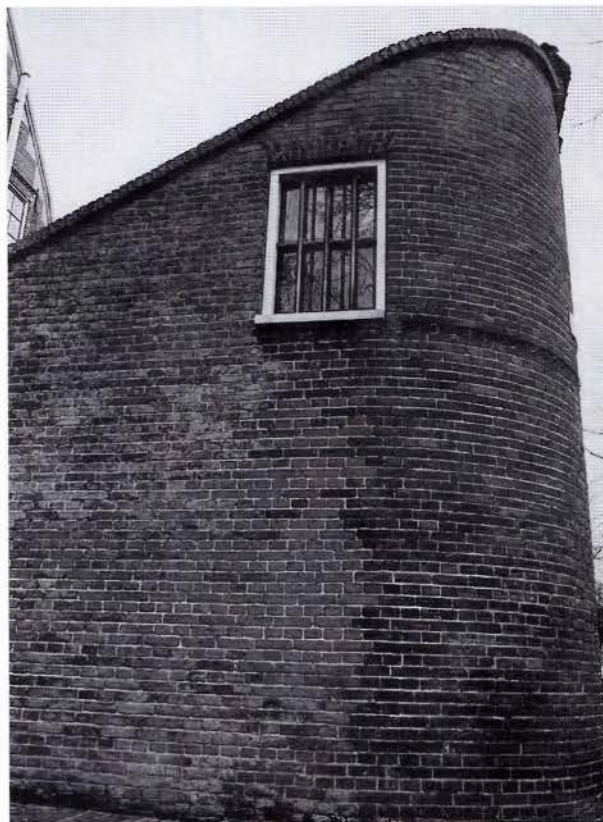

Foto 1

Foto 4

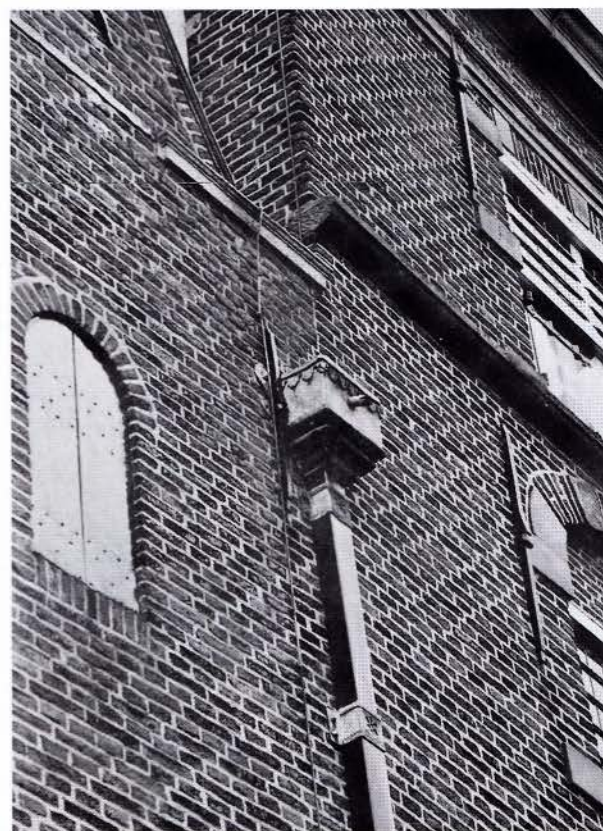

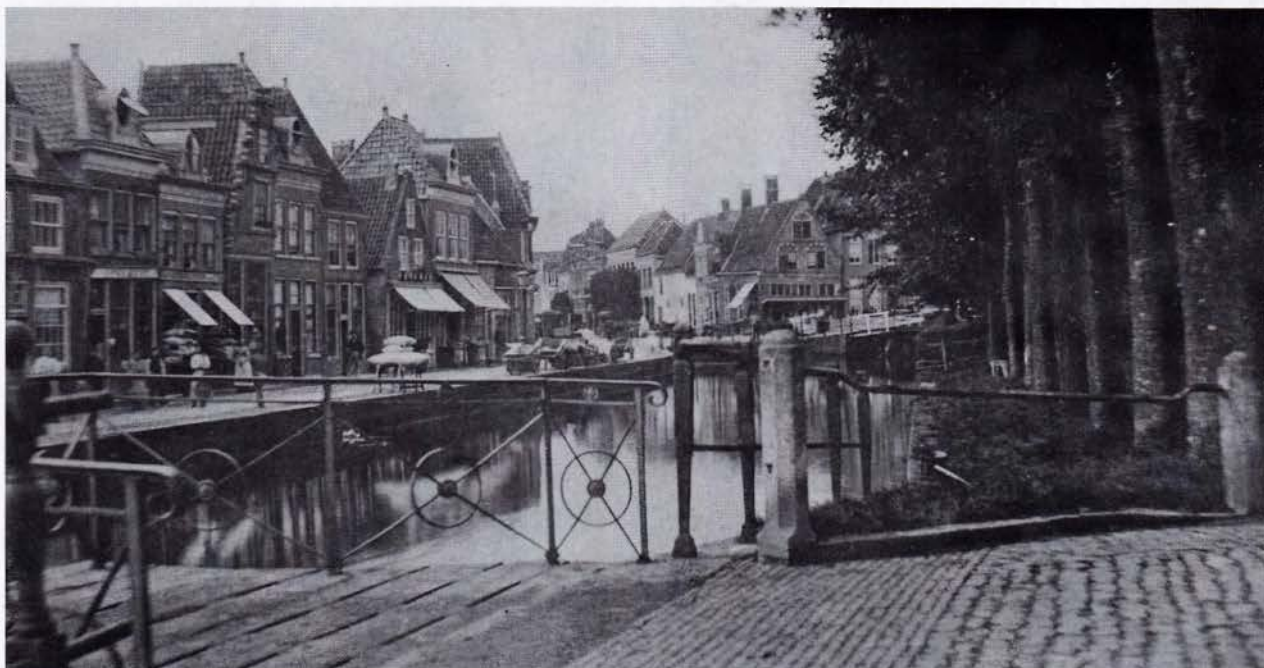
Foto 3

Foto 5

HOE HOORN VERANDERDE

Femke Uiterwijk

De Turfhaven omstreeks 1880. Nog niet gedempt. Op de achtergrond is rechts van het midden ook nog het bruggetje te zien dat over het water van 't Waaitje (later de Veemarkt) lag. Om de bereikbaarheid naar het nieuwe te bouwen station te vergroten, werden beide waters in de daaropvolgende jaren gedempt.

Na demping werd op deze plek de Veemarkt aangelegd.

Deze foto is genomen bij de brug die liep van het Dal bij het Pietershof naar de Ramen.

Rechts staan nog de bomen op de plaats waar nu het plantsoen voor het Pietershof ligt. Precies in het midden van de foto op de achtergrond staat nog een zeventiende-eeuws pand met luifel op de plek waar nu de firma Blokker gevestigd is.

De Gedempte Turfhaven rond 1900. Deze foto is op bijna dezelfde plek genomen als de bovenstaande.

Zo'n gedempt water levert wel een hele vlakte aan straat op. Er rijdt nog weinig verkeer. Het is wel winter. Met dassen, mutsen en hoedjes wapent men zich tegen de kou.

Op de hoek van de Ramen is een chocolaterie gevestigd. HELM CACAO staat boven de deuren in witte letters vermeld en eronder niet zo goed leesbaar iets met BONBONS. Het huis op de achtergrond (uiterst rechts), later Blokker, staat er nog.